Ціна: 50 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIX ВЕРЕСЕНЬ/ЖОВТЕНЬ — 1968 — SEPTEMBER/OCTOBER Ч. 224/225

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Славутич Яр — Із книги "Завойовники прерій" 1
Гарба Василь — "Крулевство Мньковецьке" 3
Дивнич Юрій — Над прощальною книгою Юрія Шереха 8
Кислиця Д. — Розвиток усної мови у наших школах 12
Качуровський І. — Пісня про білий парус 16
Гай-Головко О. — Відкритий лист до редактора "Нових Днів" 17
Далека Л. — Ігореві Качуровському 19
Кузьменко С. — Поезії 23
Дзюба І. — Із книги "Інтернаціоналізм і русифікація" 24
Ревуцький В. — Дометій Березенець 31

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Святий Рівноапостольний князь Володимир. Скульптура Петра Магденка (Торонто).

Висота погруддя — 40 цалів, вага — 150 фунтів. Матеріял — гіпс з арматурою з нержавіючої сталі. На весь творчий процес та репродукцію погруддя витрачено майже рік часу.

Великий князь київський Володимир зображений в момент хрещення кияи. Лицар і хреститель, як читачі бачать з фота, в легкому, але рішучому повороті голови, з гострим далекосяжним поглядом очей та ледве помітною радісною усмішкою дивиться на маси вчорашніх поган: мрії його предків і його самого здійснилися — Русь-Україна охрещена! У святих дніпровських водах!

Погруддя Великого Князя, вдвічі більше натурального розміру, тоноване під бронзу сталистого відтінку. Ця скульптура дуже відповідна для прикраси просторого сучасного приміщення. При вдалому освітленні експресивність погруддя притягає увагу глядача.

Скільки нам відомо, то таких яскравих і оригінальних праць з української тематики княжої доби, як "Святий рівноапостольний князь Володимир" досі на еміграції ще не створено.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.
Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волняк.

Умови передплати:

У Канаді: 4.50 дол. канадських на рік.
У США: 5.00 дол. американських на рік.
В Австралії: 3.50 дол. австралійських на рік.
У Франції: 20 франків на рік.
В Англії: 30 шілінгів (без змін).
В усіх інших країнах Европи: 4.50 дол. амер.
У Венецуелі: 4.50 дол. канадських.
Усі інші країни Південної Америки: 3.00 дол. канадських.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia.

Замовлення і гроші слати на адресу:

N O V I D N I

187 Yarmouth Rd. — Toronto 4, Ontario, Canada

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Лімонченко В., Резеда, США 1
Менжега Марко, Суліріор, США 1
Байрачний І., Торонто, Канада 1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Д-р Микола Менжега, Міннеаполіс, США $60.00
Д-р Лідія Курняк, Чікаго, США 20.00
Забігайло А., Канейвілл США 8.00
Лисик Олена, Ошава, Торонто, Канада 5.00
о. архімандрит Святослав, Маямі, США 5.00
Опанащук Павло, Боффало, США 5.00
Шумило Віра, Ванкувер, Канада 3.00
Костюк Іван, Торонто, Канада 2.75
Кошман Ігор, Мендгам, США 2.50
Білак Дмитро, Скарборо, Канада 2.25
Гаврюшенко С., Ірвінгтон, США 2.00
Шембель Галина, Бінгамптон, США 2.00
Котенко В., Чікаго, США 2.00
Проф. О. Н. - Грановський, Сан Пол, США 2.00
Стрижовець Петро, Трой, США 2.00
Доброліж В., Едмонтон, Канада 1.50
Неліпа Петро, Торонто, Канада 1.50
Сачківський Д., Торонто, Канада 1.50
Криштальський О., Судбури, Канада 1.00
Кривуша Василь, Торонто, Канада 1.00
Налнвайко С., Вайнланд Стейшен, Канада 1.00

Сердечно дякуємо всім за допомогу! **Ред.**

ШЕСТИДЕСЯТИЛІТТЯ ПРОФ. ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА (ШЕРЕХА)

17 грудня цього року сповниться 60 літ з дня народження одного з найвизначніших сучасних мовознавців не лише України, а й цілого світу, а одночасно одного з дуже талановитих літературознавців Юрія Володимировича Шевельова, відомого нашим читачам під псевдонімом Шереха.

До цієї дати УВАН готує спеціяльний науковий збірник. Ми замовили декілька статтей. У цьому числі друкуємо спеціяльну статтю присвячену цьому славному ювілеєві, яку нам написав Юрій Дивнич.

Грудневе число нашого журналу маємо намір присвятити нашому славному ювілятові. Сподіваємось, що до того часу одержимо замовлені статті. Можливо, що поступлять також незамовлені матеріяли. Наші читачі, особливо давніші з них, знають Юрія Володимировича Шевельова (Шереха) як одного з найвизначніших будівничих "Нових Днів", особливо в час їх становлення, себто в час найтруднішої боротьби за існування журналу. Були роки, коли в "Нових Днях" друкувались по 10-11 статтей за підписом Юрія Шереха. Не тільки редактор-видавець, а й співробітники та читачі "Нових Днів" не можуть цього забути й переочити. Ювілей проф. Юрія Шевельова — це ювілей всеукраїнського значення, а зокрема ювілейне свято для славного колективу співробітників і читачів нашого журналу, тих людей, які завжди цінили й шанували розум, талант і працю Юрія Шевельова й були дуже вдумливими його читачами. **Ред.**

Authorized as Second Class Mail by Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.
Printed by Basilian Press — Toronto, Ont,. Canada

Каракас, Венецуеля. 26. 8. 1968 р. Відправа в українській католицькій церкві. Літургію відправляє Їх Блаженство кардинал Йосип Сліпий, у відправі беруть участь Високопреосвященний Максим, митрополит української католицької церкви в Канаді, та Високопреосвященний Ніл, католицький єпископ Едмонтону. Євангелію тримає о. шамбелян М. Марусин, читає Євангелію настоятель української православної парафії в Каракасі о. Лотоцький. (Фото з архіву Нестора Ріпецького).

Яр СЛАВУТИЧ

ІЗ КНИГИ "ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ"

АЛЬБЕРТА

Чорна кров зеленавих прерій
Звагло двигає материк.
Чую в гомоні рафінерій
Твій могутній, Альберто, крик.

Вибухають, як сяйва з ядер,
Темні стріли з глибин землі:
П'ють потоки з первісних надер
Бурі нафтові журавлі.

Над тобою у стратосфері
Мріє галицький Борислав —
Чорна кров зеленавих прерій
Металевий квітчає сплав.

Золоті українські руки
Зносять прапор хрещатий твій
В людській гідності — без принуки —
Вільно — в гордості степовій.

Клекотить українським словом
Твій, Альберто, принадний гін.
Вірні спадкам, жадні обновам —
Зваг здобувці з усіх країн!

1968

ДІДИ

Вони сидять, задумані всевіди,
На прастарій, обвітреній колоді.
Ведуть розмови про колишні біди,
Про все, що стало на віку в пригоді.

Діди гуторять. Добре відробили,
Відмандрували на широтах прерій.
Лунає спогад, подарунок милий,
В якім не чутно вигуків істерій.

Минув їх вік. І вузлуваті руки
Поклавши важко на сухі коліна,
Вони раюють, як сини і внуки
Долають поле... Якнайкраща зміна!

Дідам жадані спогади про біди.
Діди байдужі на нові приваби.

Сидять діди, задумані всевіди —
Як на могилах давні скитські баби.

1967

***

Вганяється гостра коса
У лан золотого вівса...
Лягає колосся пшениць
На діл горілиць...

Стебло, не тужи, не ридай!
Тебе обмолотить ратай.
І вийдуть, як повні дуби,
Із печі хліби.

Прибульче, корчуй і плужань
Цю давню, як світ, глухомань.
Дали ж тобі радість і біль
Нащадки Трипіль.

Сокира і плуг, і коса —
Твого неспокою краса.
Чорноземлі білий хліб —
Корогви колиб!

1967

***

Брунатний захід,
Дзвенить, як мідь,
І б'ється пахіт
У небозвідь.

Полощуть ниви
Небесний пруг.
Рвачкий, щасливий
Безкрай навкруг!

Спинись, мандрівче,
Не безмір гляньо:
Стебло поривче
Спахає п'янь.

Не йди, врожайний
Озорюй час
І слав Ріджайни
Земний Парнас!

30 квітня 1964

***

Збулось пророцтво Крі: списи й віґвами
Обвіяв мир — і битов порохи
Лягли на свіжі просіки й шляхи,
Що вслали б і л і з чорними руками.

Ступив постіл, повитий мотузками,
І сонця блиск відбили кожухи;
Крізь безмір пущ, навальний і лихий,
Сокир сумирних залунали гами.

Хвала мозолям жилавих долонь,
Що вкрили далі буйною ріллею!
Зневаги слово й гордости вогонь
Гамуй, прибульче, совістю своєю:
Твоя хлібина, біла і пухка, —
"Синів землі" Іллі Киріяка.

1964

***

Зима — різьбар. Як брили мармурові,
Лежить навколо синюватий сніг.
Вона ж, ясний зоставивши нічліг,
Різьбить шедеври срібляній діброві.

Поглянь навкруг: мисткині білобровій
Покірно здався хуртовини біг;
Рогатий олень пущі на поріг
Веде мережку в раніщній обнові.

Тут не ходив замріяний Роден,
Не жив Торвальдсен, — від початку світу
Панує простір, вічністю надхнен.

І з року в рік на тундру красовиту
Кладе велично свій суворий чар
Зима — найкращий всесвіту різьбар.

1966

***

Аляскаиською карою,
Що гуде, як метіль,
Розметай понад хмарою
Мій палаючий біль!

Щоб я, битий поталою,
Своє слово нагрів
Ваготою, посталою
З алясканських вітрів!

1968

***

Океан обіймає дівча
Голубими, пругкими хвилями,
Досягає грудей і плеча
Баранцями, пінясто-білими.

А на греблі стоїть юнак,
Умліває, тремтить від заздрости:
Чує серце, йому навзнак
Запливати дарма й не раз брести.

Ванкувер, 1965

"КРУЛЄВСТВО МИНЬКОВЕЦЬКЕ"

(Бувальщина)

Десь уже більше півтораста літ тому, на хуторі Вигода, що примостився своїми кількома хатками біля стародавнього шляху-гостинця, що йшов з Бару на Кам'янець, проїзджі купці, гендлярі та й місцеві люди, а найбільше російське начальство — нові господарі цього краю, зі здивуванням розглядалися на дебелий стовп, пофарбований біло-червоними смугами, що вилися по ньому спірально зверхи до самого низу; зверху того стовпа — велика стрільчаста дошка з написом: "Граница крулєвства Миньковецькеґо і царства російськеґо". Стовп височів саме на східньому кінці земель графа Мархоцького десь посередині між Літнівцями (Нова-Ушиця) та містечком Миньківцями. На західньому краю того розлогого графства за Миньківцями на межі села Рахнівка височів другий такий стовп із таким же самим написом...

Що це жарт, чи виплід гордовитої уяви місцевих літописців, чи може й справді було колись таке Миньковецьке "крулєвство", як факт чи бодай як історичний анекдот?...

Сухий історик педант, колупаючись в джерелах та аналах давнини, може й не знайти цього, або вдостоїти своєю вченою увагою таку історичну нісенітницю, але пошукувачі за "історійками" та анекдотами бувальщини, записали це давно в літературному місячникові "Новоє Слово", що виходив прилогою до газети "Біржевиє Вєдомости" в розділі "Новоє о старом" за 1907 чи 1908 рік.

Але спершу перенесімось уявою та думкою в ті далекі вже зараз часи, коли наше Поділля, після другого розбору Польщі, припало, на схід від річки Збруча, Росії. Сталося це в 1793 році, а в 1796-му, за рескриптом цариці Катерини Великої, Поділля наше на цілих 120 років стало одною з 79 губерній велетенської Російської Імперії Романових. Звичайно перетворення колишнього польського Подільсько-Брацлавського Воєводства в Російську губерню не відбулося враз, як якийсь короткий драматичний акт, як раптове зродження Венери з шумовини морської... Був це довгий процес повільної, побутово-ментальної та господарської асиміляції людности і краю в новий державний організм. Процес затяжний, обережний, не раз болючий, не раз позначений тавром трагікомічного...

Ніякої очевидної революційної ломки не сталося при цьому. Польська та російська сторони структурно-соціяльно, так би мовити, були подібні: і тут і там доходив у легкій повільній агонії февдальний устрій, і тут і там основна маса населення — селяни — перебували в безпросвітній кріпаччині, пани ж та їх привілеї залишалися незміненими, мінялася тільки, майже не відчутна масою населення, адміністративна структура та її верхівка.

Не можемо сказати зараз скільки сел та містечок входило в Миньковецьке графство, але мабуть не менше двох десятків їх. Була то чимала лятифундія і розміром більш-менш покривалася з пізніше утвореною тут Миньковецькою волостю. Відомо, що в тодішній Польщі, великі магнати, такі, як Острозькі, Потоцькі, Калиновські, Вишневецькі почувалися й поводилися, як малі королі в королевстві, а менші їх собрати, такі як Миньковецький граф Мархоцький, Тишкевич, Стадницький, Володиєвський та інші, почувалися так, як трохи менші "королев'ята"; не дурно ж це слово стало назовним для всіх паніз серед нашого козацтва...

Отже старий граф Мархоцький, володар і васал Миньковецького графства, не міг і не був виключенням із такої норми: з традиційно розвинутим почуттям власника над майном та послухом своїх кріпаків, насичений, набундюжений та напомпований тим відосередньо-незалежницьким "королев'ятським" духом "сам собі пан", який, власне, і розвалив тоді недолугу їхню "ойчизну"... Був старий граф до того ще вкрай, гонористий та наділений неповздержливими примхами, дивацтвами та екстраваґантними вибриками, словом всіма тими чеснотами, що вміщалися в поняття самодурства.

Тож ті "прикордонні" стовпи, то була перш усього болюча реакція ображеного в глибоких патріотично-незалежницьких почуттях поляка-самодура, а крім того це мало б бути виразом гонору, символічної зневаги до нового державного господаря, визнанням лише його паритету, а не пріоритету.

За переказами це, так екстраординарно самовизначене королівство, проіснувало таки довгенько. Повітова нова адміністрація, а тим більше нижча, волосна, що була економічно в повній залежності від графа, безсилі були "пресеч" таку витівку владного пана. Тож справа про прикордонні стовпи мусіла була піти нормальними бюрократичними шляхами крізь "гольчані вушка" урядових канцелярій та інстанцій і дійти, нарешті, аж до самого губернатора. А губернатором подільським у ті часи був... поляк Станіслав Павловський (1815-1822).

Листування, довгі скрипти, накази, відповіді, пояснення все це розбухало, а прикордонні стовпи любісінько собі стояли й дивували далі загалкою проїжджих. Шлях це був битий, рухливий, із Бару та Могилева, що над Дністром, аж до Кам'янця; ще ж залізниць не було тоді ніде по всій Російській Імперії. (Першу коротку Царськосельську залізницю було пущено лише в 1838 р.).

Нарешті десь у кінці зими якогось там року старий граф дістав розпорядження-запрошення губернатора Павловського прибути персонально до нього та подати вияснення з приводу впертого іґнорування ним наказів губернської влади про знесення тих сакраментальних стовпів.

Мархоцький вирушив із столиці свого граф-

ства Миньковець великим обозом з челяддю, провіянтом, харчами, дарунками. Весь обоз на санях. У сани запряжено волів. Їхали з розмислом довго, зупинялися часто. Воли підбивалися і їх замінювано свіжими... Далі, переказують, потепліло, розвесилося, сніг зчистився. Їхати саньми стало неможливо... Через Шатавських жидів граф зарядив, щоб підвозили мішками сіль з Кам'янця та всипали нею дорогу перед валкою...

Так легенда допроваджує врешті дивака Мархоцького в губернське місто. До історії не дійшли всі періпетії зустрічі та пересправи двох іменитих поляків: одного губернатора, а другого, ніби адміністративно підлеглого йому поважного "ґрабя" (так титулувався у поляків граф).

Збереглася лише кінцева сценка, на втіху та самозадоволення панів, яка має виразно ґротесковий характер та дещо відносить дотепними ситуаціями героїв Котляревського.

В кінці візити та розмови з губернатором, коли Мархоцький виходив з урядового кабінету, йому випала з рук (навмисне) табакерка. Дебелий граф, ставши спиною до губернатора й повторюючи "пшепрашам", згинається поволі, натужуючись, щоб підняти табакерку з підлоги. Фалди його сурдута, як ластівчаний хвостик, широко розходяться... Чується непристойний згук... Господар-губернатор має крім того повну можливість розглядати округлі півкулі гостя, втиснуті у вузькі штани зі штрибками за модою того часу...

Вся та, по старосвітському дотепна сценка, за ідеєю виконавця її, а потім розповідачів про неї, мала намір пасивної демонстрації, внутрішнього протесту та непошани до російської влади... Та вже по цьому, в скорому часі злополучні стовпи було знято і в такий спосіб "Крулєвство Миньковецьке" тихо, без стрясень та революцій, закінчило свою коротеньку історію ефемерної держави — витвору останнього спалаху дивацтв старого графа Мархоцького...

Взагалі свавільства й подібні витівки польських панів та шляхти рясно розквітли тоді по всій Правобережній Україні. Був бо до цього дуже сприятливий ґрунт в ліберальній та безкарній політиці царів Павла, а після нього й Олександра Першого. Так продовжувалося на Поділлі аж до першого повстання поляків у 1831 р. З особою цього легендарного (бо навіть ім'я не збереглося) старого графа пов'язується не тільки самодурство, але й певне культуртрегерство в своїх доменах. Так він перший в цьому південно-західньому кутку Поділля відкрив друкарню в Миньківцях, стягнувши сюди одного німця (Вагнера) з його похідним друкарським станком. Правда, через кілька років цей друкар опинився вже в Кам'янці-Подільському (в 1832 р.), проте слава піонера друкарської справи тут залишається за Марховцьким. Саму столицю свою Миньківці граф намагався всіляко прикрасити та розвинути в ній промисел.

Магдебурзьке право, яке Миньківці дістали ще з 1637 р., сприяло виникненню тут досить сильного прошарку міщан з "тутешніх" (чит. українців), що з покоління в покоління передавали свою кушнірську та гарбарську вмілість, бо за правом тим міським вони незобов'язані були відробляти панщини. Згодом, по знесенні кріпацтва та запровадженні різних "свобід", еволюція соціяльних відносин якось так обернулася, що вже на початках дев'ятисотих років господарями миньковецьких гарбарень стали жиди, а почесні спадкові міщани-майстри були в них у наймах за робітників.

Пам'ятаю малим хлопчиком ще, босоніж підходив я із села Тимкова з мамою до Миньковець на ярмарок, несучи в руках черевички... (Ногам то нічого, вони звикли, а от черевички можуть збитися, забруднитися...). Несміло оглядався я та приглядався на різні містечкові дива. Миньківці в той час, а це були самі початки двадцятого століття, вже не носили жадних слідів колишнього графського піклування про оздобу їх. Графського палацу давно вже не було. Міцно муровані ще за графів заїздні двори постарілися, почорніли та поперекошували свої широкі брами. Торговиця брудна й засмічена, а з "індустріяльної дільниці", з-за річки вітрець заносив терпкий сморід відходів гарбарства та кушнірства...

Словом, "типове паршивеньке містечко", як величав його бувалий мій тато... Один лише костьол, в затінку могутніх дерев на виїзді з містечка, все ще нагадував давню славу колишнього свого світського патрона та ніби свідчив суворими замково-готицькими мурами своїми вічне приречення: Сік транзіт ґльорія мунді — "Так проходить слава світу (людська)"...

На цьому тоненька ниточка спогадів про старого графа Мархоцького обривається... Її знову зв'язує своїми цікавими переказами одна старенька бабка із села Тимкова Іленка (так у нас на Поділлю кликали Олену) Басюк, живий свідок тої доби, яка в дівоцтві була ще кріпачкою Мархоцьких, а в 1861 р., молодою ще вийшла на волю. Те, про що далі оповідається, вона переказувала нашому татові, а тато нам, дітям, у роках 1908-1914.

Розмова піде про останнього васала з родини Мархоцьких, про сина старого чудного графа. Нехай нам дарує його світла пам'ять, що і його ім'я нами забулося. Він був не менш цікавою та кольоритною фігурою того "далекого світу"*), оригіналом і достойним нащадком старого графа, що не поступався батькові в дивацтвах.

Тут уже дії переносяться з Миньковець до родового замку Мархоцьких в село Отроків, що було від Миньковець яких п'ять верст. Останній нащадок облюбував собі його за постійну резиденцію.

---

*) "Далекий світ" — дуже цікавий автобіографічний твір нашої сучасної письменниці Галини Журби, яка, походячи сама із занникаючих польських родів Поділля, майстерно й психологічно правдиво описала в ньому типів і весь той далекий світ, у якому жили старі дідичні польські роди.

Замок височів на щовбах стрімкої гори. Дві високих кутових башти вмуровано було в чотирикутник грубезних стін із вапняка, почорнілого та замшілого від давнини. Зубчасті краї увінчували ці мури, як на всіх типових середньовічних замках. Глибокий та розлогий Миньковецький яр, що по ньому протікала стрімка, як усі Дністрові притоки річка Ушиця, тут біля Отрокова звужується, схили його крутішають і вся природа творить ніби якусь віддалену репліку на верхів'я Райну з його кручами та старовинними замками. Зі стін та башт відкривається чудова панорама на мальовничі села, що тягнуться серед силових садків, багатющих городів та левад майже не перериваючись вниз по річковій долині. Під самим підніжжям справді ніби притулилося село Притулія, далі Тимків, далі вже ледь-ледь в синюватій імлі видніє містечко Соколець, а вверх по течії — Кружківці, за ними Миньківці, а ще далі бовваніє Велика Кужелева. На розлогих плоско-гір'ях, за Отроковом, ніби оазами, зеленіють ближчі та дальші села: Антонівка, Глібічок, Писець, Бучая, Лисець, Побійна, Загловна, хутори Форосна, Вигода...

У середині замкового чотирикутникового подвір'я, впритул до північної стіни, вікнами на південь, розмістився панський будинок; біля інших стін — надвірні будівлі, стайні, господарські будівлі та приміщення для челяді. Вся внутрішня площа замку не перевищувала пів гектара (1,25 акра). З трьох боків замок вривався стрімкими кручами, зарослими непрохідними, здавалося, хащами і грабовим лісом. Одною лише західньою стороною з широкою брамою в ній, замок був відкритий до села Отрокова; ніякого рову, ні підйомних мостів, ні чогось подібного тут не було. Зі всього видно було, що замок той колись кимсь із Мархоцьких збудовано було більше з гонорових прим, із забави в середньовічні стилі, ніж для поважних оборонних призначень. Хоча від селянських повстань, таких, як були тут в 1703 році за ватажка Шпака, або пізніше легших в 1750 та 1768 роках, таки мабуть можна було тут переховатися...

Старі люди розказували, що із замку начебто був потаємний хід далеко вниз аж до самої підошви гори-кручі. Тут внизу в непросвітній тіні дерев-велетнів була родинна усипальниця графських предків, її було обнесено високим муром із гладенько витесаних та шліфованих плит місцевого вапняка. Всередині виглядала вона, як відкритий античний римський портик; в одній лише стіні трохи виступав гарно висічений з каменю портал, а в ньому загратована брама, через яку вів вхід до середини гробниці. Ця усипальниця, а неподалік від неї ґроти з вогкими й темними лябіринтами ходів (колись те все було штучно вироблене руками кріпаків із легкого ніздрюватого вапняка) справляли на нас дітей невідповне враження, багато більше, ніж замкове подвір'я та всі його споруди.

У той час, коли ми блукали по руїнах того всього (десь біля 1919 р.) та з марновірним острахом оглядали ту графську усипальницю, залізну браму вже було скручено, одну половину її зірвано із завісів, так що зайти в середину дворика було вільно.

Усі плити з трунових ніш вже було повідвалювано, кістки, черепи і рештки незітлілого вбрання лежали в нішах безладними купами, перемішаними; на плитах підлоги валялися розбиті й розтрощені вапнякові та мармурові скульптурні оздоби, орнаменти, крильця та кучеряві голівки янголят з відбитими носами, розбиті колонки і т. і. Шукачі за скарбами та аматори-вандали добре тут погосподарювали... А в замкові в цей час вже нікому було припильнувати тих священних родинних реліквій...

Тож останній нащадок Мархоцьких по чоловічій лінії і переніс, як говорилося вище, свою резиденцію з Миньковець у цей затишний і мальовничий Отроківський замок, а з ним перемандрували сюди і його немалі дивацтва.

Граф зовсім не був ревним, присвяченим католиком, як то були всі попередні Мархоцькі. У замкові не було навіть каплички. Він був замилуваний в античних поганських культах фінікійської богині земної плодючости Астарти з пізнішим античо-римським культом Сатурна, бога посівів. Звичайно, що не міг бути якийсь світогляд чи глибші переконання; були це примхи-жарти пана кріпосника, наділеного поетичною уявою та нестримуваного ніким і нічим у своїх уподобаннях та вчинках. Він і впроваджував ці февдальні екстравагантности в життя та побут свого оточення — двірні та кріпаків. Та мішанина поганського культу, перенесена сюди на український ґрунт та пропущена крізь призму місцевих етнічних особливостей, творила тут таки досить барвистий та своєрідний малюнок.

Так, поки жив граф, запроваджено було свято першої борозни й посіву кожної весни. У визначений день виводилося дві пари сірих українських круторогих волів, яких спеціяльно підготовлялося до цієї оказії. Воли були охайно утримувані, добре вгодовані, шкіра на них виблискувала, кінці ріг посріблено. Двірські дівчата рясно уквітчували їх ґірляндами стрічок та штучних квітів. Для цієї оказії трималися спеціяльно виготовлені ярма, майстерно інкрустовані різьбарями з посрібленими притиками. Плуг виблискував відполірованим лемешем, полицею та череслом, по гряділю він також був уквітчаний сухоцвітами та висушеними васильками, м'ятою та шавлією.

Сам пан спеціяльно виряджувався до цього у біле домоткане селянське вбрання, вигаптоване багатою чорно-червоною ушицькою низзю; на голові у нього селянський бриль із широкими крисами та дінцем, позатиканим довкола павиним пір'ям.

У замковому дворі зрання збирається цілий натовп: двірня та по святочному вбрані селяни-кріпаки з жінками та дітьми. Окрему групу становлять вичепурені дівчата та парубки. Зі співами весільних пісень та гагілок йдуть вони попереду валки в поле. Там пан сам урочисто проводить першу борозну плугом, а після того з лу-

б'янця, зачерпуючи пригорщею овес, розсіває його на підготованій для того ділянці зяблі-ріллі.

По цих та інших символічно-магічних маніпуляціях, усі вертаються в замок, де на них чекають бочечки з горілкою та туші насмаженої печені.

Тут панство услуговує мужикам. Така традиція. В цьому іронія, символ і наївний відгомін давньої античної леґенди-мрії про "золотий вік людства", коли воно втішалося суцільним достатком, вічним миром та свободою...

Грають троїсті музики. Гудить бубон. Гупають молодечі обцаси (хто в чоботях, бо більшість — в нечутних ходаках...). Стоїть веселий гармідер... Завтра всі до праці, тяжкої, але багато обіцяючої весняної праці.

Це один з фраґментів таких ориґінальних римських сатурналій, зрощених причудами польського пана на українській ниві. І кожний значний зворот господарських робіт у селі супроводжувався відповідним ритуалом, запозиченим з античної давнини римлян та вавилонян та тут своєрідно зукраїнізованим. Це все перемішувалося густо з традиційним християнським культом, яким, помимо всіх старань чи пехтувань графа, було просякнуто кожний господарсько-побутовий крок селянина: жнива з обжинками, Маковея, Спаса, першої Пречистої та увінчувалося найбільш пишно на Покрову. Разом це творило своєрідну цікаву мозаїку, що виповнювала панщизні будні та побут отроківських кріпаків так довго, як довго жив їх пан-ориґінал.

Звичайно, такі спрощені стосунки пана з селянами не були виявом якогось демократизму в сучасному сенсі цього поняття. То були часи, сказати б, більш інтеґрованих, по родинному пов'язаних, людських стосунків між двома полюсами: "пан — мужик". Правова та звичаєва взаємореґуляція всередині їх була простішою. Під цим оглядом нічого дивного не було в тому, що пани втручалися навіть в такі інтимні справи кріпаків, як вибір подружньої пари. А останній граф ішов з цим ще далі: його двірське молодече оточення вражало фізичною добірністю — дівчата-служки були одна в одну красуні, а під стать їм була і парубоча челядь.

Ми не знаємо справжніх інтенцій графа в такій евґеністичній селекції підлеглих йому кріпаків — чи переважала тут панська риса похизуватися, як любили вони позадаватися, расовими кіньми, чи може була тут більш прозаїчна та еґоїстична якась тактика, тільки ж знаємо, зі слів Ґленки-бабки, що він намагався згодом одружувати підібрані пари і не скупився на виділ їм доброго посагу з панських маєтностей...

Так повиростали в околишніх селах Миньковецького графства широко знані, славні, хазяйновиті, багаті родини: в Отрокові — Гоголів, в Притулії — Онуфрійчуків, Лиситчуків, в Тимкові — Бадюків, Бойків, Сметанюків, Казіїв...

Під цим оглядом граф не залишив по собі недоброї слави, принаймні в опінії бабки Ґленки, колишньої двірської красуні. Рід Бадюків, що пішов від неї в селі Тимкові, пишався вродою, багатством та господарністю аж до злощасного 1927 року.

Останнього "коника" викинув граф в часі, коли цар Олександер Другий своїм знаним маніфестом з 1861 р. звільнив селян від кріпацтва. Щоб задемонструвати свою (справді наївну й безсилу) опозицію до цього акту та поглузувати з себе та з усієї ситуації, у якій знайшлися тоді пани, Мархоцький придумав таку штуку: всім родинам невеличкого сельця Заґлосної, щось із півтори десятки дворів, разом із земельним виділом, він надав формального шляхетського звання, себто задокументував їх як дворян... Самі заглосчани були давніми нащадками тих українських селян, які колись ще давно перейшли з унії на католицтво й так затратили своє справжнє національне обличчя. Поляками вони себе не сміли називати вголос, але у відміну від "простих" любили називати себе з гонором шляхтичами. Так околишні селяни і звали їх шляхтою, мазуриками, а то більш "ходачковою шляхтою"... Такої ходачкової шляхти було чимало скрізь у нас на Поділлі. Про це знають добре всі, хто звідти.

Крім всього іншого, заґлосничани набули собі здавна репутації "обтесаних" та делікатних людей і були резервою, звідки факторові жиди вербували служниць для обслуговування тоненького прошарку панів, підпанків та повітової адміністрації.

Доля обернулася так, що, коли в 1911 році нам надовго захворіла наша мати, то тато мусів був найняти й до нас на якийсь час служницю Маню Сумішевську із Заґлосної. Так стався невідмічений ще ніде історією курйозний парадокс: до спадкового почесного "крестьянина" І. Гарби з Тимкова пішла на услуговування за три карбованці в місяць і харчі до того, спадкова почесна дворянка М. Сумішевська із села Заґлосної...

Не один цей епізод, як відгомін чудних часів графів Мархоцьких прийшов тепер на згадку. Багатьма іншими сколками, розірваними клаптями той далекий світ увійшов був у мою дитячу пам'ять, а тепер от вирізьблюється на старість, нібито було вчора...

Так отой знаний битий, курний шлях із Бару до Кам'янця через Миньківці давно обернувся вже в біле полотно соші, яка приманливою кривулькою збігає і виходить на круті схили глибокого Миньковецького яру. Млявий став той тракт, сонливий. Де-не-де по ньому, ніби мурашка, здалеку чорніє якась заблукана підвода. Коли-не-коли прокалатає балагула з галасливим фурманом, що його "вйо-вйо!" хльосткою луною розтинається в змаганні з дзвінком-калаталом... А збоку того шляху доростають-доживають ще, мабуть, за кріпацьких часів посажені у два ряди кремезні дуби, клени, берести, граби. Багато з них, тепер уже столітніх велетнів, може й свідків ще леґендарної візити старого графа саньми до губернатора, стирчать зараз порозчахувані блискавками, дупляві, немічні від старости...

Позалишалося також чимало слідів незаниклих ще зовсім польських впливів по селах та особ-

ливо по містечках. Ще чуєш в Миньківцях на заїзді, чи на ярмарку, чи в крамниці, як в патетичні моменти, бідний жидок, що хоче щось на тобі заробити, переходить зразу на польську мову... Нею він оперує вільно і плинно, як і нашою добірною подільською говіркою, тільки ніяк не може дати собі ради з російською мовою... (І то більше, як по сотні років послідовного "обрусенія края"!).

А в Отроківському замкові згадка про графів Мархоцьких приходить лише за оглядинами фамільної їх гробниці, збещещеної та поруйнованої... В самому замкові у великій матеріяльній скруті з двома дітьми доживає молода красуня пані, уроджена графиня Стадницька, вже не прямий нащадок Мархоцьких, а якась бічна парость їх. Безталанне одруження її з паном Красовським, повітовим гультяєм та марнотратником закінчується повним розором та крахом того, колись багатого та славного гнізда графів Мархоцьких. Поступово спродуються "з молотка" фільварок за фільварком, ліси Форосна, Костяниха, Жадинський Яр, млини в Тимкові, Притулії, Кружківцях...

Ще ми, діти, як увісні бачимо пані Красовську верхи на коні амазонкою в довгій сукні, довгих чорних рукавичках, ніби живу модель з барокових французьких гравюр. Вона, тамуючи свою панську гордість, приїздить до села Тимкова, до дяка Р. Карповича — багача, скупаря і лихвара, позичити в нього грошей... Ще далі переходить селом говірка чутка, що пані Красовська закохалася в студента поляка з Варшави, який був за вчителя її дітей на вакаціях, покинула мужа, виїхала з полюбовником до далекої Варшави... А там вся романтика закінчилася у великих злиднях та нещасті для неї та її діток. Студент, витягнувши з неї все, що міг, скоро покинув її на призволяще...

Замок Отроківський опустів. У баштах та стінах множилися голуби, а в дахах та підострішшях його служб хазяйновито розгосподарювалися горобці.

Замок виявився останньою річчю, яка в утилітарних калькуляціях грошовитих людей являла найменшу цінність...

На коротку мить в 1919/20 рр. у часах нашого національного відродження, замок знову оживає. Головний панський будинок було відремонтовано, а в ньому відкрито українську гімназію, в яку стягнулося з навколишньої округи сіл, усе українське, що недовчилося, або не мало колись змоги дістати освіту. Директором став п. Гнатишак, а вчителями група старшин та урядовців Української Галицької Армії.

Так відбулася передостання трансформація Отроківського замку, що генеалогічно був важливою складовою частиною химерного "Крулєвства Міньковецкого", в культурний заклад для упосліджених колись мужицьких синів та дітей їх.

На негативах дитячої пам'яті залишився відбиток ще одних німих, кам'яних свідків зі страдної історії цього куточка нашого Поділля, історії трохи давнішої, ніж описана бувальщина, — це колишні уніятські цвинтарі в Отрокові, Тимкові, Притулії та інших. Старовинний уніятський цвинтар в Тимкові був поруч сучасного православного і розділений від нього тільки неглибоким ярком. Був він густо зарослий вишняком та акацією, а під ними густим дерном та барвінковим вруном. Між заростями похилені та вроблі в землю восьмираменні кам'яні хрести, від древности вкриті зеленим мохом та сірим лишайником, багато з них розбитих та перевернутих.

Сусід наш, дід Давид Гуляк, що любив оповідати про різну всячину та бувальщину, тут, на запит: — "А що ж то таке було та унія?...", — лише, бувало, мовчки похитує головою та зідхнувши, промовить: — "То біда, лихо таке на людей було!..."

Від лаконічности такого пояснення у нас, дітей, залишалося враження якоїсь тотожности між мором та унією... Обидва поняття бралися емоційно, а не свідомістю, як щось страшне пошесне.

***

Час іде. Повільною ходою невідвернено наближається і відходить доба за добою. Із затяжної, многострадальної пансько-февдальної доби дійшли до нас отакі, назверх кумедні, історійки та анекдоти. В пам'яті живих ще свідків обривками, скалками, ремінісценціями пробігають образи-свідчення відумершої епохи на цій маленькій цятці нашої землі. Їх ми отут, як могли, переказали...

А що ж тепер, ще за пів сотні років, залишилося від того всього там? Чи ж подбає хто там, щоб кропітко зібрати та зберегти для прийдешніх поколінь усі факти, події та зміни, щоб позв'язувати їх в одну неперервану нитку історії рідного клаптя землі?...

Василь ГАРБА

Увага! Увага!

ТОРОНТО й ГАМІЛЬТОН

● Безплатно чистимо печі (форнеси) ●

Даємо безплатну цілорічну обслугу печей нашим відборцям опалової оливи.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

TORONTO — 2174 Dundas St. West

Тел.: вдень і вночі — 537-2169

DNIPRO FUEL OIL LTD.

HAMILTON — 905 Barton St. East

Тел.: вдень і вночі — 549-9634

Юрій ДИВНИЧ

НАД ПРОЩАЛЬНОЮ КНИГОЮ ЮРІЯ ШЕРЕХА

(Юрій Шерех. НЕ ДЛЯ ДІТЕЙ. Літературно-критичні статті й есеї. Вступна стаття Юрія Шевельова. Нью-Йорк. В-во "Пролог", 1946, 415 ст.).

I.

Книжка Юрія Шереха "Не для дітей" має два протилежні аспекти: самоствердження і самопохорону. Є в аспекті самопохорону, представленому у вступній статті Шевельова, спокуса вбачати літературну містифікацію. Але можна б цей літературний самопохорон брати і прямо. Тим більше, що в крайніх ситуаціях життя взагалі не раз самостверджується через смерть. А Шерех, як це показує вступна стаття чи автонекролог, жив і діяв у типовій українській межовій ситуації.

Аспект самоствердження репрезентують у прямій формі 20 вибраних самим автором його літературно-критичних статтей і есеїв. Це наче звіт за 25 років (1941-1956) беззупинного труду освіченої, обдарованої і працьовитої людини, що крізь три пекла (більшовицьке, нацистське і еміграційне) вирвалась у "світ" і завоювала позицію провідного українського критика середини 20-го століття. Зразу ж належить визнати, що кращі критичні есеї Шереха сягають вершин сучасної йому західноевропейської критики.

Аспект самопохорону представляє вступна стаття Юрія Шевельова — дивезний документ доби, автонекролог, легко замаскований заголовком "матеріяли до біографії" Юрія Шереха. Ця річ демонструє неабиякий чисто белетристичний талант Юрія Шереха і являє, може, кращий зразок мемуару колишнього радянського громадянина. Тонку інтелектуальну аналізу пережитих часів подано в артистичному стопі з белетристичними елементами чистого спогаду. Просто — цілу статтю читаєш, як добре оповідання, за одним духом. І все ж книжка "Не для дітей" не вичерпує ні першого ні другого аспекту Юрія Шевельова-Шереха, які являють собою два творчі профілі тієї самої людини: ученого лінгвіста і славіста із світовим ім'ям (Юрій Шевельов), і українського літературного критика (Юрій Шерех). До збірника не потрапила за принципом жанру не тільки його багата публіцистика і наукові праці Шереха-Шевельова, а й чимало його літературно-критичних праць, наприклад, нема тут статтей про роман "Ост" Уласа Самчука, про "Владу" Євгена Маланюка, нема статтей "Року Божого 1946", "Етюди про незрозуміле в літературі", "Четвертий Харків" — про "Повість про Хврків", Л. Лимана). Не узійшли до збірки також численні статті Шереха на теми театру, мистецтва, та загальної культурної проблематики. Зрозуміло, чому так сталося. Книжка і так вийшла товста, велика розміром, не легко було видавництву фінансувати її видання. До того одним томом взагалі не вичерпати літературної критики і публіцистики Юрія Шереха, не говорячи вже про кількатомовий науковий доробок автора. Зібрані в цій книжці літературно-критичні праці Шереха поділяються на три групи: есеї з властивим цьому жанрові імпресіоністично-емотивним тоном, далі статті, у яких домінує літературно-наукова аналіза, і нарешті, літературно полемічні статті з публіцистичним відтінком.

До першої групи, есеїв, належать кращі зразки Шерехової літературної критики. Це есеї про Осьмачку, як белетриста і поета. У них виявились ті риси Шерехового таланту, які чарують читача: поєднання ума, аналізи, ерудиції із хвилюванням шляхетного серця. Головним літературним талантом часів Шереха і при тому найпродуктивнішим був Теодосій Осьмачка. І треба визнати на честь критика, що він не переочив цього факту. Про це свідчать есеї: "Над Україною дзвони гудуть", (про повість "Старший Боярин"), "Поет" Теодосія Осьмачки", "Незустрічанний друг" ("Китиці часу", Осьмаччина лірика). До цієї групи кращих есеїв Шереха належить стаття "Поезія ясновишневого вечора" ("Батько й син" Василя Барки).

Якраз ці кращі літературно-критичні твори Юрія Шереха найлютіше заатакували його противники на чолі з В. Державиним. Та пізніше в ретроспекції часу ставало очевидним, що Шерех в основному не помилявся. Осьмачка і Барка виправдали покладувані на них Шерехові надії. Досить згадати "Ротонду Душогубців" Осьмачки і "Океан" Василя Барки, який знайшов визнання в німецьких перекладах та оцінках.

До третьої групи дискусійно-полемічних статтей у збірнику належать насамперед дві доповіді Шереха на з'їздах МУР-у: "Стилі української сучасної літератури на еміграції" і "Українська еміграційна література в Европі 1945-1949".

Доповіді Шереха на з'їздах МУР-у являли собою широко закроєний огляд панорами української літератури 20 століття. Попри всю свою дискусійність вони будуть цінним матеріялом для майбутнього історика літератури. Найбільше місце в них займає розгортання улюбленої тези Шереха про національно-органічний стиль, в якому Шерех бачив головну магістралю розвитку української літератури. В автонекролозі Шерех мужньо і категорично відмовляється від цієї тези і не залишив своїм критикам нічого для критики. То ж нам остається тільки зацитувати вступну статтю Шевельова:

"Культивування національного — законна реакція на многорічну денаціоналізацію. Але мистецтво росте не з таких реакцій, хоч яких закономірних, а з внутрішніх законів і зовнішніх впливів. Національне раз-у-раз проявляється у мистецтві, але нема національного стилю в такому сенсі, як є в стилі клясицизму або барокко" (стор. 25).

В іншому місці автонекрологу Шерех цілком перекреслює свою тезу про національно-органічний стиль, але навряд чи нащадки будуть такі суворі до неї, як сам її творець. Вони проведуть межу між тезою, як **гіпотезою,** і тезою, як **догматом.** Догмат тільки шкодив і нудно сьогодні спостерігати, як Шерех прикладає аршин національно-ор-

ганічного стилю до стилево цілком різнородних письменників. І притому критик терпеливо вимірював скільки вершків письменник ще не доріс до уявного національно-органічного стандарту та висловлював добру надію, що скоро доросте.

Але, як робоча гіпотеза, поняття про національно-органічний стиль відограло будівничу роль. Воно дало Шерехові його власну позицію, дозволило так чи інакше систематизувати хаос літературної сучасности, а головне дало критикові віру, енергію і патос у праці. Без цієї гіпотези не було б Шереха і його великого літературного доробку, не було б МУР-у та цілої інтенсивно творчої літературної епохи 1945-1950 років. Без знання нема будівництва, але без ентузіязму нема взагалі життя, у тому й знання. Шерех мав і те і друге, хоч у часи МУР-у часто переважав у нього ентузіязм. На з'їзді МУР-у в грудні 1945 року Шерех говорив до авдиторії, яка приймала його слова, як пророцтво і клятву:

"Ми свідки і учасники нової хвилі нашого літературного процесу, — що веде до витворення глибоко своєрідного, глибоко українського літературного стилю. Чи ми будемо й свідками його вершини, його гребеня, його світлового тріюмфу, — а це буде світовий тріюмф (підкреслення Шереха) — не відомо. Але ми повинні всіх своїх зусиль докласти, щоб цей процес ніщо не затримувало, щоб ми йому сприяли, на нього працювали, йому присвятили все своє літературне життя" ("Не для дітей", ст. 190-191).

Ентузіязм, хотіння і звага звучать у цих словах Шереха! У співпраці голови МУР-у, Самчука і його заступника Шереха зродилась іще одна мрія — гасло "великої літератури!" Пригадаймо місце і час його вибуху: грудень 1945, ДП табір для гнаних і голодних у Фюрті. Нюшкотіння таємних агентів НКВД і офіційних радянських репатріяційних комісій. Страх, ненависть, безперспективність.

А що було в Україні того часу? Міста і села в руїнах. Майже кожна родина не дораховує половини свого складу. Од літератури лишились виснажені недобитки...

І ось із цього страшного "нічого", з хаосу, руїни і поразки підіймаються голоси кількох людей, насамперед Шереха. Їхні очі заднвлені в майбутнє. Чого вони хотять? Насамперед упертої праці і великих творів, "великої літератури", виходу України на культурний вершок світу. Як цього дійти? Як перебороти непоборне? Казав Шерех на тому самому з'їзді МУР-у:

"Сціпити зуби, стиснути кулаки, покликати на допомогу всю силу своєї волі — і перти, перти, перти вперед, куди каже розум, наперекір усьому, не зважаючи на суперечності". Цей клич до вершин, поданий з української безодні устами Шереха на з'їзді письменників-вигнанців 1945 р., здається першозародком тієї нової хвилі українського творчого активізму, що п'ятнадцять років пізніше зродила нову літературну ґенерацію 60-ків і нью-йоркської групи. Це перша брость, парость на пні зрубаної літератури 17-33 років.

Найлегша річ узяти ентузіязм на кпини, зробити з ентузіяста посміховище. Воно так і сталось. На Шереха накинулися з усіх боків шакали, яких звичайно не бракує на побоєвищах, усіяних тілами ранених, забитих, і недобитих. Шерехові закинули "плужанство закордоном", тобто проповідь провінціялізму. Тоді, як він головні свої критичні удари скерував сам проти провінціялізму і відсталости української літератури. (Див. далі статтю "Картаґена провінціоналізму"...). Він навіть свою тезу національно-органічного стилю поєднав з гаслом "европеїзації" та переборення решток малоросійського "етнографізму". Хотів "наповнити поняття України новим змістом", на рівні досягнень західного світу. І справді вже через два-три роки після цитованих слів Шерех зумів створити літературно-мистецький журнал "Арка", що належав своїм якісним рівнем до журналів тодішної західної Европи. Не помиляється тільки той, хто нічого не робить. Шерех виконував гори праці. Були в нього помилки, властиво не помилки, а те, що він не встиг зробити. У його літературно-критичній спадщині не бачимо спеціяльних праць з методології літературної критики, з поетики. Що причиною тут був брак часу, про це свідчать його численні зауваження і думки про методологію, розсипані по його писаннях. Через це теоретичне недотягнення трапилась і основна Шерехова помилка, що стосується поняття стилю. Зокрема Шерех проочив глибокі студії Дмитра Чижевського над стилем барокко та українського літературного барокко. Шерех навіть висунув таке твердження:

"Уперте плекання століттями барокко в житті й мистецтві відбивало брак внутрішньої дисципліни й культури і цим породжену перманентну розхристаність" (Ст. 28). Та Шерех, як людина критичної і самокритичної наукової мислі, умів сам скоріше за інших відчути власні помилки. Він певне знав, що якраз саме та нація, яка найбільше культивувала і культивує традицію барокко (німці), відзначається сильною дисципліною і культурою. Тож невипадково саме Шерех став редактором може найкращої після писань Чижевського публікації про українське барокко. Маю на увазі журнал "Арка" ч. 3-4 за 1948 рік, що було присвячене 17-му століттю України і що містило один з кращих есеїв Дмитра Чижевського про українське барокко. Без цього числа "Арки" вже не обійдеться ніхто, хто займається проблемою барокко і українського зокрема. В іншому місці Шерех кинув побіжне зауваження про неможливість реалізму через швидке застаріння фактів. Тут він змішав стиль із змістом твору.

Літературний доробок Юрія Шереха вивершує і замикає вступна стаття Юрія Шевельова до книжки "Не для дітей". Цей автонекролог наче коронує літературо-критичну працю Юрія Шереха. Тут він критикує свій власний життєвий шлях, але також дає відсіч і своїм колишнім противникам.

Можливо ця стаття дійде до друку 1968-го року, коли Юрію Шевельову-Шерехові сповниться шістдесят років. Тож варто тут подати основні дані його "офіційного" життєпису, що його він написав сам і ласкаво зволив дати авторові цих рядків.

Юрій Володимирович Шевельов (Шерех) народився 17 грудня 1908-го року в місті Ломжа (тепер у Польщі). 1914-1943 жив у Харкові. Після закінчення навчання в Харківському університеті (1927-

1931) викладав українську мову й літературу на курсах Українознавства і в середніх школах. Після 1938 провадив курси української мови і української стилістики в Інституті Журналістики (УКІЖ). У 1936 р. наслідком зміни політики супроти дітей "соціяльно-чужих елементів" (батько його був генералом у царській армії) Юрій дістав змогу вступити в аспірантуру на вищий ступінь при катедрі слов'янської філології Харківського університету (під керівництвом проф. Л. Булаховського). 1939 р. на базі дисертації озаголовленої "Із спостережень над мовою сучасної поезії", Юрій Шерех одержав ступінь кандидата філологічних наук (що відповідає европейському ступневі доктора) і позицію доцента.

1938-41 років він викладав у Харківському університеті українську мову, історію української й сучасної польської мов з історичним коментарем, також сучасну чеську мову з історичним коментарем і провадив деякі спеціяльні курси та семінари. Після 1940 року керував кандидатами на наукові ступені з української філології. У червні 1941 р. був призначений на керівника катедри української філології і в листопаді, коли німці взяли Харків, його обрано на голову лінгвістичної секції відновленого Наукового Товариства, яке (товариство) одначе скоро було заборонене німцями. Від 1943-44 жив у Львові, де працював разом із кількома правниками над українським юридичним словником. У той час працював теж в Українському Комітеті Взаємодопомоги в ролі консультанта у шкільних справах. У Львові його було обрано на заступника голови лінгвістичної секції в тоді нелегальному Українському Науковому Товаристві, головою якої був проф. В. Сімович. 1944 — поїхав до Німеччини, де працював на металюргійному заводі Мартіна Мілера (біля Ст. Полтен, тепер Австрія). 1945 став професором слов'янської філології у Вільному Українському Університеті в Празі, потім у Мюнхені, де провадив такі курси: українська синтакса, сучасна російська мова з історичним коментарем, спеціяльні курси "Українська мова 19 ст. перед Шевченком" і "Мова великого князівства Литви в 15-му і 16-му століттях", а також керував клясою з історії українсько мови. У той самий час брав активну провідну участь у літературному житті української еміграції, публікуючи багато критичних статтей і рецензій і редагуючи місячний журнал літератури і мистецтва "Арка" (1947-48) і теоретичний літературний альманах "МУР" (1945-48). Його було кількаразово обрано на заступника голови Спілки українських письменників (МУР). Виконав також багато праці в редагуванні "Енциклопедії Українознавства", що її видавало Наукове Товариство імени Шевченка, в якому він був членом головної редакції і редактором секції культури. У 1949-му р. Юрій Шевельов прийняв запрошення університету в Люнді (Швеція). Там він викладав сучасну українську мову, російську мову, російську літературу і порівняльну граматику східно-слов'янських мов — п'ять академічних років. 1952 переїхав до Сполучених Штатів Америки на запрошення від Гарвардського Університету. 1952-53 він провадив курси в Колюмбійському Університеті з російської мови, як visiting Lecturer. Усі роботи в післявоєнний період публікував під псевдонімом Юрій Шерех.

Майже одночасно з переїздом до Люнду, Юрій Шерех розпочав свою співпрацю в "Нових Днях". Саме в "Нових Днях" він опублікував більшість своїх найкращих праць, які стосувались головно літератури 20-х років. Ці праці здебільша увійшли в збірку "Не для дітей" і являють у ній, може, найкращі сторінки.

Останніх років, уже після складення цього curriculum vitae Юрій Шевельов став видатним професором в Колюмбійському університеті, автором капітальних праць з лінгвістики, що вже викликали дискусію в науковому світі Заходу. Він дістав високі стипендії на дальші наукові праці.

Мабуть спеціялізація в лінгвістичній науці та славістиці належать до суми причин того, що Юрій Шевельов-Шерех ще 1956 р. припинив свою регулярну працю літературного критика поточної української літератури і "поховав" Юрія Шереха. Проте це проблема куди складніша і вияснення її значною мірою присвячено вступну статтю Шевельова до книжки "Не для дітей".

II.

Як твір автобіографічного мемуарного жанру, вступна стаття Шевельова — видатне літературна явище, цінний документ до історії української людини 20 сторіччя.

Дві риси визначають цей документ: гранична щирість і белетристичний талант. У сучасній західній літературі ці дві риси, а головне абсолютна щирість це головна вимога до автобіографічно-мемуарного жанру. Інакше у нас на Сході — тут мемуари перетворюються на засіб самовивищування автора і принижування інших. Юрій Шерех більше ніж щирий — він цілком нещадний супроти власного минулого.

Є щирість і "щирість". Перша — акт духової мужности й аналітично-інтелектуальної сили. Друга — невротична демонстрація психологічного розвільнення доконаного публічно і з нахилом до мазахізму і саможалю.

У мемуарі Шереха щирість — головно першого роду, як відвага, характер, духовий вольовий акт. Уміння піти на смерть, аби лишитись самим собою. З цього погляду його автонекролог здобув собі високу позицію в українській літературі, навіть, як не забувати відважного автобіографічного шкіцу Івана Франка.

"Шерех родився поетом", — твердить Шевельов. Так, але його літературно-мистецький талант здається більшим у його "прозі" ніж у його теж далеко не слабких поезіях за 20-25 років з часу їх написання поезії Шереха, здається, не втратили свіжости і заслуговують сьогодні публікації окремою збіркою.

Прочитавши автонекролог, шкодуєш, що це короткий твір, шкіц до автобіографічної книги, але не ціла книга. Будемо надіятись, що доля не перешкодить Шерехові-Шевельову написати автобіографічну книжку бодай розміру збірника його критичних статтей.

Об'єктивність вимагає визнати, що в автонекролозі Шереха трапляються зрідка елементи саможа-

лю, та вони не домінують, а розмір і завдання цієї статті не дозволяють ширше вдатися в цю справу, то тим більше, що автор сам передчував цю небезпеку, взявши за мотто до автонекрологу іронічний девіз Едварда Стріхи: "не хвилюйся!" Який титан міг би на 100% виконати цей девіз, в умовах автора, що пише автонекролог?

Ми насамперед хочемо підкреслити унікальну і майже незнану в нас мужню щирість автобіографічного шкіцу Шереха. Тут його успіх і перемога, яку мусить визнати кожний чесний сучасник і супротивник. Секрет цього успіху не тільки в таланті й культурі автора, а й тому, що Шерех поставив собі визначну мету, більшу за особисті болі: показати на матеріялі власного досвіду й поразок — як деспотично — тоталітарна система душить людину в людині, протавровуючи її у всьому вимірі душі.

Завдяки Гоголю, Шевченкові, Щедріновзі, Достоєвському відомі катастрофальні наслідки безмірної влади російського державного деспотизму над людиною (досить згадати владу Миколи I!). До тих наслідків належить і "культ особи Сталіна", його система дегуманізації людини. Із снайперською влучністю характеризує цю систему Шерех: "Завдання цієї системи, — пише він, — не схилити вас на свій бік, а зломити вас у вашій моральній силі, зломити віру в себе, в свою людську гідність". ("Не для дітей", ст. ???)

Шерех оповідає, як молодого вченого, ентузіяста об'єктивної науки і дослідження української мови змушували сприйняти "мовознавчі" антиукраїнські директиви Сталіна, — збіднювати українську мову, якій юнак вирішив посвятити все своє життя. Та цього примусового переходу на антинаукові й антиукраїнські позиції Сталіна було б не досить для деспотії. Молодого вченого ще й спробували примусити обікрасти одного його колегу за фахом теж молодого радянського мовознавця, Шевчука, вже тоді кинутого на конвеєр знищення, арештованого із забороною його книжки про українську мову. І от на цій забороненій і спотвореній партійним цензором книжці запропонували Шевельову поставити його ім'я. Шевельов — син генерала царської армії, вже через це одно був кандидатом на конвеєр знищення. Дилема перед ним постала трагічно-анекдотична: "одно із двох, — смерть! (як не фізична, то моральна).

Шерех, цураючись самогероїзації, не говорить про те, яких нелюдських сил і зусиль треба було, щоб без надлому власної гідности вирватись із кліщів тоталітарного спрута. Він також не згадує, що створену органами НКВД пастку було вдруге використано на його моральне знищення, цим разом рукою одного емігранта на шпальтах однієї провідної газети. Слушно каже Шерех: "В ті ганебні роки навіть мучеництво забризкувано лепом і калом".

Шерех мабуть перший і єдиний із радянських емігрантів-літераторів на прикладі власного досвіду поставив на всю глибінь проблему системи насильної дегуманізації людини. Він і ще й далі твердить, що тавро цієї дегуманізації остається на людині довго після того, як вона фізично вирвалась із тієї системи у позарадянський світ. Шерех навіть 25 років своєї критичної діяльности розглядає, як тяжкий, болючий процес самозвільнення із радянської шкаралущі, якою його було оковано замолоду. Автонекролог неначе останній акт того звільнення і водночас перший віддих полегшення.

Часом, здається, Шерех перебільшує силу радянської шкаралущі, що приросла по живому на людях, які вирвались фізично із лабетів радянського деспотизму.

Антитезу до цієї тези Шереха створив Іван Багряний. У романі "Сад Гетсиманський" Багряний доказав, що відпорність людського в радянській людині так само безмірна, як безмірний нищівний тиск на неї комуністичного деспотизму. І хіба парадоксальним чином песиміст і скептик Шерех не став саме блискучим прикладом оптимістичної тези Багряного?

У всякім разі добре, що поруч оптимізму Багряного ми маємо песимізм Шереха. А то ми мали б недійсний, підмальований образ нас самих і нашої власної дійсности.

Щож до белетристичної майстерности автора, то досить згадати його образи "міста-трупа", яким став Харків першої зими під владою німців.

В автонекрологі говориться чимало про "конфлікт" Шереха з еміграцією. В чому полягав цей конфлікт? Еміграція не сприйняла алярмів Шереха про загрозу добровільної (в Україні вона примусова) провінціялізації української культурної творчости закордоном. Не сприйняли в нас також Шерехової критики українського націоналізму, як явища й етапу вже пережитого. Ще більше незадоволення викликали Шерехові протести проти нездорової, спекулятивної експлуатації українського патріотизму. На Шереха в еміграційній українській пресі безперервно сипались удари, так само як і в радянській пресі.

Нарешті еміґратин обурювались проти того, що Шерех послідовно захищав незалежних модерністичних письменників, які говорили власною мовою, принципово уникаючи численних у нас кліше і шаблонів. "Пора ствердити свободу талановитого письменника", писав Шерех, і підкреслював: "визволення таланту — найважливіше в літературі поневолених талантів".

У конфлікті з еміграцією Шерех відчував себе самотнім, бо й колеги письменники не спішили йому на поміч, частіше обурювались на Шерехову критику їхніх творів. У будові культури літературна критика приходить хронологічно останньою, коли в суспільстві нагромадились матеріяльні й морально-духові сили для підтримки критики. У нас ще до цього, видимо, не дійшло.

Націоналісти, особливо з табору "блискучого відокремлення" не розуміли й люто поборювали важливу Шерехову тезу про новий етап "диференційованої єдности" нації, як громади різних і рівних. Здається, Шерех зробив тактичну помилку, відкривши собі додатковий активний фронт проти еміграційного націоналізму, тоді як йому треба було воювати послідовно за незалежність літератури й письменника від політики, як це робить нині наймолодша генерація поетів Нью-Йоркської групи*).

Нарешті інертні наші середовища з нахилом до надмірної самоідеалізації всього українського не розуміли постійних касандриних криків Шереха, що українці не можуть топтатися на одному місці, що "їхня Україна" є "поза часом і простором" в умовах шаленого темпу, яким живе і розвивається світ.

І це ще не все. Нам не вдалось у рамках цієї статті окреслити всі важливіші моменти праці Шереха. Мабуть для остаточної оцінки її ще не настав час. Великі проблеми і речі можна охопити зором тільки з більшої дистанції. До книжки Шереха "Не для дітей" ще не раз повертатимуться в майбутньому і, мабуть, наступники краще оцінять Шереха, як ми сучасники.

В кінці почуваю обов'язок визнати, що серед багатьох поіменованих і ще більше не поіменованих ним спричинників його літературного самопохорону, автор цих рядків впізнав натяки і на себе, і відчув пекучий біль і каяття за цей прогріх. Ми, люди доби катаклізмів, діти поневоленої і змученої нації, повинні б бути куди більш чутливими і помічними один до одного, як ми є в дійсності...

Каже англійська примовка: "One cann't die till he's living in heart of others. (Не може вмерти той, хто живе в серці інших). Оскільки тут була мова про долю людини і книжки, то доречно закінчити словами Мільтона, сказаними в обороні людини і книжки:

"Убити добру людину, це те саме, що вбити добру книжку, і хто вбиває людину, вбиває розумне сотворіння, Божу подобу, але хто нищить добру книжку, вбиває сам розум, вбиває образ Бога, як він стояв в очах. Чимало людей живуть, як баласт і обтяження землі, але добра книжка це прецизна кров життя могутнього духа, збальзамована і бережена задля життя після життя". (Areopagitica. Works, vol. II, p. 55).

Січень, 1966

*) Це стара болячка української літератури, що змушена була обставинами поневоленої нації впрягатись у політично-громадське ярмо. Досить згадати стогони Лесі Українки і Івана Франка, найтвердіших характерів, яким громадсько-політичне ярмо не дало реалізувати їхніх геніяльних літературних задумів, на найвищому літературному рівні і за життя увійти в світову літературу.

Д. КИСЛИЦЯ

РОЗВИТОК УСНОЇ МОВИ В НАШИХ ШКОЛАХ*)

Вступ. Нині вже ніхто з поважних методистів не зважується опонувати проти такої засади: головне в навчанні мови — практична мовна діяльність, уміння говорити тією мовою, яку вивчаєш. Переміг такий принцип тому, що він спирається на здоровий глузд і найновіші дані з наукових досліджень у галузі психології навчання мови — рідної чи чужої. Знаємо, що в багатьох іще вчителів і професорів учні чи студенти вивчають мову за старим звичаєм: читати, щоб розуміти, а потім — дуже скоро забути...

Навіть у наших школах, українських же школах, де навчають української ж мови, — дуже багато ще говорять про мову, аналізують, зубрять правила, а на головне — на розвиток усної мови — найменше часу лишають. Чомусь так сталося, що наші вчителі викладали (і досі викладають, хоч і не всі) українську мову в наших школах майже так само, як дотепер викладали чужі мови в канадських початкових, середніх та вищих школах. А хто не знає, що те викладання зводилось — у кращому випадку — до пасивного опанування мови, бо не вчили головного — говорити. Іншими словами, то було навчання, яке не давало практичних наслідків, отже й розчаровувало учнів і їх батьків, а також знеохочувало й самих учителів.

У наших українських школах навчають української мови, як правило, такі вчителі, які знають українську мову, вільно говорять нею, отже можуть і учнів навчити не тільки читати й розуміти, а й говорити. І тому треба тільки дивуватися їм, коли вони наслідують тих учителів чужих мов у канадських початкових, середніх та вищих школах, які вчать чого завгодно, але тільки не говорити тією мовою, яку викладають, особливо ж в університетах: не вчать, бо самі ще не вміють говорити тими мовами.

У викладанні мови багато важить іще й те, що вчитель знає, крім самої мови, про культуру носія відносної мови, а також як той учитель ставиться до того відносного народу і його мови. Учитель математики має більший успіх, коли він любить свій предмет, бо його любов передається на його учнів. Учитель української мови в наших школах не може мати успіху, якщо він не навчатиме її з особливою любовю до всього українського. "Людина, що байдуже ставиться до своєї мови, — не вміє любити свій народ, який народив її..." — так пише видатний український письменник Борис Антоненко-Давидович ("Українська мова в школі", ч. 2, 1963, Київ, стор. 23).

Щодо того, якою мовою мають бути написані наші підручники, якої саме мови навчати в наших школах, — не може бути двох думок: навчати чистої, правильної, повноцінної української літературної мови. Коли наші діти якось і від когось поза школою навчаться неповноцінної української мови, — це просто біда, але коли їх і в школах та університетах вчать збідненої та неправильної української мови — це вже злочин, дурниця з дурниць. Знайомити наших дітей та молодь із діялектами нашої мови, простіріччям тощо, а також помагати їм розпізнавати неправильне, недолуге, дефектне в мові малоосвічених чи безвідповідаль-

*) На основі доповіді автора, 10 конференція вчителів східньо-канадської єпархії Української Православної Церкви, Торонто, 7. 9. 1968.

них мовців — можна і потрібно, але аж після того, як уже закладено тривкі основи мови правильної, літературної.

Коли ж мова про розвиток усної мови та про матеріял для цього, цебто мовний матеріял для вправ на розвиток усної мови, то всякий такий матеріял мусить бути витриманий — насамперед у дусі норм української літературної мови. Усе, що наші учні чують чи читають, так чи сяк впливає на розвиток їхньої мови — як не позитивно, то негативно. Треба оберігати наших учнів, українська мова яких ще тільки формується, від негативних впливів на їх мову, від сумнівної якости чтива, байдуже, що то — книжка, бюлетень УВАН, журнал чи газета. Минулого року ми ілюстрували на конференції зразки непоправної мови з видань канадської УВАН, а тепер подамо кілька прикладів, щоб показати, які маємо наслідки від таких видань і навчання за ними, за тими виданнями.

Беремо приклади з журналу "Зозулька", що його видає одна група нашої молоді на сході Канади:

> Книжка написана на підставі судових та поліційних архівАХ та документАХ (стор. 11). Ті вище згадані стратегісти які видали пострахающий звіт... (стор. 26), Мекнамара вступився і передав віжки своєму колегОВІ (стор. 28).
>
> (Із "ЗОЗУЛЬКИ" ч. 3, 1968).

На жаль, не можемо рекомендувати таких "пострахающих" текстів для вправ з розвитку мови в наших школах, бо нашим першим правилом має бути: добирай тексти чи звукозапис із бездоганною, взірцевою літературною мовою.

Не тільки вчителі знають, що мовний матеріял для вправ з розвитку мови, зокрема усної, має бути цікавий для кожного окремо взятого контингенту учнів чи студентів. Зміст мовного матеріялу має бути доступний, зрозумілий, узятий із тієї сфери життя, яка учнів вабить, якою учні живуть, про яку в них може бути бажання говорити, бажано — говорити з ентузіязмом, краще — помірним. Звідси наше друге основне правило: добирай для вправ з розвитку усної мови такий мовний матеріял, який стимулює розмову.

І яка шкода, що молодечий журнал, з якого найскорше можна б було вибрати цікавий для учнівської молоді матеріял, який би сам собою міг стимулювати навчальну розмову, — написаний непоправною мовою, не може бути змістовнішим і цікавішим на такому рівні культури мови. А винувата не молодь, що той журнал видає, а ми з вами — їх учителі, наставники, автори підручників, смучні піїти та інші. Бо ця сама молодь має, поза всяким сумнівом, найщиріше бажання щось добре робити, коли зазначає на субтитульній сторінці журналу: "Редакція поміщує всі надіслані матеріяли; критерія лиш одна — якість надісланих матеріялів."

Опанувати усну мову — це мати вироблені навички завершені умінням говорити в життьових обставинах. А таке опанування мови тоді можливе, коли воно відбувається в натуральному середовищі, в процесі автентичних розмов, розмов довільних, спонтанних. Звідси ще одне вирішальне правило: навчай говорити в таких ситуаціях, коли учень може проявити свою мовну діяльність — говорити з потребн порозумітися в даній ситуації. Ситуації можуть бути (мова про ситуації для навчання): а) **суто реальні** (життьова обстанова, яка вимагає і спонукує до вживання засвоєних основних мовних засобів); **словесні** — коли вчитель подасть у тій чи іншій формі канву з відомих опірних слів і зворотів на певну тему; **ілюстративна наочність** — змістом доступні картини, для розмови про які учні мають достатній запас мовного матеріялу. Детальніше про все це буде мова далі.

Літературна і розмовна мова. Дотримуватись у школі літературної мови не означає знецінювати чи ігнорувати розмовну мову, бодай елементи її. Без знання розмовної мови і вміння нею користуватися нема справжнього опанування мови, бож без розмовної мови не буває доброго чуття мови. Завершене чуття мови поможе і підкаже, коли і де вжити відповідні елементи розмовної мови, а в тому й такі, як гай-гай, ще б пак, ага, еге ж, тю, тримай кишеню, пусти — вирвусь, іди ти під три вітри і т. д.

Отже, починати навчання мови і продовжувати його аж до засвоєння основ — на взірцях чистої літературної мови, при чому не в її широкому розумінні, а в межах так званого невтрального стилю. Добираючи мовний матеріял для вправ з розвитку усної мови, слід мати на увазі таку послідовність: після достатньої кількости вправ на закріплення основ невтрального стилю обережно додавати, нашаровувати розмовні елементи, але спершу ті елементи, що більш-менш однаково вживаються як в усній, так і в письмовій мові, а пізніше — все більше такі елементи, що вживаються переважно в усній мові (цить, хвись, ех і под.).

Щоб бути певним, що учні вже мають достатнє чуття мови, найлегше це встановити (перевірити) в автентичній розмові — поставивши учнів в натуральні, життьові обставини і поговоривши з ними на повну потужність, цебто з уживанням усіх їм відомих елементів мови — літературної, розмовної, з уживанням неповних (недомічених) речень тощо. Якщо вони дають раду в такій розмові, значить у них чуття зливається зі свідомістю, значить, вони мають повноцінні навички та уміння говорити даною мовою. У навчанні мови ніколи не слід забувати про зв'язок між чуттям і свідомістю, бо ще Гельвецій казав, що думка входить у свідомість брамою чуттів. А мови ж без думки нема. Коли хтось уживає слова не до речі, а ще гірше — фрази невпопад, то це здебільшого зумовлене браком чуття мови, не конче другої (чужої), а й своєї рідної. Звідси висновок: добирай такі вправи, які розвивають чуття мови.

Найнадійнішим джерелом мовного матеріялу з елементами доброї розмовної мови може бути художня література, в тому числі й кращі зразки народньої творчости. Побудовані на цьому матеріялі вправи на розвиток усної мови найбільше сприяють розвиткові чуття мови.

Не слід забувати про специфічні елементи мови щоденного вжитку — в домашніх обставинах, на вулиці, на полі, в лісі, на пляжі, в грах, у спорті,

а особливо — у церкві. Треба так добирати різноманітний матеріял для розвитку усної мови, щоб наші діти на пересипали свою українську мову словами, як: ґарбедж, дишес, конор, сайдвак, пейло, веджетейбл, поркюпайн, шортси, ґейм, меса, пріст тощо.

Навички та вміння. — Уміння говорити неможливе без прищеплених і закріплених навичок, цебто навичок слухати й чути та розуміти почуте, повторювати почуте, отже лише механічно відтворювати готове; мати такі навички — це ще тільки передумова, без якої не можна виробити уміння. Уміння — це практичне і творче вживання мовного матеріялу в конкретній життьовій обстанові. Уміння досягається системою вправ, основаних на готових навичках, отже це вищий чи навіть найзищий щабель в опануванні мови, усної зокрема. А відомо, що сприймання на слух і розуміння дається значно тяжче, ніж читання і розуміння. Тому то треба значно більше добирати вправ на вироблення і закріплення навичок, пов'язаних із мовним слухом, ніж навичок на читання-розуміння. А ще більше потрібно практичних вправ — на вироблення уміння.

Підсумовуючи щойно сказане, формулюємо практичне правило: добираючи вправи на формування навичок, думати про базу, на якій можна розвинути уміння довільно говорити українською мовою. Це означає, що мовний матеріял на вправи для зформування мовних навичок і способи виробити уміння мають бути цілеспрямовані, скеровані на створення основ для справжньої мовної діяльности, цебто практичної мовної діяльности — в живому житті. А щоб цього досягти, треба і вчити мови в життьових ситуаціях, де і коли тільки це можливе. Цього не доконає ніяке тренування, ні при якому вживанні машин, ніяке заучування напам'ять тощо без учителя, без такого вчителя, який уміє як слід викликати автентичну розмову, тримаючись рамок засвоєних учнями мовних засобів і не впадаючи у спокусу пояснювати будь-що чи аналізувати.

Підхід до вправ на мовному матеріялі. Як відомо, у так званій традиційній методиці викладання мови, навіть чужої мови, переважали такі види вправ, які щось давали для пасивного опанування мови; занедбувались вправи на вироблення навичок і уміння говорити; не рахувалися з тим, що граматика скоро забувається, а навички та уміння затримуються довше; захоплюючись граматикою і підмінюючи нею розвиток мови, впадали в морфологізм—у морфологічний, етимологічний підхід) — відміняли слова та визначали їх форми — аналізували.

У сучасній методиці переміг синтаксичний підхід, який дає вже добрі наслідки — уможливлює вивчати і засвоювати таки мову, а не лише її граматичні категорії та форми. Однак і тут ставалися і стаються непорозуміння, які шкодять справі: запанувала діялогоманія, при чому підсувалися ті діялоги — довжелезні, дуже часто — нудні, не цілеспрямовані, вимагалося заучувати такі діялоги конче напам'ять, а забувалося про потребу включати мовний матеріял їх у практичну мовну діяльність.

Діялогізований текст більше надається до витворення атмосфери натурального мовлення в клясі, ніж звичайний текст. Але найкраще, коли діялог короткий. Коли ж діялог не вкладається у малий розмір, то слід розбивати його на окремі розділи — і опрацьовувати окремо, один за одним. Діялоги, призначені для розвитку усної мови, мають бути цікаві, змістом і формою доступні, вони повинні будити інтерес до розмови, викликати потребу висловитись. Текст кожного такого діялога має бути прямим доповненням до попереднього матеріялу. Мало ще вивчити діялог напам'ять: він так швидко й забувається, як був вивчений, якщо поданих у ньому слів і зворотів не вживати в автентичній мові, у розмові довільній, у ситуаціях, коли мовні елементи діялога учень уживає з практичної потреби, у своїй творчій мовній діяльності. Так, а не інакше треба розуміти всякі вправи на розвиток усної мови, бо справжнє засвоєння — автентична мова, в якій автоматично, цілком довільно вживаються вивчені елементи її. А людська пам'ять найкраще втримує ті мовні елементи, які були включені у практичну мовну діяльність — у мовлення з потреби в конкретній ситуації. Так само і з набутими тренуванням навичками: вони тривкіші, коли їх частіше використовувати за призначенням, коли їх не занедбують — не дають їм атрофуватися.

А тому, що без мовного слуху не може бути мовних навичок — навичок усної мови, то всякі вправи з розвитку усної мови треба починати й кінчати тренуванням мовного слуху. Мовний слух ніколи не розвинеться, якщо учень сам не слухатиме і не говоритиме.

Учень охочіше і з більшими виглядами на засвоєння буде слухати, повторювати і брати участь у розмові, якщо діялог чи якийсь інший текст дослівно не повторюється, а раз-у-раз потроху змінюється, по-новому комбінується і т. д.

Якщо ми навчаємо українських дітей, то можна припускати, що вони більше чи менше вже наслухалися української мови. В такому разі, задля економії часу, їм самого слухання, може, потрібно менше, зате практикуватись у говорінні їм таки треба якнайбільше, а під наглядом учителя насамперед.

Речення в діялогах треба добирати найрізноманітніші: розповідні, питальні, окличні, короткі і найкоротші, як репліки тощо; твердження, заперечення уточнення, спонуки (ану зроби...), вислови докору, похвали, співчуття і т. д. Ролі учнів під час опрацювання діялога треба міняти, добиватись, щоб учні вміли питати і відповідати. Закінчувати працю з діялогом — синтезою, імпровізацією нового діялога на подібну тему.

Найбільшим злом дотепер було те, що вчителі слабують на велеречивість у клясі — навіть під час вправ на розвиток усної мови, а шкільне начальство цього не помічає і лихові не протидіє.

Читання інших текстів — як матеріялу для розвитку мови. Хоч читання будь-яких текстів збагачує мову, отже і сприяє розвиткові усної мови,

проте не слід його переоцінювати і покладати на нього великі надії: само читання не вивезе, далеко не кожному помагає розвинути мову, навіть розширити запас слів, якщо воно (читання) безсистемне, не цілеспрямоване, відбувається без нагляду вчителя. Спеціяльно ж для розвитку усної мови слід добирати тексти найвідповідніші щодо тематики їх, розміру, наповнення відповідною лексикою і зворотами мови. Як і діялоги, тексти ці мають бути цікаві, короткі, наближені до розмовної мови і т. д. Розуміється, ці тексти повинні бути зв'язані, бажано — фабульні, слова мають бути відомі, а мовні звороти вивчені, бо інакше буде знижений ефект розмови, якою хочуть розвинути уміння довільно говорити. Для читання взагалі можна брати тексти, в яких бодай половину учні гаразд розуміють але для розвитку усної мови треба брати такі тексти, в яких нема нічого незрозумілого.

Коли текст читається (бажано ще й звукозапис прослухати того самого тексту) для вправ на розвиток усної мови, тоді нема місця на тренування в читанні, на виправлення хиб, на пояснення тощо. Краще, коли перший раз прочитає сам учитель, а другий раз — кращий учень. Проте найкраще, коли вчитель усно скаже те, що написано в тексті, — дослівно чи скорочено: ні читання, ні слухання звукозапису не дає того ефекту, що оповідь самого вчителя.

З чого починати вправи після читання тексту? За споконвічним звичаєм, майже всі починають з питань-відповідей, але таки доцільніше — насамперед переповісти зміст. Питання-відповіді, може, справді мають бути першим кроком праці над прочитаним текстом, але при аналітичному читанні. Що ще робити? Бажано, щоб учні висловили свою думку як про почуте з оповідання, так і про саме оповідання. Коли видно, що оповідання збудило клясу до жвавої розмови, варто дати комусь з учнів нагоду розповісти щось аналогічне своє, а решті учнів дати нагоду ще й доповнити або опонувати. То байдуже, коли текст не буде до кінця вичерпаний: головне — заставити клясу розмовляти на тему чи навколо теми — у межах відомої лексики і моделів. Багато важить, чи були вжиті слова і словосполучення, що їх намічено до вжитку під час даної розмови. Як і при кожній такій нагоді, розмова має кінчатися синтезою, до якої підводить учнів їхній учитель. Частиною синтези можуть бути контрольні питання, що їх задасть учитель.

Велика штука — скомпонувати відповідні тексти для вправ на розвиток усної мови. Не кожний учитель може це зробити, бо далеко не кожний автор підручника може впоратись із таким завданням. До такої праці давно пора залучити найкращих письменників, щоб вони разом з педагогами-методистами постачали добірний матеріял для вправ на розвиток усної мови.

А звідки добирати відповідніший для таких вправ матеріял, поки не маємо того сподіваного (чи тільки бажаного) добротного текстового матеріялу? Насамперед — із кращих підручників. Куди легше вчителеві виготовити коротенький текст для такої потреби — на підставі грамотного і цікавого тексту з підручника, ніж із джерела сумнівної якости, в тому й підручників типу "Модерн Юкрейніен Граммар", виданого в Канаді під фірмою УВАН.

Ілюстративні ситуації. Праця з діялогом, оповіданням тощо — це заняття в умовах словесних ситуацій. Окремим видом комунікативних навчальних ситуацій є ілюстрації, зокрема ілюстрації для ситуативних розмов, які найбільше надаються для вправ на розвиток усної мови.

Вважається що малюнок помагає розв'язати язик учням, розмова за малюнком може бути жвавіша. Але по-справжньому помагають розвивати мову лише відповідно дібрані ілюстрації — цілеспрямовані, достосовані до засвоєних уже учнями мовних засобів. Зображення окремих предметів помагають розуміти слова-назви, слова-прикмети тощо, а для зв'язної розмови на розвиток усної мови потрібні ілюстрації-ситуації. На відміну від вправ по прочитаному тексті, починати працю за малюнком, тим більше складнішим малюнком чи й серією їх, — доцільніше з питань-відповідей: треба встановити, чи все учні розуміють, що бачать на малюнку, чи пам'ятають усі слова й моделі, потрібні для даної розмови за малюнком. Як правило, ситуативна ілюстрація служить для ситуативної розмови, мовний матеріял для якої учні повинні знати чи бодай добре розуміти. Щоб розмова за малюнком відбувалася нормально, нових слів та словосполучень до неї краще не включати — досить того, що учні практикуються у вживанні мовного матеріялу, їм уже відомого, і набувають уміння говорити.

Само собою розуміється, завершенням вправ з розвитку усної мови на підставі комплексного малюнка має бути синтеза — у реальній або бодай словесній комунікативній ситуації.

Де це можливе, слід якомога частіше вживати, крім ілюстрацій-малюнків, фільми, діяфільми тощо, але дотримуючись відповідно тих основних принципів, що й при праці з ілюстраціями та текстами. З досвіду знаємо, що у пам'яті краще закріплюється ситуація і мовний матеріял, коли використовуються такі засоби зорової і слухової наочности.

В арсеналі методики є ще чимало видів вправ на розвиток усної мови. Коротко вкажемо на найдоступніші з них у наших умовах.

Розповідь про відоме. Наприклад, не без успіху може відбутися розмова про Канаду. Але наперед слід підготувати учнів психологічно — збудити в них бажання оповісти про Канаду. Таке бажання в учнів можна викликати словами учителя: ви, діти, народилися і живете в Канаді, а що ж ви знаєте про Канаду?..

Порядком підготови до розповіді про Канаду доцільно знайти Канаду на мапі, а потім установити такі дані про неї: площа, населення — кількість, національні групи, племена, найбільші міста Канади, озера, ріки, промисловість, сільське господарство, коли сюди приїхали перші українці, звідки, імена найвідоміших канадських діячів, в тому й українців, Експо 67 і т. д.

Оповідання-ланцюжок. Під керівництвом учителя учні компонують оповідання колективно: учитель дає тему і перше речення а учні по черзі додають по реченню від себе.

Розмова на актуальну тему. Це може бути якась свіжа і цікава пригода, бажано — з дитячого світу; може бути актуальна новина, почута через радіо чи вичитана з газет, а ще може бути те, що передбачається чи плянується — і цікавить та хвилює дітвору. Але й тут учитель повинен не тільки скеровувати перебіг розмови, а й обмежувати засяг її — щоб учні не виходили поза межі свого мовного багажу, щоб не сталося конфузу, який може звести нанівець розмову.

На закінчення — кілька слів про подолання впливів, наприклад, англійської мови, нелітературної чи дефектної мови українського середовища тощо. Боротися проти таких впливів не взагалі, а конкретно: брати під обстріл наявні прояви у кожного учня. Якщо потрібні приклади, то ось кілька з числа найтиповіших:

Я **питаю** питання (або: Я **прошу** питання)
Ми **краще** любимо літо
Поліція **приїхали**
З'їв сніданок (замість **поснідав**)
З'їв обід (**пообідав**)
З'їв вечерю (**повечеряв**)
Почуваюсь до милого обов'язку (замість **вважаю за свій обовязок** чи ще якось)
Мені на тому не залежить (**мені байдуже**)
Я рахую тебе лібералом (**вважаю тебе за ліберала**)
Я получив телеграму (**одержав, отримав телеграму**).

Що переучувати тяжче, ніж учити, ми знаємо, тому не забуваймо, що й такі впливи перебороти не так легко. Насамперед потрібно, щоб учителі помічали такі хиби в мові учнів, звертали належну увагу і виправляли. Але ж нам відомо, що й це трапляється не часто і не всюди. Отже, в такому разі, доводиться говорити і бідкатись, щоб наші вчителі краще знали українську мову, мали кращий мовний слух і більшу відповідальність за мовний режим у школі (і поза школою).

Щоб відучити учнів від таких хиб, потрібно добирати якнайбільше вправ, насичених словами і зворотами, розрахованими на подолання конкретних хиб. І пильнувати того, щоб учні не тільки під час вправ не допускали цих хиб, а й у спонтанній мові. Завдання наших шкіл — навчити правильної мови. Кінцева мета нашого навчання — правильна мова у її спонтанному вжиткові.

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ПІСНЯ ПРО БІЛИЙ ПАРУС

(Цикл третій)

21

Розбите авто і нервова ніч.
Похмурий, тоскний поворот додому.
Аж на мосту, високому й пустому,
Світанок несподіваний устріч.

Ріка безмежна пелюстками рожі
Засипана, куди сягає зір.
І небокраю неосяжний шир —
Немов багряна тога з пліч вельможі.

А хтось одвічний дивиться здаля,
Тресвітлою схилившись головою.
І з його ласки змучена земля
Мені цвіте трояндою живою.

22.

Граблями гострими антен телевізійних
Безмовні настовбурчились доми.
Це передмістя спить. І в небесах спокійних
Нечутно розпливаються дими.

А я на цілий світ хотів би прокричати —
Хай по антенах громом прогримить! —
Щоб чули фабрики, і ранчо, і палати,
Як я люблю,
люблю тебе в цю мить!

23.

І цькований, і гнаний, наче звір,
Ношу як рану незагойну бідність.
Але в душі, всьому наперекір,
Я ще зберіг останню людську гідність.

Тож годі скавуліти, як щеня,
Що просить штурхана від господині.
І телефонний дзенькіт, як щодня,
Тебе вже не будитиме віднині.

— — — — — — —

Так прощавай. Живи, лови момент
І розважайся, як душа захоче.
Хтось може купить і апартамент
І повезе на літо в Барілоче...

24.

Ще наше дихання гаряче
З грудей виривається шумно,

А щось у душі твоїй плаче:
"Як сумно!"

Чи здумала щось пережите?
Чи темна надходить година? —
Та гріх біля мене тужити,
Моя ти єдина!

25.

Найдревніші з олив Гетсиманського саду
Бережуть іще в пам'яті муки і зраду,
Що про них повідає леґенда стара.
Та невже тільки зло на землі не вмира?

Тож на згадку про нашу хвилину щасливу
Посадімо тепер невмирущу оливу,
Щоб — як символ кохання — росла і росла
Сотні, тисячі літ — без числа, без числа...

Буде золото чисте з роками чорніти,
Розіб'ються, покришаться дрібно ґраніти.
Та залюбленим все ще даватиме тінь
Продовгастого листу лискуча сріблінь.

26.

Є на землі незреченна краса, що її ти не знаєш,
А коли знаєш, то тільки як спогад туманно-далекий —
Бо хіба може дитина якслід зрозуміти прекрасне?

Снилось мені, ніби в хащі попурій, що осінню п'яна,
Сплівшися міцно безлистим гіллям, щоб не впасти од вітру,
Дужі темніють дерева. І я поміж ними, самотній,
Ніби блукаю, вслухаючись в шелест опалого листу,
Тихо бреду я, для тебе збираючи ягоди стиглі,
Ягоди буйні, од квітів весінніх ясніші й гариші.

Ніби зриваю я ґрона калини, що вров'ю палає,
Плід коралевий вгортаю у злото кленового листу
І прикрашаю плодами свідини, що більше подібні
До півроztулених уст кармінових.
Таке мені снилось.

Знаю: осінніх кущів тут немає ніде наоколо,
Ґрона шарлатно-багряні, од квітів весінніх ясніші,
В'януть даремно без нас по лісах і гаях України.

Тільки і можу, кохана, тобі я сьогодні принести
В'язанку древніх гексаметрів, сув'язь дзвінку і яскраву...

27.

Я душу все життя тримав наостіж —
Заходь, хто хоче, і що хоч бери.
І гості розтягали все. Та гості ж
Мені свої приносили дари.

Своє, чуже — тепер не розпізнати.
Чуже, своє — нічого не знайти.
Та в глиб душі, до тайної кімнати,
Лише сьогодні — перша — входиш ти.

28.

Минулося. Нічого вже нема.
Неначе буря прогула, раптова.
Чи хтось мені підсунув жартома
"Декамерона" замість "Часослова".

Минулося. Проси чи не проси,
Вже не розтопиш нерозтанну кригу.
...Хотів би знов читать чернечу книгу —
Так сторінки — як білі паруси...

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ
до редактора "Нових Днів"

Дорогий Петре Кузьмовичу!

Деякі незрозумілі мені обставини змусили мене написати до Вас цього листа, щоб Ви — редактор одного з найчільніших журналів по цей бік залізної заслони — допомогли мені розшолопати, що діє, для кого діє й куди йде дехто з самоупривілейованої й упривілейованої деким нашої інтеліґенції, бо я ніяк не втну, куди, як сказав поет, веде нас доля подій.

У 1964 році, під час мого перебування в Торонті, Ви піддали мені думку взятися до перекладу українською мовою поезій найвидатніших канадських англомовних поетів. "Це буде", сказали Ви, "перша антологія не тільки в українському світі, а й у слов'янському, бо таких ще не було й покищо нема. Отож ви започаткуєте цю справу". Ви також пообіцяли, що всі мої переклади опублікуєте в "Нових Днях". Більше того, — що Ви, навіть, спробуєте видати їх окремою книжкою.

Ваша порада була чудова. Після неї мене чекала тяжка і вперта праця, розрахована на роки, бож Вам відомо, що для творчої праці я не маю днів, а тільки вечорі й ночі. Отож з Вашого благословення я взявся до неї. Під час мого перебування в Торонті я познайомився з одним з найвидатніших сучасних канадських поетів — Вілсоном Макдоналдом у нього в апартаменті, бо у Вінніпезі, під час святкування 150-річчя з дня народження

Шевченка, поета Вілсона Макдоналда з українськими поетами не знайомили. Таким чином мені пощастило взяти матеріяли, як кажуть, з першої руки, і Вілсоном Макдоналдом я розпочав свою перекладницьку працю.

Але Вілсон Макдоналд не володів українською мовою й тому оцінити мого перекладу не міг. Мені треба було перевірити свою працю на такому поетові який знав би українську мову й міг висловити авторитетну думку не тільки мені, але й тим, що читають мої переклади. Цей вибір упав на Ватсона Кірконнелла — поета, лінґвіста, літературознавця, перекладача поезій з багатьох мов — загальновизнаного не лише в Канаді, а й далеко за її межами.

Незабаром я дістав потрібні матеріяли персонально від поета й узявся до праці. Відверто кажучи, у мене не вміщалося серце в грудях під час перекладу, і коли я надсилав його до "Нових Днів", і коли він вийшов у "Нових Днях". А найсильніше відчував це, коли примірник з перекладом надіслав на суд до автора поезій і чекав на його суворий вирок, від якого залежало — продовжуватиму я цю відповідальну працю чи зламаю перо.

Цей вирок я дістав за кілька днів, а саме — 31 грудня 1965 року, і я з трепетом відкрив листа. У листі, з різдв'яною поздоровчою карткою, Ватсон Кірконнелл написав таке: "Грудневе число "Нових Днів" прибуло сьогодні, і я захоплений Вашою працею над моїми поезіями й біографією. Якщо цей зразок — частина Вашої антології канадської поезії в українському перекладі, то я заздалегідь можу уявити собі справді дуже гарну книгу".

Таким чином перемога була за мною, і я триюмфував. Цей вирок однієї з найвизначніших світових літературних і літературознавчих фігур, а особливо автора перекладних поезій, не тільки став визнанням і ствердженням моєї тяжкої праці, але і підбадьоренням і окрилеенням мого духу. Незабаром я зустрівся з професором Манітобського університету Доріс В. Сандерс, і ми накреслили зміст моєї майбутньої антології. І я з великим захопленням почав збирати поезії, а також біографічні, критичні й бібліографічні матеріяли до трьох літературних веж канадської поезії — Блісса Кармена, Чарлза Дж. Робертса й Поліи Джонсон.

Коли праця над перекладами поезій Блісса Кармена була в розгоні, я прочитав у Вінніпеґ Фрі Пресс, 29 травня 1965 р., що при Канадському Уряді в Оттаві створено спеціяльну Комісію Століття Канади (Centennial Commission). Я також довідався з тієї статті, що та Комісія дає допомогу канадським авторам, які своїми творами спричинилися чи хочуть спричинитися ідеї конфедерації Канади. Ця звістка, дорогий Петре Кузьмовичу, була великою знахідкою для мене. Я, звичайно, був дуже вдячний Вам за Ваше чесне слово, що Ви видасте мою антологію.. Але я також хотів бути чесний із собою, і вирішив не зловживати Вашим чесним словом, бо знав, що Ви, невільник "Нових Днів" і підручників, сидите "на бобах" і що Вам, перманентному банкрутові, піднести видання книжки на 200-250 сторінок, до того ще книжки поезій, перекладних поезій, якій у нашім еміґраційнім народі не вельми симпатизують. Тому, річ ясна, я відразу схопився за вищезгадане повідомлення — схопився руками й ногами.

Чи міг я розраховувати на допомогу чи дар (Grant), як проголошено, від Комісії Століття Канади на видання моєї антології? Я певен був, що так, бож ми, Петре Кузьмовичу, — Ви своєю ідеєю, а я працею, — задумали вивести в український світ (і, може, у слов'янський) найвидатніших канадських поетів з усіх ґенерацій, а особливо — співців Канадської Конфедерації — одних з найбільших будівників Канадської Держави. Тим більше, як я згадував, поезії Блісса Кармена були вже в мене в роботі, і одночасно з цим я готувався до перекладу Чарлза Дж. Д. Робертса й носився з думкою про інших.

Але ця віра почала змагатися з сумнівом. Комісія могла не добачити ідеї й цінности цієї книжки для Канади, а тільки звернути увагу на мову, якої канадська більшість не розуміє. Коли б це вирішило (у що я ніяк не хотів вірити), то мій проєкт міг би дуже лагко згоріти. Тому, у зв'язку з цим, я надумав додати до першого проєкту другий — "Українські письменники в Канаді". Це була б книжка англійською мовою — про український вклад до скарбниці канадської культури. Над цією книжкою я працював понад два роки, витягнув усе з архівів для неї й десь сороківку статтей опублікував у "Канадійському Фармері". Тепер мені залишилося дещо дописати, доробити й відшліфувати. Я знову став упевнюватись, що з двох моїх проєктів Комісія Століття Канади один прийме. А якщо обидва, то це в моєму житті буде найбільший день.

Але за день чи два я знову почав сумніватися. Я став думати, що дехто з наших уже має або може мати непосередні чи безпосередні зв'язки з Комісією Століття Канади і входи до неї, і з дискримінаторських поглядів й егоїстичних аспірацій може, вибачте, зіпсувати повітря. Адже між нами ще існують люди, які розуміють добро для своєї спільноти і її культури, коли воно йде в парі з загумінковим і особистим добром. Але я всіма силами відганяв цю думку, бо, поперше, у моїй уяві ніяк не вкладалося, що хтось може вскочити в таку глибоку духовну прірву, а, подруге, що Комісія чи її жюрі прийме цей гнилий овоч за справжній.

Отож 9 червня 1965 року я надіслав до Комісії Століття Канади листа, у якому докладно розповів про свої проєкти. За кілька днів дістав симпатичну відповідь, а з нею спеціяльні анкети і прохання подати три рекомендації від визначних канадців, що працюють у ділянці літератури, мистецтва й науки. Разом з цим надіслати зразки перекладів поезій канадських англомовних поетів і частину з книжки "Українські письменники в Канаді". Усе це я вислав, і між нами йшло дуже мирне й доброзичливе листування... А потім стихло... А потім я дістав назад "Нові Дні" з моїми перекладами. А 21 грудня 1965 року я дістав висновки жюрі. У них писалося, що жюрі, добране за рекомендацією Канадської Ради (Canada Council), переглянуло мої проєкти і з жалем повідомляє, що вони не попали між рекомендовані...

Оце й усе. Прочитавши цього листа, я чомусь згадав бородату приказку: "Як не вмер, але добре поховали". Ну що ж, не пощастило. Вибрали ліпших від тебе. Тепер, старий дурню, сиди, мовчи й набирайся розуму, — подумав я. Але нехай мене чорти вхоплять, коли я разом з цим не подумав, що хтось таки між моїми проєктами, ще раз вибачте, попсував повітря. Про це я, як Ви пригадуєте собі, Петре Кузьмовичу, написав до Вас, і Ви моє припущення і сумнів узяли під сумнів сзій. Я розумів Вас, бо Ви, людина з глибоким почуттям шляхетности, воліли б міряти всіх і все міркою любови, хоч любов, як сказав письменник, буває розривною кулею, що попадає в серце, а виходить боком. Я думаю, що Ви знаєте це, як і я.

Цей червяк сумніву ще дужче заворушився, коли я, під час принагідної зустрічі, довідався від репортера "Вінніпег Фрі Пресс" п. Майка Гарріса (Михайла Грушки), що і його проєкт потерпів фіяско в Комісії Століття Канади. Я щиро жалкував, бо з Гаррісовим рукописом (англійською мовою) про українські піонерські часи в Канаді я був знайомий і вважав, і тепер вважаю, що ця книжка заслуговує на велику увагу й багато додала б до історії українців у Канаді. Після цього я легко припустив, що й інші українські вчені, літератори й журналісти подавали проєкти до Комісії Століття Канади й ці проєкти також опинилися між нерекомендованими. Але якісь проєкти мусіли попасти між рекомендовані. То чиї ж це із чиїми рекомендаціями, які відсунули рекомендації інших визначних учених і митців і стали вирішальними для жюрі Комісії Століття Канади? Це для багатьох і для мене була заворожена загадка, яка розгадалась десь за пару тижнів.

Одного непрекрасного зимового дня стало відомо, що авторські дари (Grants to Authors) для канадських українських авторів зволили дістати найближчі приятелі п. Я. Рудницького — академіки (так він величає їх у своєму УВАН'і) п. п. М. Мандрика, М. Марунчак й академічка пані О. Войценко. Хто ж вони й за які небувалі досягнення в науці, історії й літературі вибрали їх з-поміж українських учених, істориків і літераторів у Канаді й доручили їм писати історію українців і про розвиток їхньої культури в цій гостинній країні? Перші два академіки "від історії й літератури", здається з правничими докторськими ступенями з Европи, більшість свого життя в Канаді віддали торговельній справі й жодного дня не працювали за правничим фахом (тобто, ніколи не були професорами права ба й навіть адвокатами), а за науково-історичним, літературним чи лінгвістичним поготів, бо для цього їм бракувало освіти. Вищезгадана академічка, покищо без жодного наукового звання (бо в Канаді їх легко не дають) і навіть, здається, без гімназіяльного (High School) диплома, віддала свій час творчій праці з числами. Але академікам і академічкам п. Я. Рудницького треба щось досліджувати й щось писати. Отож вони досліджують і пишуть. Я не маю на увазі судити їхні науково-історичні й літературознавчі твори — нехай їх судить історія. Прочитайте лише, Петре Кузьмовичу, "Антологію Українського Письменства в Канаді", видану за президенством (?) п. М. Мандрики, Вінніпег, 1941, (тепер він пише "Історію української літератури в Канаді"), прочитайте також дві книжки "Студії (?) до історії українців Канади" п. М. Марунчака, Вінніпег 1964-1965 і 1966-1967 р. р., і "Літопис (?) українського життя в Канаді" (витягнений з річників лише одного "Українського Голосу") пані О. Войценко, то Ви від змісту, стилю, фразеології а особливо їхнього язичія завнете, як вовк до місяця у сніговій пустелі. Між іншим, науково-історичний твір академічки О. Войценко "Українці в Канаді" (написаний різними стилями), спонзорований Комісією Століття Канади, викликав щодо свого далеко неісторичного змісту й недолугости глибоке обурення (чит. статтю "Canada Ethnica or Canada Partisana", Prog-

---

Л. ДАЛЕКА

ІГОРЕВІ КАЧУРОВСЬКОМУ

(Авторові "Строфіки")

Живу край світу. У чужому місті
шукаю животворної води.
Хоч завжди в русі, не стою на місці,
але намарно всі мої труди:
я чи сюди намірюсь, чи туди —
іду, неначе б, мирною тропою,
а почуваюсь гнаною дрохвою.
Чи уявляєш в ожеледь дрохву?
Ще тільки тішусь римою дзвінкою,
заслухана, залюблена в строфу.

За муром у гучному твісті-свисті
гарцюють дикі і смішні гурти.
Боюсь забути про луги барвисті,
де трави просять обережно йти
без поспіху, без крику й суєти.
А я щорік, то свіжі рани гою,
плачу за все з великою лихвою.
О, скільки сил пішло на ту лихву!
Проте, не залишаюся глухою,
заслухана, залюблена в строфу.

Як пригадали "Українські Вісті":
"...не відповіла на мої листи...",
я починала сто разів, чи двісті
у намаганні зрушені мости
(колишні дружні) знову навести.
І аж сьогодні, мов козак до бою,
спішу на пошту скорою ходою
(у теку лист, а теку під пахву!).
"Будую міст", балядною строфою,
заслухана, залюблена в строфу.

Прошу, Поете, не карай ганьбою.
Гріх признаю — не йду разом з добою,
та не підводь параграф і графу.
Можливо, ми споріднені з Тобою,
заслухані, залюблені в строфу.

ress, 28. 1. 1968, V. IX, No. 5) і протест до Федерації Етнічної Преси й Редакційного Комітету "Cnada Ethnica", "Поступ", 24. 3. 1968, ч. 13. Це покищо академічні квіточки, а ягідки ще будуть.

Як же це сталося, що така поважна державна інституція — Жюрі Комісії Століття Канади, складене за рекомендацією Канадської Ради доручило писати історію українців та історію розвитку їхньої культури в Канаді лише найакадемічнішим академікам і академічці з п. Я. Рудницького УВАН'у? Припускаємо, що це сталося так. Перш за все п. Я. Рудницькому якимсь чином "пощастило" ввійти в члени Державної Комісії Двох Мов і Двох Культур (B and B) в Канаді. Кажу "пощастило", бо оскільки мені відомо, до цієї дуже відповідальної Комісії могли належати тільки експерти двох мов і двох культур, а особливо особи, які бездоганно володіють двома мовами — англійською й французькою. Як відомо, п. Я. Рудницький ніколи не був експертом цих двох мов і двох культур. Більше того, — він ніяк не може похвалитися знанням англійської мови (у першу чергу вимовою, конструкцією фразн й запасом слів), а знання французької мови в нього на першому ступні або й нижче. Як не сталося, але ця його приналежність до Комісії B and B відчинила йому двері до Комісії Століття Канади, до Канадської Ради й також до Редакційного Комітету "Канада Етніка", який він навіть зволив очолити. Жюрі Комісії Століття Канади, що, натурально, у своїй більшості складалося з представників двох мов і двох культур (тобто, англійської і французької), звичайно не могло оцінити етнічних проєктів. Отож воно змушене було або покликати до свого складу по представникові з потрібної етнічної групи, або цю справу — справу вибору й схвалення етнічних проєктів — передати етнічним групам, можливо, навіть, членам Редакційного Комітету "Канади Етніки". Як не було, але, з усього видно, справу вибору й оцінки проєктів з української етнічної групи п. Я. Рудницький "вирішував" сам (чи з кимось із своїх однодумців) або "вибрані" проєкти "порекомендував" Жюрі, і ця рекомендація була остаточна. Таким чином проєкти Гарріса (Грушки) й інших, у тому числі й мої з рекомендаціями визнаних і знаних людей у Канаді Жюрі відкинуло, схваливши лише проєкти академіків й академічки п. Я. Рудницького, очевидно, з його рекомендаціями, як члена Державної Комісії B and B, голови Славістичного Департаменту Манітобського Університету, президента УВАН'у та ще якоїсь з ім'ям людини, яка зовсім невинно стала його жертвою. Маючи такі рекомендації, а особливо від Academy of Science, Жюрі Комісії Століття Канади з найкращими інтенціями схвалювало проєкти академіків і академічки й давало їм державний дар, не знаючи, що це за Academy of Science і що це за academicians. Таким чином п. Я. Рудницькому ще раз вдалося просунути своїх "по-знайомству", тепер уже використавши становище, яке йому доручила канадська держава. Мета його була ясна: оцим ходом забезпечити собі чільне місце в історії українців і в розвитку їхньої культури в Канаді. На це місце вже посадила його й коронувала на ньому академічка О. Войценко у своїй історії "Українці в Канаді". Так само, звичайно, зроблять і його академіки.

Тяжко, Петре Кузьмовичу, писати про це. Але ще тяжче мовчати. Якщо ми будуємо в вільних умовах свою культуру, то будуймо її чистими руками, а не такими, якими будували її там, де ми колись були з Вами. Людей можна обманути, але історії ніколи.

У кожному разі ця "подія" з моїми проєктами не пригнітила ні мого настрою, ні творчого запалу, ні видавничої мети, бо між нами знайшлися люди, які, у зв'язку з цією "подією, запропонували видати тритомник моїх поезій, у якому одним томом буде "Антологія канадських англомовних поетів". І це видання вже частково фінансували. Це випростало мене й підвело мені голову.

Цього року навесні я принагідно зайшов до Кредитової Спілки "Карпатія", що в її членах перебуваю вісімнадцять років. Чудова установа. Не одного поставила на ноги, також і мене. Тому з усією щирістю хочеться сказати, що тяжко нам було б без неї. Вона допомогла зростати нам, а ми їй, і десь за чверть століття "Карпатія" стала дуже поважною установою. Перш за все тому, що в ній працюють щирі й чесні люди. Отож зайшов я до цієї "Карпатії" й розговорився з одним із керівників її. Між числами зав'язалася розмова про поезію. Згадав я йому про фіяско моїх проєктів, про вияв зрозуміння між деякими людьми, про їхнє підбадьорення — видати тритомник моїх поезій і про їхню фінансову допомогу.

"Подавайте заяву до нашої дирекції. Ми теж вам допоможемо", — сказав мій субесідник.

"Ні", — відповів я. — "З цього кресала іскри не буде".

"Чому?"

"Бо в дирекції засідає академік Я. Рудницький".

"Ну, й що ж?"

"Він вважає, що виділені в "Карпатії" гроші на культурні потреби належать тільки йому і його УВАНові. Тому він у всіх швах тріщатиме, щоб жоден наш кооперативний цент не пройшов повз нього і його академічну культуру".

"О-о! Рудницький не є дирекцією. Подавайте. Я запевняю вас, що все буде добре".

"А я запевняю вас, що буде навпаки. Але коли ви так хочете, то я подам. Щоб вас упевнити".

Я подав заяву і за кілька днів поїхав до Торонта. Десь за два тижні повернувся до Вінніпеґу й довідався в "Карпатії", що на засіданні дирекції п. Я. Рудницький мало не луснув, переконуючи директорів, що видання моїх поезій, а разом з тим "Антології канадських англомовних поетів" — це моя приватна справа. Щоб якось розрядити розпалену атмосферу чи лише злагіднити її, директори "Карпатії" схвалили виділити мені на видання моїх поезій і антології... двадцять п'ять долярів.

"Знаєте що", — сказав я. — "Хоч я й поважаю нашу "Карпатію" та її дирекцію, але я обійдуся без їх дару. Додайте це до дару п. Я. Рудницькому на не приватні видавничі справи".

Кожному членові нашої "Карпатії" відомо, що дирекція "Карпатії" щороку обдаровує п. Я. Рудницького на неприватні видавничі справи його

УВАН'у. За останні три роки (з того часу, як він засів у дирекції) йому вдалося обдаруватися по чотириста долярів річно — на неприватні видавничі справи і стипендії, про які він ніколи не звітує "Карпатії". Під час полювання за дарами на неприватні справи його УВАН'у він поставив вимогу перед Дирекцією, щоб "Карпатія" купила за досить високу ціну малюнки його тещі. Чи це не глум? Але цього разу на його гачок рибка не зловилася. Коли скромно обрахувати дари, що їх він "сколектував" у "Карпатії" на неприватні справи, то тільки за останні три роки вони складуть мінімум тисячу двісті долярів. А скільки він "сколектував" за попередні кільканадцять років, — це обрахувати не важко. Одночасно він "колектував" і "колектує" на ці ж справи в інших українських установах (перш усього в українських домівках), а також важкими дозами з приватних осіб (Й. Дзьобка, В. Перепелюка, М. Гаврила й багатьох інших щирих і патріотичних людей). Коли весь цей "профіт" п. Я. Рудницького додати до суми, "сколектованої" з "Карпатії", то на ці дари, безперечно, можна плодити неприватні видання УВАН в безконечність.

Які ж це неприватні видання п. Я. Рудницького і яка вартість цих видань, що полилися повінню під маркою УВАН за гроші довірливих українських установ і українців? Це переважно видання такі (подаю ті, що маю під рукою):

1. Яр. Рудницький. Матеріяли до українсько-канадійської фолкльористики й діялектології. Чотири томи — 1956, 1958, 1960 й 1962-1963 рр. Разом 926 стор.

На цьому виданні (тобто, на всіх чотирьох томах) він поставив своє прізвище. Панові Я. Рудницькому давно вже треба знати, що на книжках ставлять прізвища тільки авторів, тобто, тих осіб, що ці книжки написали. Інакше — це плагіят. Тим більше, коли в книжках під його прізвищем подано матеріяли з книжок Т. Федика й М. Кінаша, а також матеріяли з неопублікованих збірок І. Новосада, о. Д. Волохатюка, Т. Білоуса, І. Дідуха, Т. Кошиць і переклади англійською мовою перекладача О. Іваха, себто творів, що їх автором п. Я. Рудницький не був ніколи. У зв'язку з цим п. Я. Рудницький може мати великий клопіт. Панові Я. Рудницькому треба було зазначити на вищезгаданому виданні, що він лише частково зібрав і впо-

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх кляс українських шкіл на еміґрації:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — $1.50.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — $1.50.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої кляси

П'яте видання

Ціна: у Канаді і США — $1.25.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — $1.25

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої кляси

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — $1.50,
в Англії — 11 шіл. в Австралії — $1.40.

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для 4-ої кляси

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — $1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — $1.40.

5. Петро Волиняк

ЗАПОРІЖЖЯ

Читанка для 5-ої кляси

У цій книжці багато історичних оповідань

Ціна: у Канаді і США — $1.80,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — $1.60.

6. Петро Волиняк

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміґрації підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — $2.00,
в Англії — 15 шіл., в Австралії — $1.80.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Фонетика й морфологія)

Видання п'яте

Підручник пристосований до українських еміґраційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник з української мови на еміґрації.

Ціна: у Канаді і США — $1.70,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — $1.60.

8. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(синтакса)

Друге видання.

Ціна: у Канаді і США — $1.70,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — $1.60.

9. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання.

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо.

Ціна: у Канаді і США — $2.00,
в Англії — 18 шіл., в Австралії — $1.80.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

рядкував ці не свої "Матаріяли". А так вийшов черговий конфуз, якого ніяк уже не можна затерти.

Ці "Матеріяли" ми не можемо в повному розумінні назвати українськими, бо вони не репрезентують фолкльору й діялектології України, а лише маленької її частини. Тому так треба було й назвати. Ці "Матеріяли" також не можемо назвати українсько-канадськими, бо вони, за малим винятком, не створані в Канаді. Вірші ж Т. Федика й М. Кіноша — це не фолкльор, бо їх написали названі автори. Панові Я. Рудницькому треба було ще влучити в фолкльорні матеріяли під його ім'ям гуморески Я. Майданика та байки С. Стечишина, тоді б його "Матеріяли" були б суперакадемічні.

Крім того, ці "Матеріяли", — це зразок граматичної неграмотности. Не кажу вже про фолкльор, який також підлягає правописним нормам. Я маю на увазі додані до фолкльору пояснення із спотвореними словами й передмови п. Я. Рудницького (у нього — вступні завваги, том 4, ст. 547) з такими язичіями й фразеологічними зворотами, що від них робиться нудно (наприклад: **"приспосіблює", "релігія", "признати", "як не мога краще", "природна диспозиція", "духова диспозиція", "психічна диспозиція", "не без ваги тут була", "найбагатша в народну словесність", "звуковий лентовий фонограф", "між усіми"** і т. д., "Матеріяли", том I, ст. VII-XVI). То чи варто було цим виданням доводити до фінансової руїни шляхетного піонера-фармера Й. Дзьобка, який заробив ці гроші багаторічною тяжкою працею?

2. Д-р. Яр. Рудницький. Найближчі завдання Шевченкознавства. Вінніпеґ, 1958. У цьому академічному творі він, між іншим, радить перевидати "Кобзаря" з В. Сімовичовими поясненнями й примітками (вид. 1921 р.), які в 1960 р. він, тобто — п. Я. Рудницький, піддав брутальній цензурі (чит. стаття о. д-ра С. В. Савчука "Цензуроване перевидання "Кобзаря" з поясненнями й примітками д-ра Василя Сімовича з 1921 р. "Новий Літопис", січень-березень 1962. (Мова цих "Найближчих завдань"... **"Кобзар" появився тричі друком", "похвальне явище", "Першого "Кобзаря" з 1840 р. вшановано двома виданнями", "Видання здійснено на доброму папері", "За новим відомом", "Найцікавіше при цьому те", "в часі війни"** і т. д.). "Найближчі завдання", ст. 7).

3. Яр. Рудницький. Шевченкіяна на Заході. Вінніпеґ, 1959. (Мова: **"Ляйпціґське видання Шевченка появилося", "цікава постать тодішнього життя", "Рік опісля видав, й візвав її авторв", "засуджено на позбавлення всіх чинів", "ось які випуски попередили 8-ий том"**, і т. д. "Шевченкіяна...", ст. 11).

4. Яр. Рудницький. Берис і Шевченко. Вінніпеґ, 1959. (Мова: **"положений дуже мальовничо", "по середині"** (прислівник! — треба писати разом), **"під солом'яною стріхою"** (може, дахом чи покрівлею?), **"огородом"** (городом!), **"батько Бериса відзначався здоровим "хлопським розумом"** (?!), і т. д., ст. 7).

Інші неприватні видання УВАН'у:

5. Compiled by J. B. Rudnyckyj. Ucrainica Canadiana. Winnipeg, 1959.

6. Compiled by J. B. Rudnyckyj. Slavica Canadiana. Winnipeg, 1959.

7. M. I. Mandryka. Bio-Bibliography of J. B. Rudnyckyj. Winnipeg, 1961.

8. Compiled by J. B. Rudnyckyj. Ukrainica Canadiana. Winnipeg, 1960.

9. J. B. Rudnyckyj. The origin of the name "Slav". Winnipeg, 1961.

10. Володимир Жила. З історії українознавства й славістики в Канаді Вінніпеґ, 1961. (Ода п. Я. Рудницькому та його генієві).

11. J. B. Rudnyckyj. Geographical names of Boicovia. Winnipeg, 1962. (Видання польською мовою (?).

Усі вищезгадані "неприватні" академічні видання п. Я. Рудницького УВАН'у схоластичні, недолугі й неграмотні з самовихвалюванням або вихвалюванням його наукового генія. Ці "неприватні" видання УВАН помножилися в безконечність і стосами лежать у Славістичному Департаменті Манітобського Університету. У 1962 році п. Я. Рудницький пропонував мені видати мою книжку "Українські письменники в Канаді" з порадою, щоб я подав між авторами пані О. Войценко. Тоді б видання моєї книжки стало б неприватне, тобто наукове щодо змісту й громадське щодо значення. Це саме відбулося б з моєю антологією. Ця книжка відразу стала б неприватним виданням, звичайно, з прізвищем п. Я. Рудницького на ній, як на чотирьох томах "Матеріялів". Тоді п. Я. Рудницький до поту вимагав би від Дирекції "Карпатії" — фінансувати ці неприватні видання, і це, мабуть, кінчилося б веселішою піснею.

У окжному разі в "Карпатії" висить дерев'яна чорна дошка з золотим написом: ВИКЛАДИ ВУАН. Цей напис викликає регіт. І тут п. Я. Рудницький — повний професор, голова Славістичного Департаменту, президент УВАН'у, член Державної Комісії "B and B", голова редакційного комітету "Канади Етніки" і т. д. НЕ ДОПИСАВ. Поперше, слово (з скорочених слів) УВАН ми відмінюємо (див. "Правописний Словник" Г. Голоскевича, Нью Йорк, 1952, ст. 68). Подруге, не виклади в УВАН, а доповіді. Слово "виклади" має зовсім інше значення і, навіть, кілька значень, — про це давно вже треба знати лінґвістові п. Я. Рудницькому. а) Викладають у школах (учиям) і в університетах (студентам). В УВАН школярів і студентів не вчать, тому слово "викладати" тут не на місці, б) викладати можна свої й крадені речі з торби чи портфеля, в) викладати також можна камінці на вулиці чи квадрати з різного матеріялу на підлозі й на стіні. Оце така мова президента Української Вільної Академії Наук, мова в реченні з двох слів. Яка мова в його академіків і академічок, — це не тяжко уявити.

На цьому, Петре Кузьмовичу, покищо зупинюся, бо підійшов до підсумків. А підсумки ці короткі. У той час, коли українець п. Я. Рудницький з ярликом доктора, професора й ученого назвав мої поезії, а особливо переклади канадських англомовних поетів моєю приватною справою, зовсім іншу думку висловив про це не українець — проф. Ватсон Кірконнелл, який має кільканадцять докторських ступенів і крім того вчений, поет і перекладач світового визнання. 23 квітня 1968 року він на-

писав до мене: "Надзвичайно вдячний за "Нові Дні", у яких Ви продовжуєте Ваші переклади поезій Полін Джонсон і Томаса Сандерса. Мені радісно бачити, що цей задум і далі пишно розцвітає".

Оце я навів Вам два погляди — українця й не українця на розвиток української культури в Канаді. "Приватні" й "неприватні" справи одного й другого. І мене морозом проймає. Отож закінчую, з чого почав: допоможіть мені розшолопати, що діє, для кого діє й куди йде дехто з самоупревілейованої й упревілейованої декнм нашої інтеліґенції, бо я ніяк не втну, куди, як сказав поет, веде нас доля подій.

Сердечно вітаю Вас і бажаю Вам міцного здоров'я.

Ваш

О. ГАЙ-ГОЛОВКО

Світлана КУЗЬМЕНКО

НАВЕСНІ ПОЛЯМИ...

Навесні, полями,
Ми ходили з сином.
І зустрілись з нами
Хлопець і дівчина.

У дівчини врода
І краса велика —
Та, що не від моди —
А своя, столика:
В пісні, що душа в ній,
В усміху, від серця;
В мові солов'їній,
Що немов озерце
Подорожніх поїть
У сухій пустині.
Хлопця і дівчину
Ми зустріли з сином.

Звідки ти, дівчино?
Де взяла цю вроду?
Променистий усміх
І легку ходу,
Пісню солов'їну,
Що землею лине,
Виливає душу
Вічно молоду?

Звідки, хлопче красний,
Ти такий узявся?
І твоя рішучість в молодих очах?
Мудрість думки ясна,
Мрія непогасна?
Ніжністю і силою ти увесь пропах.

Першою промовила дівчина:
Кров мою дала мені калина.
Як ішла до річки я по воду —
Дарували мені свою вроду:
Свіжі ранки росами умиті;
Синє небо сонцем оповите;
Стан стрункий дала мені тополя;
І береза, поруч, білокора —
Мені ніжність дарувала — не покору!
А поля, гаї, ліси і полонини
Дали мені мову й пісню солов'їні...
Своїм дочкам і своїм синам —
Як настане час — це все віддам.

І промовив красень: небокраї
Дали мені душу щиру і безкраю.
Коли небо зорями зоріє —
Я беру у нього свою мрію.
Вітер вільний, що зустрів я в полі —
Дав мені любов свою до волі.
А ходив за плугом я, ріллею,
Подружився, поріднився із землею.
І надвечір, коли сонце сіло,
Дарувала вона мені свою силу.
Свою мрію, свою мудрість, непокору
Понесу крізь радість я і горе —
Як мої батьки й діди носили.
І в потомки проростала їхня сила...
Коли прийде час — її віддам —
Як колись вони — своїм синам.

І пішли полями хлопець і дівчина.
Хто то, хто то, мамо?
— Україна, сину.

СКІЛЬКИ...

Скільки маленьких речей
Сповнюють щастям роки:
Погляд розумних очей,
Дотик ласкавий руки,
Усміх, що щирість у нім,
Лагідь в спокійнім лиці —
Щастю приносять у дім
Речі маленькі оці.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.
& SERVICE STATION

945 BLOOR ST. WEST TORONTO, ONT.

24-ГОДИННА СОЛІДНА І СКОРА ОБСЛУГА!

Чищення і направа форнесів безплатна.

Скористайте з доброї нагоди і замовляйте ОЛИВУ В НАС.

Наші телефони:

Телефон бюра: LE 6-3551

Уночі: RO 2-9494

Іван ДЗЮБА

ІЗ КНИГИ "ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ ЧИ РУСИФІКАЦІЯ"

ВІД РЕДАКЦІЇ. Друкуємо нижче пару розділів із знаменитої книги Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація", яка недавно вийшла у видавництві "Сучасність".

Поруч із документальною книгою В. Чорновола "Лихо з розуму", праця Івана Дзюби є новим етапом у викриванні російського імперіялізму. Коротко сказавши, дієва сила праці Івана Дзюби полягає в тому, що він, обвинувачує сучасних можновладців СРСР, зокрема КПРСоюзу в російському імперіялізмі, ґрунтуючи своє обвинувачення на творах В. Леніна. Для багатьох журналістів і політиків Заходу це справа нова і зовсім несподівана. Навіть англійські коментатори відзначають цей момент і вважають, що саме це робить книгу Івана Дзюби надзвичайно сильною: сучасні російські імперіялісти просто безсилі її заперечити, бо треба було б заперечити Леніна, на вченні якого вони ніби ґрунтують свою теорію і практику.

Наші ж "націоналісти" наче випили касторки, схватились за животи і вдають, що нічого не сталося, хоч книжку купують, читають і... хвалять. Скоро чого доброго Івана Дзюбу запишуть у якусь ОУН! Забувають навіть те, що ще яких три-чотири місяці тому "Гомін України" писав: "Волиняк думає визволити Україну Леніном", а тому він сякий-перетакий он який! Себто справжня гідра контрреволюції, за радянською сталінською термінологією..

Я, звичайно, мовчав: почекаймо трохи, чи не станете ви на мій погляд, або хоч чи не схвалите його! І от тепер мої найдорожчі колеґи з "Гомону України" біжать підтюпцем за Чорноволом і Дзюбою...

Це дуже похвально, бо все ж таки краще вже бігти аж захекавшись, іззаду, ніж лежати гнилим ідеологічним трупом взагалі... Вітаю з досягненням. А про визволення України Леніном я пригадав отак собі, ради розваги. Я ж знаю, що "націоналісти" винайшли атомову бомбу, яка буде вбивати тільки російських імперіялістів і зовсім не буде шкідлива для українців. Ось незабаром її випробують і тоді... справа визволення України буде розв'язана раз і назавжди. Тоді, звичайно, ми начхаємо не тільки на працю Івана Дзюби, а й на смаого Леніна і його науку.

Та поки це станеться, то ми радимо всім нашим читачам: купіть собі цю винятково добре обґрунтовану книгу, яка просто оголює російський імперіялізм. Мавши в руках цю книгу, можете сміливо йти на двобій з першим-ліпшим російським імперіялістом, яку б маску він на себе не надів.

Книжка написана як доповідна записка керівникам Компартії і уряду України. Копії її рукопису ходять по Україні. Одна з них потрапила й за кордон і от в-во "Сучасність" (слава йому за це!) видало її за межами СССР, подбавши одночасно про видання її англійською і французькою мовами.

З цих двох розділів читач уявить собі якість книги.

II. ВАЖЛИВІСТЬ І МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ

У дискусії на X з'їзді партії один з делеґатів заявив:

"Сейчас, товарищи, когда мысль направлена по другому пути, когда мы думаем больше о топливе, о продовольствии, о политике по отношению к крестьянству, сейчас как-то нет большой охоты выступать по такому вопросу, кок вопрос национальный".[29]

Це була дуже характерна заява. Аналогічних немало робилося і на VIII, і на X з'їздах партії, при чому не тільки з боку опозиціонерів типу Зінов'єва, П'ятакова, Каменева, Бухаріна та ін., які до ленінської заяви з приводу "автономізації", що була своєрідним ультиматумом великодержавникам і шовіністам, стояли по суті на позиціях національного ліквідаторства. Тільки після цілого ряду вкрай гострих виступів Леніна, де він показав усю шкідливість "партійного" національного нігілізму для справи соціялістичного будівництва, розкрив його шовіністично-колонізаторське коріння, — тільки тоді націонал-ліквідатори й великодержавники — одні щиро, інші вдавано до слушного часу (і цей час потім настав таки) — склали зброю. XII з'їзд партії у 1923 році пройшов уже під знаком величезної ленінської уваги до національно-культурного будівництва в республіках, під знаком активної ленінської боротьби проти шовіністично-колонізаторської інерції. Навіть ті, хто на VIII і X з'їздах посміювалися з самої постановки національного питання, тепер заговорили про розвиток соціялістичних націй, про небезпеку великодержавницької нівеляції.

Глибоке і різностороннє розуміння Леніном національних справ, його дивовижна "інтуїція" в національному моменті — це не останнє, що суто по-людському зближувало його з Марксом та Енґельсом, не лише в теорії, але й як тип політика, тип громадянина. Існує поширена думка, нібито національне питання посідає в автентичному марксизмі третьорядне місце. На це, власне, спиралися і спираються націонал-ліквідатори. Адже насправді це зовсім не так. Маркс і Енґельс не раз висміювали тих, хто оголошував нації та національні проблеми "пережитком", "забобоном", чимось "реакційним". Звичайно, в "Капіталі", в теорії Маркса взагалі мало що знайдемо про національне питання. Але ж це й була теорія *клясової боротьби* пролетаріяту, а не теорія націй. Коли ж ця теорія клясової боротьби

переростала в історичну практику, ставала стратегією і тактикою, тоді в усьому колосальному історичному обсязі, в напруженій динаміці політичної боротьби поставлена нескінченна панорама національних життів народів. Тим то в "конкретніших" політичних працях, а особливо в листуванні Маркса й Енґельса знайдемо буквально величезне багатство ідей про національні відносини і національні завдання пролетарських партій. "...Від іґнорування національних рухів його (Маркса — І. Д.) теорія далека, як небо від землі".[21]

Тут доречно буде згадати, що і Маркс, і Енґельс не раз гостро застерігали від поверхового та однобічного засвоєння їхніх поглядів, від зведення їх до "фраз про історичний матеріялізм, про первинність економічних умов" тощо. У листі до К. Шмідта Ф. Енґельс писав: "Маркс сказав про французьких "марксистів" кінця сімдесятих років: "Я знаю лише одне те, що я не марксист".[22] А в листі до Й. Блоха Енґельс визнавав:

"Маркс і я винні частково в тому, що молодь інколи надає більшого значення економічній стороні, ніж це належить. Нам доводилося, заперечуючи нашим противникам, підкреслювати головний принцип, який вони відкидали, і не завжди знаходилося досить часу, місця і приводів віддавати належне й іншим моментам, співучасним у взаємодії. Але, як тільки справа доходила до відтворення якогонебудь історичного періоду, тобто до практичного застосування, картина мінялася, і тут уже не могло бути жодної помилки. На жаль, раз-по-раз вважають, що нову теорію цілком зрозуміли і можуть її застосовувати, як тільки засвоєні основні положення, та й то не завжди правильно. Це я теж можу закидати багатьом новітнім "марксистам"; адже завжди в цьому виникала дивовижна плутанина...[23]

В. І. Ленін узяв марксизм не тільки як ряд основних положень, але й як колосальне багатство людського духу й людського благородства, як, за його словами, спадкоємство всього кращого, що зробило людство за всю свою історію. Звідси—його незрівняна чутливість і вразливість в національних справах, звідси його рідкісне *почуття національної справедливости*, без якого не може бути справжнього політичного лідера і яке вражає кожного, хто прочитав замітки "До питання про національності...", вражає тим більше, що це *почуття* сьогодні великою мірою забуте і зневажене...

В. І. Ленін глибоко відчував свою величезну відповідальність у постановці національної справи в Союзі Соціялістичних Республік. Наполегливо і невтомно ставив він питання про Україну, виключаючи цим численні нарікання "централістів", які за "доброю старою традицією" вважали це питання австро-німецькою вигадкою. "Пишущего эти строки, — свідчив В. І. Ленін, — не раз упрекали в выпячивании национального вопроса на Украине", — і роз'яснював, що за такими закидами стоїть цілковите нерозуміння ваги і складности цього питання, нерозуміння інтересів комуністичного співжиття націй, стоїть "зубодробительный" комплекс шовініста-великодержавника.

"Іґнорувати значення національного питання на Україні, — засвідчував він, — чим дуже часто грішать великороси (і, мабуть, трохи менш, ніж великороси, грішать цим євреї) — значить робити глибоку й небезпечну помилку".[24]

Коли Сталін запропонував ідею — "автономізації", тобто ліквідацію державної суверенности самостійних соціялістичних республік і зведення її до автономії, В. І. Ленін гостро заперечив це антинаціональне централізаторське ліквідаторство, і самий факт появи, допущення такого ліквідаторства прийняв як свою особисту вину перед справою комунізму.

"Я, кажется, сильно виноват перед рабочими России за то, что не вмешался достаточно энергично и достаточно резко в пресловутый вопрос об автономизации, официально называемый, кажется, вопросом о союзе советских социалистических республик".[25]

Не раз і не два Ленін говорив про колосальну вагу національного питання і в пляні внутрішньому ("коренной интерес пролетарской солидарности"), і в пляні зовнішньому:

"Было бы непростительным оппортунизмом, если бы мы накануне... выступления Востока и в начало его пробуждения подрывали свой авторитет среди него малейшей хотя бы грубостью и несправедливостью по отношению к нашим собственным инородцам".[26]

Тодішні партійні діячі добре бачили, яких зусиль коштувала В. І. Леніну переорієнтація національної політики партії від формального інтернаціоналізму в напрямку практичного національного будівництва й забезпечення його від великодержавницьких апетитів. Тому вони, поряд з глибокою вдячністю Леніну, висловлювали й тривогу за дальшу долю цієї політики: як вона буде провадитися без Леніна.

І не випадково на XII з'їзді РКП(б) видатний комуніст Яковлев (багаторічний діяч ЦКК) говорив:

"Здесь перечисляли, что национальный вопрос обсуждался на VIII съезде, на X съезде и тепер на XII съезде... Забыли, что национальный вопрос обсуждался на декабрьской конференции в 1919 г., где тов. Ленин выступал с речью по национальному вопросу. Эта речь не попала даже в полное собрание его сочинений. Это — потерянная грамота, она тогда опубликована не была, боюсь, чтобы не было еще одной потерянной грамоты (Голоса: "Правильно"). Обсуждали бы вы здесь, на съезде, если бы не было писем тов. Ленина? Нет. Я думаю, что одной основной гарантией того, что здесь не будет новой потерянной грамоты, а будет ряд практических шагов, является самое широкое распространение в партии тех идей и мыслей, которые развиты в письмах Ленина. Потому что это такие документы, которые каждого члена партии заставят задуматься, как через его аппарат проникает подлый великодержавный русский шовинизм".[27]

Це саме підкреслював і делегат Махарадзе:

"Мы все хорошо знаем, какое и чье это муче-

ние, что значит вся наша программа, кто вынес эту программу на своих плечах. Это все товарищи хорошо знают, все знают, кто первый сказал о великорусском шовинизме и кто первый поднял именно против этого знамя борьбы. Это был тов. Ильич. Вы все это хорошо знаете. Теперь я вас спрашиваю: похоже-ли то, что здесь провозглашается, на то, что говорил Владимир Ильич?. Я надеюсь, что настоящий съезд, среди которого сейчас здесь отсутствует Владимир Ильич, но который витает здесь среди нас, я думаю, что съезд этот вынесет такое постановление и примет такие меры, которые действительно обеспечили бы проведение в жизнь именно той программы, отцом и творцом которой он был".[28]

І навіть тодішній голова Радиаркому УРСР Раковський, якого важко запідозрити в "самостійництві" або в особливих українських симпатіях (швидше навпаки, бо він довгий час був близький до тих опозиціонерів, що тягли лінію національного нігілізму), цього разу змушений був говорити так:

"Если по целому ряду причин нам приходится жалеть об отсутствии Владимира Ильича в нашей среде, то национальный вопрос является одной из этих причин. Нужны были его авторитет, его понимание не только внутренней, но и международной обстановки, нужно было, чтобы он своим авторитетным словом громко ударил по нашей партии и показал ей, что она в национальном вопросе совершает фатальные ошибки. Нужно откровенно сказать, что когда я смотрю на спокойствие, с которым в особенности русская часть нашей партии относится к спорам... я тревожусь за судьбу нашей партии".[29]

Що перемогло пізніше в національній політиці: "мучение" В. І. Леніна, чи "спокойствие" обивательської частини, чи згодоване цим другим "ожесточение" сталінського ґатунку? Це добре знає кожен, хто хоч трохи пам'ятає недавню історію. Але й після того, як з натруджених рук Сталіна випало його чудотворне 'каленое железо", — і після цього ленінське "мучение" залишається забутим. Нам ще далеко до нього. Скрізь і всюди панує дух свідомого чи несвідомого зневаження національної справи й нерозуміння національного питання. Останні десятиліття йому не приділялося майже ніякої уваги ні в пресі, ні в літературі, ні в історії, ні в суспільній чи виховній роботі. Хібащо в галузі літературознавства й мистецтва ще дотлівали якісь жалюгідні схолястичні розмовки про "національну форму"...

Але під цією зовнішньою корою байдужости й іґноранції тим потужніше розгорявся внутрішній процес русифікації й асиміляції.

1923 року XII з'їзд РКП(б) ухвалив, і це було підтверджене потім рядом інших з'їздів: партія не може бути невтральною у справах національного розвитку. Її найперший обов'язок — підтримати цей національний розвиток кожного народу, в кожній національній республіці. Щодо України, була спеціяльно засуджена політика "невтралітету" партії в т. зв. "боротьбі двох культур" — російської та української. Навіть у "Програму Комінтерну" було внесено спеціяльний пункт про "обеспечение и поддержку всеми силами и средствами советского государства национальных культур освободившихся от капитализма наций".[30]

А от 1963 року Хрущов заявляє: "Мы не будем консервировать национальных особенностей" (так, ніби йдеться саме про це оригінальне розуміння "национальных особенностей"). Практично це означало: русифікаторська м'ясорубка може й далі крутитися "во всю", ми їй заважати не будемо!

III. СИЛИ, ЩО ПІДГОТУВАЛИ РЕВІЗІЮ ЛЕНІНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Та тривога за долю національної політики без Леніна, що її висловлювали делеґати VIII, X та особливо XII з'їздів партії, не була ні випадкова, ні абстрактна. Проте люди, які цю тривогу здіймали, добре знали, що є в партії сили байдужі або ворожі до цієї політики, добре знали, яких зусиль коштувало В. І. Леніну переборювати цю байдужість і стримувати цю ворожість, добре знали, що зі смертю Леніна ці сили зможуть знову піднести голову.

Наведу кілька виступів з XII з'їзду партії, в яких опукло змальовано найбільші перешкоди й найгрізніші небезпеки ленінській національній політиці. Якщо уважно вчитатися в ці виступи, неважко побачити, що затавровані в них антиленінські тенденції і настрої не тільки живі й сьогодні, але часом і перемагають під виглядом "ленінізму".

У виступі на XII з'їзді РКП(б) український делеґат, відомий діяч партії товариш Г. Гринько висловив глибоку стурбованість з приводу розриву між теорією і практикою в національному питанні, з приводу того, що одностайно вносяться гарні ухвали, які потім забуваються. Причини такого згубного "мовчазного провалювання" національної політики Гринько вбачав, по-перше, в "інерції невтралізму", подруге, в особливій великодержавницькій психології багатьох "партійних апаратників":

"Я начну со справки, как проходил национальный вопрос на последней Всеукраинской партийной конференции. После доклада тов. Фрунзе и оживленных прений один из старейших членов нашей партии т. Скрыпник, знающий и чувствующий партию хорошо, сказал, что, несмотря на то, что вся обстановка конференции гарантирует единогласное принятие тезисов ЦК, у него все-таки есть пессимистическое настроение насчет того, чтобы и на этот раз тезисы эти остались пропавшей грамотой. Тов. Фрунзе также подчеркнул в своем заключительном слове, что и у него есть некоторая доля пессимизма, вызываемая уверенностью, что в зале находится большое количество тт., которые могли бы возражать и не возражали, которые не усваивают нынешнего курса национальной политики. И мне думается, что это впечатление от одной из крупнейших партконференций подводит нас вплотную к тем затруднениям и препятствиям, которые мы встре-

чаем прежде всего внутри нашей партии при проведении нашей национальной политики...

"Я хочу эти препятствия подчеркнуть в двух направлениях: в области государственных взаимоотношений внутри Союза и в области национально-культурной. Ни для кого не секрет, что не только в нашем советском аппарате... но и внутри нашей партии есть глубочайшая централизаторская инерция. И эта глубочайшая централизаторская инерция давит, гнетет, часто очень, ответственных руководителей наших и является одной из крупнейших преград для налаживания государственных взаимоотношений внутри Союза..."

Другою важливою перешкодою в національному будівництві Гринько вважає "чрезвычайно распространенную в нашей среде психологию, которая, как правило, в настоящий момент по национальному вопросу молчит. Иногда, впрочем, она говорит, но именно то, что она молчит, является самым опасным". Гринько іронічно, але фактично точно так викладає "основную черту этой идеологии или психологии":

"Национальный момент был для нас важен в 1919—20 гг., когда он явился оружием идущего против нас крестьянства. Мы его изжили, ликвидировали. Сейчас национальный момент не представляет для нас опасности. Второй мотив, который можно было бы назвать своего рода мнимо-экономическим пренебрежением к национальному моменту, звучит так — вопрос о смычке рабочих и крестьян разрешается экономически — махоркой, сельхозорудиями и т. д., Дальше, весьма часто личными впечатлениями хотят подменить анализ общественных фактов. Отвественнейшие товарищи из Украины говорят так: я всю Украину изъездил вдоль и поперек, я разговаривал с крестьянами, и я вынес впечатление, что они не хотят украинского языка. Вместо того, чтобы анализировать крупнейшие общественные движения, эпоху Центральной Рады, петлюровщины, национальных восстаний и т. д., довольствуются некритическими методами личных впечатлений — и на этом строят политику в национальном вопросе..."

Скажемо чесно: чи сказане 1923 р. не попадає "не в бровь, а в глаз" деяким сьогоднішнім діячам? Чи не жива й сьогодні ця "психологія"? Чи не розквітла вона пишним цвітом?

"И именно эта психология есть основное и крупнейшее препятствие при проведении нового курса национальной политики... Я считаю, что основная задача этого съезда заключается в том, чтобы эту плотную инертную психологию, которая широко распространена в рядах нашей партии, разбить, чтобы не было этого тупого равнодушия в национальном вопросе, чтобы сразу же был дан именно активный характер проведению нашей национальной политики".[31]

Посудімо самі: чи пощастило "розбити" цю "плотную инертную психологию", чи, навпаки, вона стала ще "плотнее"...

А ось як цей політичний саботаж, цей безпринципний формалізм великодержавників по натурі висвітлив М. Скрипник:

"Мы привыкли идти по веками проторенной дороге и не понимаем, что принимаемые нами положения по национальному вопросу кое к чему нас обязывают.

"Что это обозначает? Откуда вытекает это противоречие между теорией и практикой? Не только на наших съездах, но и на втором конгрессе Коминтерна мы приняли резолюцию по национальному вопросу. Именно российская делегация внесла эту резолюцию. В ней говорилось, что пролетариат в области нацвопроса должен быть готов к величайшему самопожертвованию для того, чтобы образовать союз с колониальными народами и с крестьянами угнетавшихся народов. Вот этот вопрос, который должен быть перед нами поставлен.

"Что же, эта готовность к самопожертвованию проявлена? Нет, не проявлена. Имеются только теоретические признания со стороны большинства, но когда доходит до дела, ни силы, ни воли нет у нас. Великодержавные предрассудки, всосанные с молоком матери, стали инстинктом и многих товарищей...

"Так почему же мы практически в национальном вопросе топчемся на месте и при правильном принципиальном его разрешении остаемся на деле бессильными? Дело в том, что мы все время балансируем в области национального вопроса. Некоторые все время пытаются найти среднюю линию. Каждое указание на великорусский шовинизм всегда считают необходимым компенсировать указанием противоположным на шовинизм народностей недержавных, и всегда получается двойная бухгалтерия. Каждое упоминание на великодержавный шовинизм пытаются всегда дисквалифицировать предъявлением встречного иска: "дескать, сначала преодолейте свой собственный национализм". Так на деле с великодержавным шовинизмом у нас никакой борьбы не велось. (До речі, про те саме ще на X з'їзді у співдоповіді з національного питання тов. Сафарова говорилося: "Из этого одновременного битья ничего, кроме проведения под советским флагом национального бесправия, не получается" — І. Д.)[32] *Этому должен быть положен конец...*

"По национальному вопросу в нашей партии были различные точки зрения: точка зрения Розы Люксембург и точка зрения тов. Ленина. Увы, товарищи, имеется еще и третья точка зрения, за которой стоит наибольшее число сторонников, это точка зрения партийного болота, точка зрения людей, которые боятся здесь выступить с определенной линией... Имеются-ли в нашей партии товарищи, которые являются принципиальными великодержавниками руссотяпами? Так почему же они здесь не выступают, а только на практике искажают партийную линию? Не важно принять резолюцию, а важно ее провести.

"У нас на Всеукраинской партийной конференции была единогласно, всего при четырех воздержавшихся, принята резолюция по национальному вопросу...

"Но мне рассказывали, что после принятия этой резолюции один из голосовавших за нее, председатель губисполкома, по выходе из зала

заседаний, на сделанное к нему на украинском языке обращение какогото беспартийного кооператора ответил ничтоже сумняшеся: "говорите со мной на понятном языке". Он "проголосовал" резолюцию по национальному вопросу, он с нею "вполне согласен". Вот это противоречие между теорией и практикой, эту линию болота необходимо выжечь каленым железом, необходимо, чтобы наша теория, принципиальная линия, действительно осуществлялась на практике".[33]

Чи не правда, як злободенно все це звучить сьогодні? Навіть коментарів не треба: дуже знайома картина...

А ось із виступу тодішнього голови Раднаркому Раковського, який, як я вже говорив, зовсім не був хворий на "українство":

"Я должен перед вами сознаться: некоторое время мы питали надежду накануне съезда, что национальный вопрос, как предполагал Ильич, станет центром нашего съезда, а он стал хвостом нашего съезда. С нетерпением наши товарищи выдерживают спор по национальному вопросу. Я не думаю упрекать кого-нибудь, ибо в этом вопросе мы повинны все, и на Украине, и когда я вижу, как туго нам удается заставить их понимать значение национального вопроса, я начинаю тревожиться за советскую власть...

"Есть у нас по отношению к национальному вопросу предрассудок, глубокий предрассудок, и тем более опасный предрассудок, что он является коммунистическим предрассудком, потому что у него видимость коммунистическая, потому что у него имеются корни в нашей программе и потому, что за этим предрассудком скрывается наше невежество по национальному вопросу. Я помню одно слово тов. Сталина, чрезвычайно характерное, когда я вернулся из-за границы после принятия программы о Союзе, тов. Сталин мне говорил: "Вы знаете, многие спрашивали меня: это не дипломатический ли шаг?" Да, товарищи, вся национальная политика, все наше советское правительство в межсоюзных отношениях для большинства у нас, на Украине, а здесь в России еще больше, понимались, как известная стратегическая дипломатическая игра: "Помилуйте, ведь, мы еще с Октябрьской революции решили национальный вопрос, ведь, у нас страна коммунистическая, ведь, мы же за интернационализм". Скажите, товарищи, сколько из вас могут сказать, в чем Октябрьская революция решила национальный вопрос? Ведь, вы не забывайте, что еще в 1919 году на партийном съезде авторитетные товарищи говорили, что национального вопроса больше нет... Что же остается для рядового товарища? И вот у нас масса товарищей, ответственных, которые с улыбкой, с насмешкой относятся к национальному вопросу: "Ведь, мы — страна, которая уже перешла национальности, мы — страна, где как выразился один товарищ, — материальная и экономическая культура противопоставляется национальной культуре. Национальная культура — это для отсталых стран, которые находятся по ту сторону баррикады, для стран капиталистических, а мы — страна коммунистическая".[34]

На тлі всього вищенаведеного стає зрозумілим, що були підстави сумніватися в достатності тих гарантій, що пропонувалися раніше для додержання національних прав. Про це говорив зокрема Яковлев:

"Еще о тех гарантиях, которые предлагает тов. Сталин. Является-ли гарантией второй ЦИК (запропонована Сталіном палата національностей в складі ЦВК. — І. Д.)? *Я прошу спокойно вдуматься в это. Разве первый ЦИК может что-нибудь гарантировать практически, разве он решает самостоятельно основные принципиальные вопросы? А если вы к первому ЦИК прибавите второй ЦИК с такими же правами, то неужели эти два ЦИК-а будут содействовать вместе разрешению национального вопроса? Посмотрите прямо в глаза. На съезде партийном мы можем требовать, чтобы нам дали гарантию того, насколько это будет проводиться всерьез, а не только гарантии бумажные... Как нужно ставить вопрос? Нужно искать других гарантий, и одна из самых существенных гарантий — самое широкое распространение тех идей и мыслей, которые розвиты в последних письмах тов. Ленина. Это то, что может заставить всю партию встрях-*

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ

ПЕРЕДОВОЇ БРАТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ США Й КАНАДИ!

Бути членом Українського Робітничого Союзу, це значить:

- Мати обезпеченеву полісу на життя;
- Мати право на допомогу при каліцтві чи хворобі;
- Можливість користати із стипендійного фонду для студентів високих шкіл;
- Можливість вашим дітям користати з дитячих таборів і курсів українознавства;
- Бути співвласником тижневика "Народня Воля" та англомовного місячника "Форум";
- Користатись з відпочинкової оселі УРСоюзу "Верховина";

За повнішими інформаціями звертайтесь письмово або телефоном до місцевих секретарів і організаторів УРСоюзу чи до його головного організатора на Канаду Анатолія Білоцерківського на адресу:

490 Oka St. — LaSalle, Quebec, Canada

Tel.: (514) 366-1775

або до Головної Канцелярії УРСоюзу:

440 Wyoming Ave., Scranton, Pa., U.S.A.

Tel.: (717) 342-0937

нуться и задуматься. Эту гарантию несомненно нужно провести, поскольку там ставится вопрос с необыкновенной точностью и ясностью, поставить ясно перед сознанием всей партии".[35]

І тут доводиться констатувати найганебніше: саме цього останнього не було зроблено, "ідеї та думки, розвинені в останніх листах тов. Леніна", не стали надбанням партії та народу. До 1956 року ці листи лежали запечатаними в сталінських сейфах і були опубліковані тільки в 1956 році. Але й відтоді на них не дуже охоче посилаються і, м'яко кажучи, не дуже їх популяризують. Воно й зрозуміло: надто контрастують ці ленінські думки з тим, що робиться в нас в національній справі сьогодні.

Погляньмо конкретніше на деякі аспекти в "лінії", по яких ішла нещадна ревізія ленінської національної політики; одночасно ми побачимо, як розквітали і брали гору оті, відзначені вище у виступах партійних діячів, антиленінські, антикомуністичні тенденції і настрої — невігластво й безвідповідальність у національній справі, байдужість і зневажання, великоруський націоналізм та великодержавний шовінізм, розрив між теорією і практикою, між словами та ділами, бюрократичне централізаторство і т. д. і т. д.

---

[20] "X съезд РКП(б)...", стор. 201.

[21] "В. І. Ленін про Україну", стор. 386.

[22] Лист Ф. Енгельса до К. Шмідта від 5 серпня 1890 року, кн. Маркс, Энгельс, "Избранные письма", стор. 420.

[23] Там же, стор. 424.

[24] "В. І. Ленін про Україну", стор. 615.

[25] Ленин, К вопросу о национальностях..., стор. 21.

[26] Там же, стор. 28.

[27] "XII съезд РКП(б), стенографический отчет", Москва, 1923, стор. 546-547.

[28] Там же, стор. 474-475.

[29] Там же, стор. 528-529.

[30] "Коммунистический Интернационал...", стор. 22.

[31] "XII съезд РКП(б)...", стор. 459-462.

[32] "X съезд РКП(б)...", стор. 196.

[33] "XII съезд РКП(б)...", стор. 523-526.

[34] Там же, стор. 529-530.

[35] Там же, стор. 548.

В. ЧАПЛЕНКО

ЧЕСНІСТЬ МАЄ БУТИ НЕ ТІЛЬКИ З СОБОЮ...

Якщо оглянутися на промнинулий уже 1968-ий рік, то не можна сказати, що в нас на еміграції цього року було інтенсивне літературно-критичне життя — обговорення нових емігрантських творів, принципова полеміка тощо. Звернули на себе увагу тільки виступи письменниці Людмили Коваленко про боротьбу "молодих" із "старими" письменниками. Я чув її доповідь на цю тему в Нью-Йоркському літературно-мистецькому клюбі на весні цього року, пізніш ця доповідь була надрукована в газ. "Свобода", на неї відгукнувся "ображений" І. Коровицький, а далі написала знову коротенько, вже в формі гуморески сама Коваленко. Але й ці її виступи були тільки повторенням того, що вона писала — як це я знаю тільки тепер, у жовтні цього року — ще в 1966 році в статті "Монолог на два боки" ("Сучасність", ч. 9). Ця її стаття була пов'язана тоді з статтями інших авторів, що розглядали наше еміграційне літературне життя на чужині, зокрема й з моєю — "Завдання нашої літературної творчости на чужині" ("Визвольний шлях", кн. VII-VIII, 1965 р.), а може й з іншими моїми статтями, надрукованими вже у 1966 р. Про зв'язок її з такими статтями різних авторів свідчить ось цей її початок: "В еміграційній українській літературі останнім часом зроблено кілька спроб підсумувати значення і завдання літератури взагалі і нашої еміграційної зокрема, а також визначити становище, функції та обов'язки письменника. Про це писав В. Сварог у "Нових днях", В. Чапленко в "Українському самостійнику (? — В. Ч.) і Б. Рубчак у "Сучасності". З тих (? — В. Ч.) статтей тільки стаття В. Сворога підходить до справи з загальних засад завдання письменника і "служба" його суспільству. В. Чапленко і далі веде порахунки з У. Самчуком і Д. Гуменною, а Рубчак намагається пов'язати наукову розвідку про М. Зерова з апологією молодих поетів нью-йоркської групи" (стор. 60).

Отже, тільки Сварог дещо позитивне сказав. Справді, В. Сварог у своїх критичних статтях висловлював чимало слушних думок про наше літературне життя на чужині, але які саме його думки має на увазі шановна авторка цієї статті, годі сказати, бо вона не подала ні заголовка Сварогової статті, ні числа "Нових днів", у якому та стаття була надрукована, як не навела й самої думки чи думок. Про Рубчака вона також написала, не зазначивши ні заголовка статті, ні числа "Сучасности", і якби я свого часу не мав справи з цією статтею, то також не знав би, про що в ній мова. А вже щодо мене, то вона повелася просто непристойно, написавши, що я надрукував якусь свою статтю про літературне життя на еміграції в "Українському самостійнику", а я там нічого такого не друкував. Враження таке, що вона чула дзвін та не розчула, звідки він. Я надрукував тоді аж три статті на цю тему і всі у лондонському журналі "Визвольний шлях": "Завдання нашої літературної творчости на чужині" ("Визвольний шлях", кн. VII-VIII, 1965 р.), "Про занепад нашої літературної критики" та "Відкритий лист до Івана Смолія" (обидві в кн. IX за 1966 р.).

Основна з цих статтей — перша, а дві інші розвивають та доповнюють її положення (тези), разом ці статті займають у журналі 35 сторінок дрібного друку і охоплюють майжа усю повню нашого літературного життя на чужині, і я в них згадав майже всіх, хто хоч трохи брав участь у нашому літературному процесі. Можу навіть похвалитися тим, що свого часу ці статті мали, сказати б, "міжконтинентальний успіх", бо ці двоє чисел журналу пересилали з Европи до Аргентини, а з Аргентини до Нью-Йорку, де ці журнали зразу були розкуплені. А тимчасом наша авторка — Людмила Кова-

ленко не добачила в них нічого, крім "і дальших" моїх "порахунків з У. Самчуком і Д. Гуменною"!

Таке її ставлення до одного з активних учасників нашого літературного життя виглядає особливо на тлі поважного тону всієї її статті та заяв про те, що письменник не повинен "навіть ради доброї справи" "фальшувати" (стор. 61), а також "без чесности з собою не повинен нічого писати" (ст. 62). Та й у змісті її "Монологу" не можна сказати, щоб усе було з етичного боку гаразд. Цей її зміст свідчить про те, що є в ньому дещо із змісту з отих моїх статтей, очевидячки, переважно з першої, бо поява двох інших моїх статтей хронологічно збігається з появою цього "Монологу" (вересень 1966). Звичайно, в такому "перегукуванні" двох авторів не було б нічого поганого, якби той автор, що писав пізніше, зазначав джерело використаної думки, але в Людмили Коваленко цього немає. От коли авторка говорить про прикре явище викреслювання письменників із нашої літератури, що призводить до збіднювання наших спільних досягів, то всякому ясно, хто порівняє це її висловлювання із відповідним місцем у моїй першій статті, де я пишу про тих, що "лізуть осами читачам у вічі та відпихають ліктями інших, викреслюючи їх із літератури" ("Визвольний шлях", кн. VII-VIII, 1966 р., стор. 751), що це та сама думка. А в другій моїй статті є навіть спеціяльний розділ із заголовком: "Практика методу викреслювання в нашій літературній критиці". Ось як зредагована ця думка в "Монолозі" Людмили Коваленко: "Викидати письменника — значить робити перерву в цьому ланцюгу і збіднювати скарбницю нашої літератури, аналізи, навіть без доброго знайомства з творчістю тих, кого викидають, а з якоюсь рубашною брутальністю" (стор. 69). Думка, як бачимо, добра. Але чому б авторці її не згадати при цьому свого попередника і не об'єднати так сил для ефективнішої боротьби з цим нашим лихом? Думка Людмили Коваленко про недоречність "бібліографічних даних про М. Зерова" в статті Б. Рубчака про еміграційну літературу могла виникнути в неї незалежно від будь-яких впливів, але не можна не відзначати й того, що є вона й у мене ("взагалі ж годі сказати, для чого він уставив у свою статтю про еміграційну літературу зеровську "текстологію", яка просто недоречна в ній" ("Визвольний шлях", кн. IX, стор. 1094). Незалежно могла виникнути в неї й негативна оцінка т. зв. "модернізму" в нашій поезії, — але чому б не поєднати цієї оцінки з моєю, яка в моїй першій статті подана під назвою "хибні шукання"? Невже так уже хочеться самотужки "відкривати Америку?" Як я згадував ув одній із своїх статтей, писав критично про "модернізм" і П. Волиняк.

Отже, як бачимо, і цю солідну нашу письменницю доводиться приєднувати до тих, кого я в зв'язку з питанням про порушення в наших прилюдних виступах елементарної вимоги — не "викреслювати" своїх попередників, згадував ув отих своїх статтях, до тих, хто хоч, може, й "чесний із собою" (на жаль, цього не можна перевірити), але "нечесний з іншими".

Ба більше: і на Людмилі Коваленко ця, мовляв Улас Самчук, "серія" в нас не кінчається. Коли появився в нас фільм "Тіні забутих предків", я перший написав і надрукував у "Свободі" рецензію на нього. А щоб викликати ширше обговорення цього фільму, я звернувся до А. Орла виступити в пресі проти цієї моєї рецензії (бо він у розмовах не згоджувався зі мною). Він прийняв цю пропозицію, розшукав з чималими труднощами мою рецензію, а потім надрукував у "Свободі" ж велику статтю, в якій полемізував не зі мною, а... французами, і дав, либонь, під впливом тих французів, справді, діяметрально-протилежну до моєї оцінку: я писав, що сюжетну схему твору М. Коцюбинського, за винятком початку (відправа в церкві), збережено, а він — що ні, я вважав, що у формі режисер перебільшив "плями" та всяке інше "експериментування", а він — що форма — блискуча (не наводжу його думки дослівно, бо не маю газети на похваті).

Уже без моєї ініціятиви виступили на цю тему (обговорення фільму "Тіні забутих предків") в газ. "Новий шлях" Ірина Книш, але й вона не згадала моєї рецензії, а стялася з тими ж таки французами.

Ці факти виразно свідчать про почуття національної меншевартости цих авторів, які не вірять, що український критик може щось путнє сказати і тому, мовляв, з ним не варто полемізувати, — інша річ — думка французів чи там німців... А тимчасом у питанні про "Тіні забутих предків" українець може бути більшим знавцем ніж чужинці, які не знають ні української літератури, ні гуцульської дійсности. Хибність в орієнтації на французів обох цих критиків ще й у тому, що обоє мали справу не з оригінальними французькими текстами, а з їх перекладами, що були надруковані в київській "Літературній Україні", — а де ж гарантія, що тамтешні цензори не спрепарували цих текстів на свій копил?

Аналогічно повівся А. Орел і з іншою темою. Щоб звернути більше уваги нашої громадськости на потребу вдосконалити наш національний гімн "Ще не вмерла Україна", я, надрукувавши статтю на цю тему в "Нових днях" (а перед тим я натякнув був на це в журналі "Молода Україна"), звернувся до нього з думкою, щоб і він приєднався до цієї справи. І він відповідну статтю написав, умістивши її в "Свободі". Тільки ж пов'язав цю полемічну статтю з моїм почином так, що от, мовляв, у

У НАШОМУ ВИДАВНИЦТВІ ВИЙШОВ НОВИЙ РОМАН

ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

"СОБОР"

Видруковано цей роман на доброму папері, книжка не клеєна, а шита нитками, двокольорова обкладинка Петра Магденка, книжка має 240 сторінок друку.

Ціна: $3.25 за примірник разом з пересилкою.

Замовляти в "Нових Днях".

журналах "Молода Україна" та "Нові Дні" були надруковані статті, — а хто був їх автором, про це ані телень.

До цього гурту можна б приєднати ще одного з "молодих" — Б. Бойчука, який у статті "Про звільнення творчого таланту і відкриті листи" ("Нові дні", ч. 222/223 за цей рік) слушно зазначив, що український модернізм... формували в останніх десятиліттях такі поети як Василь Барка, Вадим Лесич, Олег Зуєвський (стор. 13), тобто "старі", а не "молоді", а про те, що я сказав це ж у першій своїй статті, ані слова.

У цьому наборі фактів прикре для мене те, що всі вони пов'язані з моєю діяльністю, бо в читачів може скластися враження, що я висуваю свою персону, свої заслуги чи що. Але прошу повірити, що я використав ці факти тільки тому, що їх знаю. Справжня ж моя турбота скерована на те, щоб наші критики й науковці виступали у взаємопов'язаності, бо тільки так може творитися суцільний літературно-критичний процес. Окремі, розрізнені "партизанські" виступи такого процесу не створюють, і майбутнім дослідникам нашого літературного життя доведеться з труднощами з'ясовувати, **був такий процес чи ні, читали ми одні одного чи не читали були чесні тільки з собою чи й з іншими.**

ДОМЕТІЙ ЙОСИПОВИЧ БЕРЕЗЕНЕЦЬ

(До 70-ліття митця)

36 років тому, десь у кінці 1932 року до нашого помешкання на вул. Франка 17, в Києві зайшла ще молода людина і як тепер пам'ятаю сказала такі слова, звертаючись до мого батька: "Дмитре Миколайовичу, їду на республіканський конкурс вокалістів-виконавців до Харкова. Кажуть люди, що маю непоганий голос і хочу спробувати..."

Це був Дометій Йосипович Березенець, тоді вже відомий мені співак з попередніх концертних виступів, якого дуже шанував і любив мій батько. Коли він вийшов, батько сказав: "Я певен у його успіхові. Це вроджений талановитий концертовий співак, що невпинно працює над собою і поширює свій репертуар..."

Ця оцінка не була єдиною. Проглядаючи автобіографію митця, автор цих рядків знайшов в тому часі вислів відомого покійного українського композитора Віктора Степановича Косенка: "...Прийде час і то не за горами, коли Дометій Йосипович буде визнаним співаком не тільки в республіці, а й за межами її..."

І Косенко, і батько не помилилися... Зі 150 виконавців конкурсу жюрі відібрало 19 осіб і в тому числі Д. Й. Далі вже відбувся всесоюзний конкурс у Москві. Успіх у ньому вирішив майбутню кар'єру митця, ставши переломовим в його житті. Йому запропонували декілька концертів по Москві; прийшли з кінофабрики й запропонували йому проспівати колискову до фільму "Цирк" на музику І. Дунаєвського українською мовою (Д. Й. з прикрістю стверджує, що пізніше його вдруге вже запросили на Київській кінофабриці, де попрохали проспівати під гармошку в російській мові "Раскинулось море широко"), в Києві всіх учасників конкурсу преміювали, а Д. Й. встановлено новий гонорар (100 карб. за виступ) у його праці в Київській філармонії, почав він співати і радіом і як сам оповідає, що деякі передачі на всесоюзну мережу слухала і його мама, проживаючи на Чернігівщині, і плакала від щастя... й горя (був жахливий голодний 1933 рік), у швидкому часі Д. Й. став і солістом Київської Опери.

У той час поза плечима 35-літнього Д. Й. вже було 13 років професійної праці співака й педагога.

Д. Й. народився у Велико-Березному (Чернігівщина) в 1898 р. Про своїх батьків він детально оповідає в своїй автобіографії (див. нижче). До початкової школи пішов вчитися пізно (9 років). "Трехклассное начальное училище" закінчив успішно. Завідувач школи Федір Павлович Власенко був регентом у Благовіщенському соборі в Чернігові. "Однієї суботи" — оповідає Д. Й., — зібрав він усю школу і перевірив голоси й музичний слух кожного. Я попав у число відібраних до шкільного хору". На 13-му році життя Д. Й. вже був солістом хору і маючи сильний дискант особливо з великим успіхом виконував сольо в "Отче наш" Завадського та в інших ("Розбійник", "Воскресни, Боже").

У 1910 р. Д. Й. перейшов до чотирикласового "Высшего начального училища", де згаданий Ф. П. Власенко був запрошений викладати спів і тому контакт з церковним хором був збережений. Про обставини самого навчання Д. Й. оповідає такий факт: ..."Виховання наше проходило в "строго-единонеделімском" дусі і всякі прояви національного почуття душилися в самому зародкові. Такий маленький приклад: інспектор на лекції фізики робив досліди з приладами. Раптом хтось серед нічної тиші зареготав. Інспектор гнівно запитав: "Это вы, Казка, смейотесь?". Казка встав і, сміючись, відповів: "Ні, я не регочу, це не я" — "Какие вам тут рогачі?" "Я покажу вам рогачі!"... Але, проте, в репертуарі хору було кілька українських пісень, а на Різдво колядки укладу К. Стеценка, з якими хор ходив співати".

Після "училища" Д. Й. вчився в Чернігівській музичній школі та в Чернігівській учительській семинарії. В останній був добрий семінарський хор, яким керував М. Ступинцький. Він же викладав і спів. Д. Й. стає солістом в його хорі (співав сольо у "Бандурі" й "Україні" Григорія Давидовського та в кантаті "Б'ють пороги" М. Лисенка на слова Т. Шевченка. "Коли прийшли 'товариші', — зазначає Д. Й., — "я мав відносний спокій від репресій, як син незаможних батьків".

1920 р. Д. Й., по закінченні музичної школи в Чернігові та учительської семинарії був призначений в цьому ж місті народним вчителем та викладачем сольоспіву в музичній школі, де в залі школи дав самостійний концерт, який і був початком його широкої музичної діяльности. Д. Й. з головою поринув у культурно-освітню працю міста, працюючи в театрі хормайстром, скрипалем у місцевій симфонічній оркестрі, викладачем співу в школі й двох дитячих будинках, диригентом світського хору і солістом церковного хору в соборі. Виступи в самостійних концертах відбувалися також періодично в музичній школі.

Постійна жадоба до підищення кваліфікації приводить його до Київського Музично-Драматичного Інституту ім. Лисенка. Восени 1926 р. він кидає все і вступає до нього (кляса проф. О. Шперлінг) який закінчує в січні 1931 р. прискореним випуском, діставши диплом виконавця з педагогічним ухилом за його власним бажанням та будучи відзначений окремо в числі 3-ох (з 18-ти випускників) з найвищою оцінкою.

Нелегкі то були роки для молодого митця. Сам він оповідає, що "в тих найтяжчих роках, щоб дістати ресурси до життя, заробляв голосом. Співав у церковному хорі, в капелі Н. Городовенка ("Думка"), був солістом церковного хору у Надеждинського, поїхав солістом до Вінницької опери..." А поза тим виступав у концертах в музично-драматичному інституті.

Як зазначалося вище, відзначенням на республіканському та всесоюзному конкурсах в Харкові та Москві було переломним моментом у мистецькій діяльності Д. Й. До філярмонії, радіо долучається ще й опера. В Київській опері Д. Й. проспівав шість років (1933-1939). Стверджуючи об'єктивно, це не стало провідним жанром його мистецької діяльности. Д. Й. перебував там на других партіях, хоч іноді й співав перші (автор цих рядків слухав його в партії Томського в "Піковій Дамі" П. Чайковського). Але й тут були досягнення, що стверджують талант митця та підкреслюють істину вислову К. Станіславського, що "нема поганих ролей, є погані актори". З історією Київської опери назавжди пов'язане ім'я відомого співака Михайла Донця, що з другорядної партії капітана Цунігі в "Кармен" робив образ першорядного значення. Те саме можна застосувати до Д. Й. Партії барона Дюфоля в "Травіяті" Верді — невелика. Але дійсним "королем" сцени в третьому акті цієї опери був Д. Й. в партії Барона, залишивши далеко позаду навіть такого Альфреда, якого співав красунь Б. Бобков. Був це в повному разумінні образ партії.

Проте, опера не стала улюбленою ділянкою мистця і коли підвернувся добрий контракт з поїздкою в складі артистів Державної Естради по Україні, Д. Й. залишив оперу. Успіх його концертів поділяла і його дружина, чарівне сопрано Олена Лозицька. На весні 1940 р. Д. Й. з концертом виїхав на Західню Україну до Луцька, а пізніше, коли умови дальшої праці там ускладнилися, Д. Й. переїхав до Львова, де був зарахований з О. Лозицькою до складу філярмонії. За конкурсом Д. Й. приймають до Львівської Консерваторії й швидко дають йому звання доцента. Його оточують теплою увагою українські професори: В. Барвінський, С. Людкевич, В. Витвицький, Б. Кудрик, Р. Любинецький, Р. Савицький та інші. Д. Й. співає в філярмонії (поїздки включно з Буковиною), по радіо й виступає з самостійними концертами. З приходом німців лишився так само в консерваторії, філярмонії та радіо, хоч нові "визволителі" зробили йому "приємність", запхнувши його безпідставно до в'язниці.

Далі мандри через Европу, аж доки в червні 1948 р. покійний піонер Петро Зварич не стягнув його й дружину, співачку О. Лозицьку, до Канади, запросивши зятя Д. Й., артиста-маляра Вадима Доброліжа малювати церкву в м. Вегревилл. На сьогоднішній день мистець проживає в Едмонтоні, даючи лекції співу молодим канадцям й користуючись їх великою пошаною та любов'ю.

Д. Й. й досі не припинив своєї концертової діяльности. Авторові цих рядків довелося минулого року перебути кілька годин в гостинному домі Доброліжів в Едмонтоні. Д. Й. турбувався, що нема доброго перекладу українською мовою знаменитого твору Франца Шуберта "Der Doppelgaenger". Коли я поновив у пам'яті переклад цього твору мого батька, то Д. Й. негайно під акомпаньямент своєї падчерки і піяністки пані Валі Доброліж проспівав відразу твір Шуберта в новому для

нього перекладі, не помилившись ні в одному слові й наочно ще й ще раз показавши свою виняткову музичність. І це на 69-му році життя!

***

Автор цих рядків не вважає себе музикознавцем, щоб вповні оцінити місце цього видатного концертового співака й не менш видатного педагога-вокаліста. Тому він воліє звернутися до наших музичних авторитетів. У Києві талант його відразу признали такі визначні музичні діячі, як композитор В. Косенко чи музикознавець Микола Грінченко. У Львові композитор С. Людкевич відзначав опанування співаком широкої скалі різних стилів вокальної літератури (італійське белькантo, клясичний німецький спів і жанри української народньої пісні), а другий відомий композитор В. Барвінський писав про нього з нагоди його виступу в концерті пам'яті М. Лисенка у Львові...

"...Вокальні вальори Д. Й. у нас добре відомі. Нас захоплюють передовсім його підхід до мистецтва, зокрема його ставлення до творчости М. Лисенка, що її (він) є невтомним ентузіястом-пропаґатором і таким чином він надзвичайно видатно продовжував традицію корифеїв нашого вокального мистецтва, Саломії Крушельницької та Модеста Менцінського. Д. Й. кладе надзвичайно велику увагу на виконання поодиноких пісень. В його інтерпретації є все точно опреділена думка, вона є не тільки виконана, але й глибоко відчута, і тим то промовляє вона до нас і тоді, коли ми інтерпретацію даного твору чи місця уявляли собі дещо інакше..."

І далі:

..."Як окрему високоцінну прикмету відношення нашого артиста до творчости Лисенка треба відмітити в нього не тільки надзвичайне багатство цінного репертуару, але головно те, що Д. Й. подав слухачам цінні твори Лисенка, мало, а то й зовсім невідомі, що ставлять його в ряди виконавців творів Лисенка на передові місця"...

("Краківські вісті", ч. 132 (870), 23 червня 1943 р.).

Можна б було наводити ще безліч оцінок, даних мистцеві. Важливе одне, що він сам сказав у 40-ліття своєї концертової та педагогічної діяльности: "Мені здається, що я ці сорок років не змарнував". У цьому була правда. Не змарнував він їх тому, що поєднав своє покликання з даним Богом голосом та музичністю. У результаті понад півтори тисячі концертів перед слухачами понад 300.000 осіб... А скільки Д. Й. виховав молодих виконавців, що лишилися вдячні йому протягом усього їх життя. Воістину, чудовий приклад служіння мистецтву!

Про значення цього служіння читаємо в останніх рядках його автобіографії:

..."Я розглядаю мистецтво, як людську діяльність, що ошляхетнює людські душі, пом'якшує серця і з'єднує людей у дружбі й любові. Естетичний елемент, момент краси — не від'ємний від мистецтва, у даному разі співу. Але спів не є одна естетична розвага чи просто безжурне проводження часу. Потреба співати чи слухати спів — є життя душі. Я помітив, що як не поспіваю день-два, я — хворий. Якби часто й багато не співав, я те помітив, що мені хочеться й другого послухати, хор... То значить потреба душі, а не розвага! Плекаймо ж у собі цей Божий дар — співати й бажання слухати гарний спів, що відриває нас від земного в царство добра, правди й краси. Усе полишимо тут, нічого не заберемо з собою. Одна пісня піде з нами, очищена від пристрастів земних туди, для славлення Творця в нечечернім світлі Його слави"...

Для Д. Й. ці слова ніколи не розходилися з усією його творчою діяльністю. Посивіла вже голова мистця, але покликання його все прямує з молодечим запалом ясною дорогою добра, правди й краси!

В. РЕВУЦЬКИЙ

З АВТОБІОГРАФІЇ Д. БЕРЕЗЕНЦЯ

Народився я 20 серпня 1898 р. в Україні, на Чернігівщині. Мій прадід по чоловічій лінії, на ім'я Лев, був посадником міста, шановним громадянином на цілий повіт. Дід Карпо Львович був не менш поважаний в свойому місті (12 тисяч мешканців). Професія його була — м'ясник, щось на зразок Нижегородського Мініна Сухорукого по громадській діяльності. Тільки визволяти Україну не збирався, бо москалі, поламавши Переяславську Угоду 1654 р., добре прибрали до рук Україну, міцніш від поляків. І аж його внукові вже пощастило 1918 р. побачити Україну вільною від московської неволі, хоч і не надовго, і попрацювати на просвітянській ниві. В рубриці "соціяльне походження" всього мого роду стояло: "козак". Пізніше вже "товариші" косились на це слово, але я вперто всюди проставляв його, по всіх тих обридливих пашпортах і всіляких посвідках. У метриці теж стоїть це слово. Хай, значить, так і буде — "з діда й прадіда — козак"! Колишня Чернігівська губернія, всім відомо, була заселена запорозькими козаками. — Ще й сьогодні вулиця "Сотницька" разом з іншими українськими назвами зберігалася.

З освітою в другій половині 19-го ст., коли кінчалась панщина, було дуже тяжко, і мій батько так і лишився з трьома клясами початкової школи. Та я й не помічав у нього такого вже потягу до освіти. Лишився батько на все життя малярем. На місцевому жарґоні це — робітник, який фарбує дахи та розписує всередині хати. Більшу половину життя він працював у Києві, доручивши виховання сина-одинака дружині — моїй матері.

Йосип Карпович мав гарний оксамитовий бас (центральний) — кар'єрний голос. Але доброго музичного слуху не мав. Любив співати в церковному хорі. Його чарівний голос прикрашав басову партію. Не маючи змоги виявити себе, як співак-соліст, з браком належної музичности, він пожинав лаври по лінії Мельпомени: мав талант драматичного артиста-коміка. Популярність його на цьому полі була велика. Жодне весілля, іменини, хрестини, вечірка не обходились без нього. Доходило до того, що на ярмарку, на базарі, коло церкви, просто на площі, на вулиці його обступала юрба, втягувала в розмову, аби потішитись його

гумором. І починалася балаганна вистава. Дві-три фрази і стільки ж скупих оборотів і тип готовий: голова міста, земський начальник, мировий суддя, один із священиків і інші імеинті особи міста. Усі важлнві події місцевого життя знаходили в нього відображеиня в коротких водевілях-експромтах. Публіка розлягалася від реготу, насолоджуючись його майстерністю. Така вже сила і чар мистецтва, особливо нашого українського гумору.

Усі виступи батька були "на високому художньому рівні", і мали незмінний успіх в усіх шарів населеиня — так серед інтелігенції, так і серед простого люду. Але коли на такі базарні імпровізовані сценки наскакувала мати, тоді можна було по всьому заводити пісню: "Зібрав батько кумпанію". Нашому артистові тоді добре — таки перепадало.

Моя мати, розсудлива, резонна жінка, була протилежного характеру. Вона гостро противилася таким розвагам батька, та нічого не допомагало. Хильнувши дві-три чарки життєвого бальзаму, він поза роботою при нагоді скрашував своє одноманітне, провінційне життя товариством, де він був душею. Здоров'я батько був кріпкого. Помер на 68-му році життя в 1933 р. від голоду, організованого в Україні ворогеми людства московськими комуністами. Зараз, коли вже цієї людини нема, можна дати безпристрасну характеристику її. Бувши глибоко релігійною людиною, батько любив людей. Я не пам'ятаю, щоб він когось ненавидів, чи комусь мстив. Така дитяча незлобливість і дружнє наставлення до всіх без розбору викликало відповідні чуття загальної пошани й любови всіх людей до нього.

Мати була з роду міщан. Освіти теж не дістала, бо тоді дівчат із селянсько-міщанського середовища не вчили. Наскільки батько був балакучий — мати багато говорити не любила. Була більш зосереджена в собі і тактовніша від свого чоловіка. Їй майже одній довелось докладати всіх зусиль, щоб дати мені освіту. А тому, що ми не мали грошей, землі та належали до простого народу — пробити собі дорогу й вийти в люди — була важка річ у "єдино-неділимой", де існував "табель о рангах". Скільки здоров'я положила вона, бідна, тягнувши мене за вуха, як почалося ото вчення "на пана", як казали люди.

Мати мала не абиякий голос — меццо-сопрано, мала й добрий музичний слух. Тільки ні про яку сцену не мріяла, навіть у хорі не співала, бо її заклопотане життя не дозволяло на це. У ті часи церковні регенти не допускали дівчат і жінок до церковних хорів — у дистантах та альтах співали хлопчики. Докладніше про це написав Кошиць у своїх спогадах. Співала вона собі дома для відради. Співала й плакала. Її спів був не схожий на спів батька і дядька (її брата). До речі, дядько теж мав видатний бас. Він знаменито читав Апостола в церкві. Київська школа славна була на всю Україну своїми читцями, дяками, протодиконами і священиками. Мова йде перш за все про видатні голоси, а потім про характер, стиль виконаиня. Як уже читався Апостол, то не як Псалтир по покійному, а починався знизу, октавою і кінчався на ноті "до" першої октави (на першій приписній угорі — басовий ключ) "веліїм гласом" і в цю ноту потім вступав хор ("алилуя"). То було урочисто, благоліпно й молитвоно. Коли читець, крім голосу, був ще й культурною особою, з музичною освітою — він подавав мистецьке читання з грамотним фразуванням і відповідним модулюванням голосу (поступове підвищеиня з зупинками на певних словах) і тоді Апостол діставав забарвлення краси й естетичної насолоди.

Дядько в такі тонкощі не вдавався. Він дбав, аби було голосно щоб "панікадило говорило" (коли висячі хрусталики дзвеніли). На останній його ноті люди вже закривали вуха. Якось він каже мені: "от, ти.... кінчив консерваторію, а чи можеш зробити такий фокус..." Тут він запалював дванадцятилінійну лампу, ставав на стіл, відходив за пару кроків, потім давав спільну ноту — полум'я в лампі хиталося і гасло. На мене був спрямований радісний погляд із чеканням відповіді. Сказати відверто — на мене цей церковний трюк зробив враження. Але треба було якось захищатися, бо в такому випадкові кожний православний протодиякон був би покладений на обидві лопатки. Відповів би таким трюком хіба о. Арсеній Тихоміров. Я похвалив дядька за його "мистецький" номер і тут додав, що в консерваторії мене вчили співати, а не гасити лампи. Дядько посміхнувся, але мій аргумент, я бачив, не переконав його.

Світлана **КУЗЬМЕНКО**

НІЖНІСТЬ СМУТКУ

О, смутку ніжносте, посріблена роками
Тебе на радість не зміняю я.
Де в світі друг, що кращими словами
До наших душ щиріше промовля?

І кожна мить життя в своїм диханні
Її ховає чисту і святу.
У радощах, веселощах, коханні —
Ловлю я нитку смутку золоту.

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College Street (at Dovercourt) Tel.: LE 4-5545

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок.

- ПЕРЕРІБКИ.
- НАПРАВИ
- ПОВНА ҐАРАНТІЯ.

ЧОМУ ПОДВІЙНЕ І СПІЗНЕНЕ ЧИСЛО?

1. Як бачите, "Нові Дні" зашкандибали: ні сіло, ні впало подвійне число... Каюсь. Согрішив. Винен на всі сто — захворів. Отак, як бачите: узяв та й захворів. На радість моїм друзям і всім читачам "Нових Днів", а на жаль і сум моїх недругів (і такі ж є, дякувати нечистому!) не пістряк і не серце, а поганюще запалення легенів. Майже смертельне.

Історія хвороби досить довга, бо майже ціле літо я прихворюю потрохи. Місяць перед катастрофою — хворий цілком. Але до лікаря не йду, бо нема часу, та й не дуже то вірю в серйозність хвороби. Я вирішив, що в мене звичайний "гей фівер" (европейцям поясню, що це так звана сінна гарячка). Але трохи й турбуюсь: "гей фівер" у мене бував пізніше, а, крім того, цього року він якийсь дивний. Кожного року я мав його у формі безконечного чхання (по 20-30 разів, аж до крови) й червоних очей, а цього року задихаюсь. Вирішив, що маю вже астму і злякався: треба йти до лікаря!

Признаюсь, що я вирішив скинути трохи ваги. Скинув за місяць-півтора 12 фунтів. Ніби добре. Та коли вийду на город і нагнусь над квіткою, то задихаюсь. От думаю, мабуть і серце хворе вже, бо скинув 12 фунтів, а перегнутись не можу. І вирішив: дожив Волиняк до ручки: астма — раз, серце — два. Треба йти до лікаря, а часу нема. Стало зовсім погано. Іду до лікаря, хай і вогонь з неба!

Виникає питання: до якого, бо ніби не хворів ніколи і по лікарях не швендявся. Був у лікарні років 17 чи 18 тому і то все. Мав кілька разів клопоти: болів поперек як у стох старих баб і в п'ятдесятьох старих дідів. Мене запевняли, що то хребет, "будуть тебе різати" (а нишком дехто й тішився: і врешті, заріжуть!), але я знав, що то виходять ревматизмами сталінсько-єжовсько-гітлерівські добродійства і все. Хворів важко, але до лікарів не ходив — вигрію тиждень-два і знову підстрибую. Оце і всі мої хвороби, то й не мав свого "фемілі доктора". Та оце недавно трапився клопіт з вухами: заткало і ще й поболюють трохи. Мусів іти до лікаря. Знову питання: до якого? Років 11-12 тому було таке ж і був у якогось лікаря, але вже забув у якого. Не йти ж мені в клініку братів Волощуків і опитувати всіх лікарів: чи не в вас я був років 12 тому з вухом, себто, чи не ви мій "Фемілі доктор"?

Іду, ото міркуючи, по Бетирст, а в вухах шумить і свище, все це мене дратує, але дивлюсь на одніх дверях: табличка: "Д-р Андрій Федина". Я аж зрадів: а чому б же мені не піти до мого гарного католицького приятеля? Як кажуть, на ловця і звір біжить! Повертаю і стукаю в двері. Відкриває мій добрий католицький приятель. Просить заходити. Та коли я сказав, що я прийшов у ролі хворого, то мій давній католицький приятель не виявив найменшого захоплення моїм вчинком і почав мене бештати:

— То не добре отак собі міняти лікарів!

— Себто, як міняти? — не розумію я.

— А так, чого прийшли до мене, а не до свого лікаря?

— О, — врешті второпав я. — Дуже просто, бо я його не маю.

— Хоч ви й жилавий дубок, але колись же хворіли і в лікаря були?

— Та був з вухом років 11-12 тому в когось із ваших сусідів, але забув у кого саме. А втім, маю з одним лікарем і вмерти, якби він у мене й був, чи як по-вашому?

— Та ні... Але давайте ваше ухо! Знаєте, трохи сірки в обох, а в одному ще й запалення. Поки є запалення, то я промивати не хочу. Випишу вам каплі, закапуйте, запалення пройде, а може й сірка розпуститься... І взагалі, не заливайте вух водою. У вас великий отвір і завжди матимете клопіт.

І я справді мав тричі клопіт з вухами (перший раз у Ташкенті ще!), але я, його, звичайно, не послухав, бо купаючись в озері, люблю стати у воді на голову і виставити п'яти на сонечко, бо, мовляв, качки ж так роблять, то чим я гірший?..

Ніяке закапування, звичайно, не помогло і через три дні д-р А. Федина мені вуха промив і я став знову нормальним. Так ото, коли мені остаточно припекло, то я вирішив: "Піду до Федини, бо все ж таки вуха він мені відремонтував, то ліквідує й астму та відремонтує серце (я вже твердо вирішив, що ці хвороби в мене є, бо задихаюсь і не можу перегнутись!), тому телефоную:

— Добридень, докторе!

— Доброго здоров'я, редакторе! Як почуваєтесь?

— Дуже дохло — захворів остаточно й безповоротно!

— То їхати мені до вас, чи прийдете до мене?

— Та ще ж не вмираю, то приїду.

Приїхав. Зайшов. Доктор А. Федина питає:

— То що звалився дубок?

— Та ще не звалився, але дуже вже хилиться...

Почались оглядини, обслухування, обстукування і, врешті, висновок:

— Не журіться, буде все гаразд. У вас трохи не в порядку бронхи, але температура вже на спаді. Я вам випишу пеніциліну. Правда, вона дуже дорога, але й дуже помічна. Це нова пеніциліна. А в понеділок чи вівторок зайдете до мене. Це обов'язково: мушу я вас ще раз оглянути, щоб знати чим воно кінчиться.

Я вже мовчу про астму і серце, бо врешті, хто кого лікує: я його чи він мене? І думаю: може й бронхи, бо в мене в грудях справжня російська імперіялістична п'яна гармошка...

Зайшов в аптеку, купив ту "дуже помічну" пеніциліну і їду додому. У трамваї зустрів нашого читача Н. Н.

— Відки, редакторе? Щось ви кисло виглядаєте.

— Від лікаря. А ви?

— А я в лікарню. Чули яка придибашка мені трапилась? Я мав пістряка!

— Де? — Та він сказав таке, що я писати не можу, і хвалиться, що йому вирізали трохи не півметра кишки. А лікар його лікував... від геморою, аж поки жінка не взяла за руку й не потягла в

пістряковий інститут. Тут за 20 хвилин установили діягнозу — пістряк, а за 45 хвилин уже він лежав на операційному столі. Тепер він ішов на першу перевірку по виході з лікарні.

Ми поспівчували один одному і розсталися. Це було в четвер. У суботу було погано. Таки дуже погано. Не їм від четверга. Навіть курити не можу. Телефоную до лікаря:

— Докторе, щось мені таки й далі погано...

— Ну, що ви хотіли, щоб за яких два-три дні вже й здоровим бути? Але як буде гірше, то телефонуйте, — я зараз приїду до вас...

Терплю. Вже й голосу нема майже. У неділю по дорозі до церкви заїздить до мене Іван Євгенович Олексюк з дружиною (є такі люди, що пам'ятають про хворих!). Напоїла його дружина мене супом, і каже: "Будемо їхати з церкви, то конче заїдемо". Заїхали з термометром. За кілька хвилин заїхав ще Микола Валер з дружиною. Обидві жінки хоч які вони делікатні, лаяли мене останніми словами: "Ви дуже хворі і вам негайно треба їхати в лікарню". Як І. Олексюк витягнув мені з рота термометра, то не втерпів і дуже "ніжно" звернувся до мене:

— Лупніть своїми баньками на термометра! Бачите чи ні? А ви ще і в лікарню не хочете їхати?

Я вже не "лупав" на термометра, бо Іван Євгенович побіг до телефону, щоб викликати лікаря, хоч я протестував, бо він сказав прийти в понеділок, а сьогодні, ще неділя, за ніч не вмру, а в понеділок буду і в лікарні. Він же й поїхав по д-ра Федину. Докторові А. Федині я, мабуть, теж не сподобався, бо він якось скривився і зараз же потелефонував у "Вестери Госпіталь", що везе важко хворого.

Розпрощались ми з Валерами, а Олексюки повезли своїм автом мене й доктора в лікарню. В авті я таки дуже сапав: вдихав і видихав, мабуть, яких 160 разів на хвилину.

Та пішов власними ногами на "емерджеисі". Роздягли. Прийшов лікар, почав слухати й стукати, але раптом покинув і сказав медсестрі дати негайно кисень. Накинули мені на обличчя ту маску, але я однак дихав аж занадто часто. Підвезли ліжко до рентгену, зробили знімки, потім забрали гроші, одяг, наділи на руку кільце з моїм прізвищем і якимсь великим номером і повезли в кімнату, де я мав лежати. Прийшов новий лікар, зірвав мені маску з киснем і вставив у ніс рурку, почепив її мені до носа й лоба, а тоді до апарату з киснем. Аж тоді я почув якусь свіжість і мені ніби полегшало. Лікар почав опитувати й оглядати. Та як я тільки ліг, то зірвався, як опечений — душусь, хоч і з руркою в носі. Лікар підсунув столика, сестра поклала на нього подушку, підкрутила так, що він був майже на рівні з головою і так я ніби "лежав", звісивши ноги. Почали мене напихати ліками, кололи голками (пеніциліна і стрептоміцина), цідили з мене кілька разів кров (і взагалі все, що тільки можна було цідити), веліли плювати в якісь три слоїчки...

Лікар сидів коло мене від сьомої вечора до 5-ої ранку, сестри вганяли теж, словом, вийшло так, як привітав мене в четвер д-р А. Федина: "Звалився дубок" під три чорти остаточно... І був це вже не Волиняк, а якась злобна карикатура на нього...

Коли я заснув на тій подушці, сидячи коло столу, не знаю. Прокинувся я, коли хтось почав торгати мене за плече і я почув щебетання найніжнішої сестри на весь "Вестерн Госпіталь":

— Ґуд морнінґ, містер Воліняк! Найс нідел фор ю".

Я майже сонний зняв голову з подушки на столі, сестра підняла мої ноги й теж закинула на ліжко. Устромила ту голку в стегно. Я не протестував, вона сказала, що я "ґуд бой", і веліла повернутись на другий бік, бо має для мене іще одну, приємнішу голку. Я зробив і те. Вона мене вкрила і пішла. Аж тоді я збагнув, що я вже здоровий: лежу й не душусь! Слава героям! Дубок, як каже мій католицький приятель, д-р А. Федина, звалився, але не остаточно! Я тоді так радісно посміхнувся, що, мабуть, так посміхався лише в дитинстві. Якби лікар чи сестра мене клали, то я звичайно не ліг би, бо був певен, що в ту ж хвилину задушусь, а отак сонний не зогледівся, коли я ліг на ліжко. Мабуть, я перед тим був таки справді хворий.

Заснув. Розбудили знову. Почали цідити з мене кров. Принесли сніданок. Я заснув знову. Розбудив мій лікар (мабуть, теж пару годин уже поспав):

— Ну, то як ви себе почуваєте?

— Чудово, — відповідаю я. — Бачите, що лежу й не душусь! Навіть руку під голову підкладаю! — і продемонстрував йому свою вмілість...

Лікар посміхнувся теж радісно.

Удень прийшов мій лікар з другим лікарем і рекомендує його мені:

— Д-р Роман Бладек.

ХОЧЕТЕ КУПИТИ АБО ПРОДАТИ

ГОТЕЛЬ,

ФАРМУ,

ДІМ,

ПІДПРИЄМСТВО,

то звертайтеся з повним довір'ям

до

УКРАЇНСЬКОЇ ФІРМИ

W. WALTER HRYNYK

REAL ESTATE BROCKER

726 QUEEN ST. W., TORONTO 3, ONTARIO

ТЕЛЕФОНИ:

Контора: 363-5316 і 363-5317

Мешкання: 364-3846

Мені казав д-р А. Федина, що постарається віддати мене під опіку д-ра Бладека, який є "найкращим у цій лікарні фахівцем від легенів і серця".

Приходить іще один лікар, мій лікар знайомить і цього:

— Д-р Липсон...

Бладек мене питає:

— Як ти себе почуваєш?

— Чудово!

Д-р Липсон з іронією:

— Він уже певен, що цілком здоровий і, мабуть, завтра вже захоче йти додому...

Усі лікарі сміються. Д-р Бладек, до речі, поляк з походження, каже:

— Знай, що ти маєш винятково важку хворобу. Не подумей спраді, що ти вже здоровий. Дякуй Богові за три речі: поперше, за те, що ти потрапив до нас учора, а не сьогодні, подруге, за те, що ти потрапив до д-ра Редпаса, який винятково правильно поставив діягнозу і винятково добре застосував лікування минулої ночі, а потретє, дякуй Богові за те, що ти такий міцний, що переносиш те, від чого звичайні люди вмирають. Ти дуже добрий пацієнт, ми з тебе всі вдоволені, будеш лежати в нас щонайменше три тижні...

Я аж підскочив: "Три тижні?"

— Не скачи отак, бо лежатимеш чотири... Телефоном користуйся, але не багато, бо ми його легесенько можемо винести в коридор. Гості хай ходять, але довго не засиджуються...

З цим і пішли, а я зажурився: 3 - 4 тижні! А що буде з "Новими Днями"? А як буде з книжками, на які майже кожен день приходять замовлення з усіх кінців світу? Я ж ними торгую раз у року —у вересні й жовтні!

Опустив я руки і ліг безнадійно на ліжко.

Лікування ніби йде добре. Лікарів у мене багато, бо мають цікавий і складний випадок.

Лежу я тиждень. Та крім видавничих клопотів, "мулає" мені іще одна справа — чисто особиста, родинна. Близькі мені люди можуть почути від мене, що я живу на світі ради своєї дочки і своєї нації. Якби не це, то моя життя перетворилося б у тваринне споживання харчів.

Багато близьких мені людей знають, що я маю в Україні дочку. З'ясую цю справу, бо, дуже імовірно, що на цьому дехто пробуватиме спекулювати. Дочка народилась в кінці серпня 1941 р. Війна. Не яка небудь, а "ідьот война народная, священная война", себто, всі ми воювали не отак собі за якусь там Україну, за свій народ, чи щось подібне, а "за Сталіна й родную партію". Як я воював — мавчу. У всякому разі я свою дочку тримав у руках останній раз на початку березня 1942 р., себто коли їй було лише 7—7.5 місяців. Як я довідався вже в Канаді, коли перевернувся "наймудріший і найпрекрасніший вождь і учитель, спеціяльний покровитель українського народу", Йосип Сталін, то моя дружина вмерла тоді, коли моя дочка мала щось три роки чи щось подібне. Як я її питаю тепер:

— Наталю, чи ти пам'ятаєш маму? — то вона відповідає:

— Що я там пам'ятаю! Пам'ятаю, як вона вмирала. Вона дуже стогнала, а я собі бігала по хаті. Оце і все, що я пригадую про маму...

Так моя дочка й виросла круглою сиротою, з тестями. Та й тесть, на якого я ще міг би розраховувати, помер давно, давно. Ще в ранньому дитинстві вона мала важку хворобу. Пару років тому вона опинилась у туберкульозній санаторії. Словом, моя дочка мала "щастлівое детство і радостную юность". І я сьогодні кажу: Господи, зробн так, щоб діти і внуки гепеушників, які мене катували в підвалах ДПУ на Катерининській у Києві і "ніжно опікувались" мною на Біломорсько-Балтійському каналі ім. Сталіна, як і діти та внуки енкаведистів (і взагалі всіх старшобратніх окупантів!), що катували мене в підвалах Дніпропетровської "Вилки", мали хоч трошки щасливіше дитинство й молодість, як моя Наталка. Бо літи ж не винні, що їх батьки так ніжно опікувались українським народом, а мною й моєю родиною зокрема...

Час іде. "Сонцедайні вожді" здихають. Часи ліпшають. Я маю листовний контакт з дочкою. Пишу їй: "Наталю, ти вже фармацевт, працюєш. Такі, як ти, їдуть у Канаду до своїх батьків. Чи не зважилась би ти приїхати до мене в гості?" Довга мовчанка і, врешті, радісний лист: "Хочу приїхати. Я тут розвідувала і мені, сказали: як ти хочеш і батько хоче, то їдь собі — ми пустимо".

Я аж підскочив. Біжу в еміграційний відділ у Торонті, виповняю анкету, плачу п'ять долярів і за яких 7 чи 8 днів одержую листа: "Ваша дочка має гостинну візу на місяці червень, липень, серпень. Нехай звернеться до нашої амбасади в Москві Староконюшенний провулок число таке й таке і їй там візу видадуть негайно". Наталці ж не відмовляють, але й візи не дають. І так тягнулось це все 3 роки й 8 місяців. Врешті, видали. Я заплатив гроші за квиток. Мала б приїхати, а я в лікарні. Погано.

У понеділок, на дев'ятий день мого лежання, приходить до мене цілий табун лікарів — четверо разом, а не по одиниці. "Як почуваєшся?" "Чудово". Головний лікар демонструє їм усім мене і заявляє: "Цей чоловік міцний, як коняка".

Оглянули, обслухали, обстукали і вже ладились відходити. Та я зупинив їх і сказав, що хочу висповідатись перед ними. Лікарі здивовано зупинились. Я сказав приблизно таке: "Хоч я й канадійський підданий, але я політичний еміґрант з України. Ви знаєте, що це значить. Моя родина лишилась в Україні. Маю там дочку, яку тримав на руках останній раз на початку беерзня 1942 р. Тоді їй було 7 місяців. Жінка моя вмерла, коли дочці було три роки. Тепер змінилась ситуація і я роблю заходи, щоб хоч раз у житті її побачити. Робив ці заходи, не вірячи в успіх, бо я таки справжній політичний еміґрант, та ще й редактор-видавець. Пройшло 3 роки й 8 місяців, вигасло щось три канадських візи, але ніби вона тепер мала б приїхати. Я нічого не вимагаю від вас: якщо ви вважаєте, що мені конечно лежати в лікарні, то лежатиму і дочка, якщо приїде, прийде сюди. Та якщо можна лежати, а можна й не лежати, то мені було б дуже приємно зустріти свою дочку в себе в хаті.

Лікарі переглянулись, задумались. Старший лікар сказав:

— Гаразд. Умовимся так: лежиш спокійно цей тиждень, а там побачимо.

— Добре. Дякую.

У четвер приходить цей же головний лікар до мене з моїм сталим лікарем і каже:

— Д-р Редпас пустить тебе за день перед приїздом дочки, якщо можна буде. Але з умовою: ліки він тобі випише ці ж самі, що ми даємо тут, вони легкі і ти їх можеш уживати сам — не бійся. Знай, що ти переніс винятково важку хворобу, яка вимагає ліжкового режиму щонайменше на три тижні. Отже, запиши собі: протягом двох тижнів спати вдень по годині, а вночі по 10 годин. Інакше можеш повернутися назад до нас. Ти чудовий пацієнт, але ми тебе тут вдруге бачити не хочемо: маємо тут і без тебе досить.

Я зрадів і подякував. Дивувався лише, що він говорить це в четвер, коли мова йде про неділю. Виявилось пізніше, що він виїздив того ж дня в Нью-Йорк на якусь наукову конвенцію у справі лікування легенів, тому й зробив відповідні розпорядження мойому лікареві, який підлягає йому.

Д-р Дж. Редпас прийшов до мене в суботу й заявив: "Завтра зробимо тобі рентген. Якщо легені будуть чисті, то йдеш додому. Якщо ні, то вибачай — лежатимеш у нас". У неділю виявилось, що легені чистісінькі і мене пустили з цілою аптекою ліків і повторенням умови: спати годину вдень, 10 годин уночі, що я й намагався виконати.

Скинув я сам перед лікарнею 12 фунтів ваги, у лікарні мені за 15 днів "спустили" ще 21 фунт — разом 33 фунтики! І це ще більше моєї норми, бо пригадую, що дома в армії мені треба було мати 72 кілограми... А все таки я тепер дуже тонкий і гарний (а ви думали!), хоч дома вже встиг підвищити вагу на 6 фунтів...

Усі меню на папері з лікарськими підписами за всі 15 днів я зберіг і приніс додому. Як оце тільки обкидаюсь трохи з цією клятою роботою, то відкриваю дієтну лікарню: прийматиму всіх черевань (особливо з лікарськими дипломами!) на харчування. Запевняю, що за два-три тижні у них не буде й натяку на якесь там черевце. Звичайно, подвою ту норму харчів, яку давали мені в лікарні, щоб мої пацієнти скоропостижно не дали дуба. На цьому ділі розбагатію напевно і "Нові Дні" тоді процвітатимуть!

Але до дочки. Звичайно, мої політичні вороги спекулюватимуть: "А що! А ми не казали? Бачите, дочку ж йому пустили не дарма!"

Дорогі, найкращі в світі мої ворожечки! Не робіть цього, бо це було б дуже неморально і вас покарає за це Бог. Та Бог добрий, то може його кара прийде на вас не так і скоро (але прийде!), а я ж тільки грішний Волиняк і я вас негайно таки зітру на порох, а потім тільки хухну і розлетиться той порох аж у космос! Не думайте, що я такий уже поганий: дай, Боже, щоб ви всі, мої найдорожчі в світі вороги, були щасливіші за мене й мою дочку.

Вийшов з лікарні в неділю о 5-ій вечора. За всіма моїми розрахунками (листи від дочки, розклад руху літаків тощо) дочка мала б прилетіти в понеділок (літак "Аерофльоти") або у вівторок (літак "Еїр Кенада"). "Ґлоб Турс" повідомив мене, що "Аерофльота" повідомляє їх про склад пасажирів за дві-три години перед прилетом (не можна раніш, бо це "секрет — военная тайна", сто болячок під ребра отим усім "бдітельним!"), а "Еїр Кенада" повідомляє за два дні наперед. Хвилююсь по саму зав'язку: прилетить?... не прилетить?.. Десь о першій дня телефоную в "Ґлоб Турс" (я через них оплатив дорогу), бо вони сказали, що гроші вони заплатили через "Еїр Кенада", а летіти вона може й літаком "Аерофльоти" — який літак того дня летить, і кажу: "Що моя дочка сьогодні, не прилетіла, то вже ясно. А чи не могли б ви сказати, чи не прилетить завтра?" Зараз запитаємо "Еїр Кенада". За кілька хвилин телефонують: "На жаль, "Еїр Кенада" каже, що вашої дочки на списку на завтрішній літак нема". "Значить, знову обдурили, гади", кажу я. "Доведеться вам повертати мені гроші". Та жінка, видно, таки співчувала мені, але нічим потішити мене не могла. Зате в четвер потелефонувала сама: "Пане Волиняк, дуже радісна вістка для вас. Тільки не хвилюйтесь, бо ви ж недавно з лікарні: "Еїр Кенада" повідомила нас, що ваша дочка є на списку на літак на вівторок 15-го жовтня, лет число 877".

Я настільки зрадів, що очі зволожились. Аж потім подумав, що той же "Ґлоб Турс" запевняв мене, що "Еїр Кенада" повідомляє лише два дні наперед, а це шість днів! Це були довгі дні. У вівторок рано я не витримав і таки знову потелефонував у "Ґлоб Турс": чи нема яких змін? За 6 днів можна Чехо-Словаччину окупувати, і оскандалитись на весь світ, а не то що списки на літака змінити! Сказали, що змін нема. А десь коло четвертої повідомили: "Ваша дочка вже на літаку. Літак прилітає своєчасно".

Я мав зустріти дочку в Монтреалі, побути там з нею пару днів і приїхати до Торонта. Через хворобу не поїхав, зустрічають її мої куми і ще "кум моїх кумів". Умовились телефоном, що тільки приїдуть з летовища, то зараз же мені потелефонують. Літак 10.35 вечора. Лікарі казали, що я сильний. Це неправда — я так хвилювався цих кілька годин, що таки й дихати було важко. Врешті, 11.20 телефон: кум вітає й передає слухавку дочці. Її голос видався мені янгольським...

Хвилювання кінчилось: прилетіла щасливо, ніхто її від кумів у цю ж хвилину не вкраде, я її таки побачу завтра. Я тієї ночі вже спав, як новонароджене дитинча. Приїзд і зустріч у Торонті пройшла без особливих хвилювань, хоч деякі наші читачки запевняли мене, що я не витримаю. Хіба, що я того вечора викурив дві цигарки. Курець з мене жахливий, але коли довідався, що ті капосні мікроби зробили з моїх легень "невиразну пляму", то кинув курити. Покищо тримаюсь і досі, хоч не дуже то ручусь за свій характер. Вимоги лікарі мені такої не ставили. Та коли вони це спостерегли, то я їм сподобався ще більше.

Вибачайте за довгу сповідь. Причина досить поважна: "Нові Дні" за 19 літ вперше зашкандибали і мусіли вийти подвійним числом без видимої для наших читачів причини. Мені здається, що причини поважні.

Сердечно дякую всім тим, що відвідали мене в лікарні, в тім числі трьом православним і двом католицьким священикам. Сердечно дякую всім тим, що привітали й бажали мені доброго здоров'я листовно. Перелічувати поіменно не буду. Найщиріша подяка подружжям Олексюків і Валерів, що "виштовхали" мене в лікарню саме в неділю, бо д-р Р. Бладек запевняв мене, що в понеділок було б пізно. А це дуже кваліфікований лікар. Якби не вони, то я напевно заночував би дома і тоді, можливо, моя дочка приїхала б на мій похорон.

Окрема подяка Іванові Євгеновичу Олексюкові: він мав ключі від моєї хати, слав і видавав школам і книгарням підручники, декому писав, що я в лікарні. Його допомога не лише людяна, а просто таки братська — ніякою подякою цього відбути не можна.

Це число друкується в лікарні оо. Василіян — з "Києвом" я кінчив раз і на завжди. У цій друкарні наш журнал народився. Якщо хтось сподівається, що він повернувся в неї, щоб умерти, то дуже помиляться. Пригадую читачам, що в січні 1969 року "Нові Дні" починають 20-ий рік свого існування. 20 літ на чужині — це таки ювілей. Признаюсь, що розпочинаючи видання журналу, я й сам не дуже то вірив, що дотягну до 20 літ...

Щоб компенсувати хоч частково втрату читачів через подвійність числа, це число має (разом з обкладинкою) не 36 сторінок, як звичайно, а 44.

Сподіваюсь, що надалі "Нові Дні" виходитимуть вчасно й реґулярно. П. ВОЛИНЯК

ГУМОР

У ТЕАТРІ

— Мамо! Скажіть тому дядькові на сцені, хай так не кричить.

— Чого?

— Хіба не бачите, що тато заснули?

НЕ З ТИХ

Скільки вам років, Марусю?

— Двадцять.

— Алеж два роки ви говорили те саме.

— Я не з тих дівчат що сьогодні кажуть одне, а завтра друге...

НЕКРОЛОГИ

ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК ОЛЕКСАНДЕР ЗАГРОДСЬКИЙ

У неділю 4-го серпня 1968 року між 10-11 годинами ранку в Нью-Йорку помер один з найстарших і визначніших генералів армії УНР св. пам. генерал-полковник Олександер Загродський, в особі якого колишнє українське вояцтво, як також українська суспільність на скитальщині, втратили високозаслуженого вояка-полководця і визначного громадянина-патріота, що своєю піввіковою працею для України здобув собі великий авторитет і пошану.

Писати сьогодні про Батька-Отамана, як називало його нераз низове вояцтво, то значило б перегорнути у спогадах не одну сторінку новітньої історії України, на яких його ім'я вписане золотими літерами, і на яких проміниює його ясна постать, що твердою рукою водила вояцтво до перемог у часах визвольної збройної боротьби, і що у своєму житті на скитальщині насиджувала його до творчої праці і до дальшої безкомпромісової боротьби.

Схиляючи у глибокому смутку наші чола над свіжою його могилою, пригадаймо головні етапи його життєвого шляху.

Генерал-полковник Олександер Загродський народився в селі Зеленьки на Уманщині 10-го квітня 1889 року, походив із священичої родини, кінчив духовну семінарію в Києві. У російській армії, під час першої світової війни, дослужився до ранґи підполковника і до високих військових відзначень, до золотої зброї включно.

У ранзі підполковника в часі 2-го Військового З'їзду у Києві, розпочав ген. О. Загродський свою службу в українській армії, першим етапом якої був 1-ий ім. гетьмана Богдана Хмельницького полк. Командир Збірного Куреня в Запорозькій Групі ген. Пресовського, командир Запорозького ім. гетьмана Петра Дорошенка полку — це дальші етапи його служби в українській армії. З полком ім. П. Дорошенка переводить він бої з червоними російськими окупантами під Лубнями, Ромоданом, Карлівкою, Лозовою, Барвенковим, Слов'янським та Микитівкою, а пізніше на кордонах України в районі Старобільська.

У січні 1919 року зустрічаємо генерала О. Загродського (тоді ще полковника) на становищі командира 1-ої Окремої Запорозької дивізії, літом 1919 року — на становищі заступника командира Запорозького Корпусу, далі — командира Запорозької Групи, командира Волинської Групи, на чолі якої в грудні того ж року він вирушив у Зимовий Похід. У 1920 році його було підвищено до ранґи генерала. Восени 1920 року, при наступі Української Армії з-за Дністра в Україну, командував він середньою групою, у склад якої входили Запорозька, Волинська та 6-та Стрілецька дивізії.

Після переходу за Збруч, коли Армія УНР опинилася в таборах інтернованих у Польщі, генерал О. Загродський активно працює як громадський діяч. У Каліші його заходами створено українську гімназію, засновано Союз Українських Інвалідів, головою якого він був аж до вибуху 2-ої світової війни. Довший час він перебував на становищі заступника голови Українського Центрального Комітету в Польщі, що головним своїм завданням мав опіку над, тоді переважно військовою, еміґрацією.

Друга еміґрація. Доля кнда. ген. О. Загродського до Австрії. Тут він закладає Т-во Українських Вояків, опікується військовими інвалідами та очолює Український Центральний Допомоговий Комітет на Австрію. Перебуваючи від 1949 року в США, був одним з ініціяторів утворення Об'єднання Колишніх Вояків-Українців в Америці, був почесним його членом, брав активну участь у громадському житті, при св. пам. президентові Ст. Витвицькому виконував обов'язки шефа військової і цивільної канцелярії, деякий час був головою Громадського Суду і членом Ради УККА, був головою президії Орденської Ради Ордену Залізного Хреста, головою Центрального Комітету Вшанування Пам'яти Симона Петлюри... Це далеко не повний перелік участи св. пам. генерала О. Загродського в національно-громадській праці на еміґрації. Твердою також рукою українського вояка перевидав 250-сторінкову працю О. Доценка "Зимовий Похід", розпочав заходи до перевидання книги "Українсько-московська війна 1920 року", але здійснення цього останнього задуму йому вже не довелося побачити. Невблагана смерть зняла його зі всіх становищ, на яких у дуже важких життєвих обставинах, він відано працював для української ідеї і на яких гідно репрезентував українського вояка, що до останніх хвилин свого життя гордо тримає прапор УНР, з яким у 1920 році вийшов на далекі і незнані шляхи скитальщини. І. ЛИПОВЕЦЬКИЙ

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

Гов'ядовська Н. О. **Буквар.** "Рад. Школа", 96 сторінок $0.55

Чавдаров С. Х. **Українська мова.** 1-ий клас. "Рад. Школа" 63 р. 77 ст. 0.30

Гов'ядовська Н. О. Читанка для першого класу. "Рад. школа", 67 р. 181 ст..... 0.65

Читанка для другого класу. "Рад. Школа", 64 р. 247 ст. 0.30

Читанка для третього класу. "Рад. Школа", 63 р. 347 ст. 0.35

Літературна читанка для 4-го класу. "Рад. школа", 63 р. 306 ст. 0.35

Укр. Літ. підручник для 5-го класу. "Рад. Школа", 68 р. 206 ст. 0.50

Українська Література. 6 клас. "Рад. Школа", 67 р. 233 ст. 0.50

Українська Література. 8 клас. "Рад. Школа", 66 р. 277 ст. 0.40

Українська Література. 9 клас. "Рад. школа", 65 р. 283 ст. 0 75

Українська Література. 10 клас. "Рад. школа", 62 р. 300 ст. 0.45

Українська Література. Хрестоматія. 8 клас. "Рад. школа", 66 р. 421 ст. 0.85

Українська Література. Хрестоматія. 9 кл. "Рад. школа", 65 р. 355 ст. 0.75

Українська Література. Хрестоматія. 10 клас. "Рад. школа", 68 р. 550 ст. 0.90

Українська Література. Хрестоматія. XI клас. "Рад. Школа", 62 р. 508 ст. 0.55

Чавдаров С. Х. Укр. мова. Третій клас. "Рад. школа", 62 р. 155 ст. 0.30

Чавдаров С. Х. Укр. мова. 4-ий клас. "Рад. школа", 63 р. 159 ст. 0.25

Українська Література. Хрестоматія. 9 клас. "Рад. школа", 67 р. 479 ст. 0.95

Білецький Д. М. Укр. дитяча літ. "Рад. школа", 63 р., посібник для педагогічних інститутів, педучилищ 233 ст. 0.45

Хрестоматія з укр. літ. Львівський університет, 66 р. 725 ст. 1.50

Хрестоматія давньої Укр. Літ. "Рад. школа", 67 р. 782 ст. 2.75

Жицький Є. Вивчення творчости П. Мирного в школі, "Рад. школа", 64 р. 173 ст. 0.50

Степанишин Б. "Вивчення творчості" І. Франка в школі. Бібліотека вчителя - словесника. "Рад. шк.", 66 р. 221 ст. 0.80

Худаш А. Х. "Вивчення творчості" М. Вовчка в школі. "Рад. школа", 64 р. 141 ст. 0.40

Шевченко в школі. Посібник для вчителів. "Рад. школа", 63 р. 284 ст. $0.75

Кулик Б. Укр. мова. Частина І. Фонетика і морфологія. "Рад. шк.", 63 р. 265 ст. 0.35

Медушевський А. Укр. мова. Ч. 2 — Синтаксис. "Рад. школа", 63 р. 183 ст. 0.30

Вивчення художнього твору в школі. "Рад. школа", 61 р. Збірка статтей за ред. Н. Падалки, 228 ст. 0.55

Дмитровський Є. Методика викладання укр. мови в середній школі. Посібник для вчителів. "Рад. шк.", 65 р. 280 ст. 0.80

Пономаренко О. Укр. мова. Частина 2. Синтаксис. "Рад. шк.", 67 р. 275 ст. 0.85

Коваль А. Практична стилістика сучасної укр. мови. Вид. Київського університету, 67 р. 398 ст. 1.35

Сторчак К. Основи методики літератури. "Рад. школа", 65 р. 416 ст. 1.00

Івченко С. Сучасна укр. літ. мова. Вид. Київського університету, 65 р. 492 ст. 1.00

Чередниченко І. Збірник вправ для практичних і лабораторних занять з сучасної укр. літ. мови. "Рад. школа", 63 р, 210 ст. 0.60

Кучеренко І. Теоретичні питання граматики укр. мови. Морфологія. Вид. Київського університету, 63 р. 157 ст. 0.80

Український правопис. Вид. АН УРСР, 61 р. 268 ст. 0.70

Коровкін Ф.: Історія стародавнього світу, для 5-го класу. Карти і ілюстрації. "Рад. школа", 63 р. 236 ст. 0.85

Історія середніх віків, для 6 класу, з ілюстраціями. "Рад. школа", 65 р. 223 ст. 1.10

Діброва О.: Географія Укр. РСР. Для 8 класу. З картами і ілюстраціями. "Рад. школа", 63 р. 153 ст. 0.65

Батюк Т. Фразеологічний словник. "Рад. школа", 66 р. 235 ст. 0.85

Кириченко І. Орфографічний словник. "Рад. школа", 64 р. 256 ст. 0.40

Кириченко І. Орфографічний словник. Ак. Наук, 61 р. 494 ст. 1.25

Лесин В. Словник літературознавчих термінів. Вид. 2-ге, перероблене і доповнене. "Рад. школа", 65 р. 431 ст. 1.50

Замовляти:

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas St. West — Toronto, Ontario — Tel.: 532-8928

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вельмишановний Пане Волиняк!

Прошу Вас змінити мою адресу — я перебрався жити в "контри". При цьому шлю Вам 10.00 долярів. За це прошу вислати мені "Собор" Олеся Гончара. Інколи трапляється читати, що у Вас є читачі, що не мають змоги заплатити за журнал. Вишліть же один примірник "Собору" такій людині за мій кошт, а решту грошей нехай ідуть на розбудову журнала.

З пошаною Ігор **Кошман,**
Мендгам, США

Спасибі, пане докторе. Шлю "Собор" одному чоловікові в Австралію. Він Вас сам повідомить про одержання його. **П. В.**

Вельмишановний Пане Волиняк!

Оце прочитали в "Українських Вістях", що Ви хворі. Я не знаю як Вам висловити наше співчуття. Бажаємо Вам якнайшвидше одужати і ще довгі роки видавати Ваш і наш прехороший журнал "Нові Дні".

Тут замість квітів, які мали б Вас потішити в лікарні, чек на 5.00 дол. на пресовий фонд "Нових Днів".

Олена **Лисик** і вся родина,
Ошава, Канада

Спасибі за добре слово! І за гроші теж. **П. Вол.**

ПРОШУ ВИБАЧИТИ, ЩО НЕ ВСІ ТІ МАТЕРІЯЛИ, які нібн мали б бути в цьому числі, не вміщені. Зокрема нема тих матеріялів, які мав би писати я сам, зокрема некрологів і деяких дописів — не міг написати через хворобу та інші причини, про які я докладно говорю в іншому місці. Дещо з того буде в черговому числі.

Прошу також ввбачитн, що багато читачів не знали про мою хворобу і чекали, цілком нормально, числа за вересень і жовтень вчасно. Я сподівався, що мої колеги-редактори урахують хворобу і повідомлять про неї, щоб наші читачі не хвилювались і не дивувались, що не прийшов журнал. Це ніби звиайна не тільки добросусідська, а просто людська прислуга. Вона не зроблена. Виняток був лише збоку "Українських Вістей" в Новому Ульмі, Німеччина, які редаґує "совєт і східняк" А Глінін з Кубані. Дорогий колего, Вам і всім Вашим співробітникам — щиро не соборне, а людське спасибі!

Думав я дати платне оголошен хоч у кілька газет, але так був вражений таким страхом чимось допомогти "Новим Дням", що вирішив: краще напишу читачам кілька сот листів, що "Нові Дні" вийдуть тоді й тоді, ніж давати "соборникам" платне оголошення про це. Вирішив краще дати їм платне повідомлення про свою смерть, що зробить їм найбільшу приємність і матеріяльну користь. Як тільки випакую оце число, то йду до адвоката, щоб відповідно змінити свій заповіт і лишити належні вказівки розпорядникам його. Попереджую, що заплачу вдвічі більше, ніж ви дістаєте за торговельні оголошення на горілку.

Читачів прошу не гнїватись на моїх колеґ, а разом зі мною сказати: дякую Тобі, Господи, що сотворив нас звичайними українцями, а не "соборниками", які ділять своїх братів по нації на "своїх" і "чужих".

Листопадове число вже в роботі. Я вірю, що до січня все буде вирівняно, вийдуть числа за листопад і грудень, а січневе число вийде не пізніш 1 січня 1969 року. **П. Вол.**

ДОБРА НА КОЖНУ ПОРУ РОКУ

ACADIAN
FOUR SEASONS
Canadian Whisky

В елеґантному опакуванні — знаменита на подарунки

ACADIAN

ACADIAN— *ПЕРША НА СПИСКУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ, ЩО ВИБИРАЮТЬ*

ACADIAN DISTILLERS, BRIDGETOWN, NOVA SCOTIA

Mrs.N.Kozij 221
17 Lanark Ave.
Toronto 10,

POSTAGE PAID AT TORONTO

$100

ЗРОСТЕ ДО

$250

ПРИ ДОПОМОЗІ

Canada Savings Bonds

$250 за кожних $100. Це ви можете осягнути при допомозі Canada Savings Bonds. Ось як.

Нові Бонди мають чотирнадцять реґулярних річних купонів на відсотки, які можуть бути інкасовані кожного року при їхній зрілості. Перший купон платить 5.75%; другий — 6.50%; наступні три — 6.75% кожний, а останні дев'ять — високий 7.00%. Сума реґулярних річних відсотків виносить $95.50 від кожного Бонду на $100.

Якщо ви бажаєте, ви можете *не інкасувати* всі свої реґулярні купони на відсотки аж до часу зрілости Бондів.

Якщо ви це зробите, тоді ви одержите *відсотки від відсотків* загальної вартости додаткових $54.50 від кожного Бонду на $100.

У такий спосіб, ви можете одержати при зрілости Бонду суму відсотків $150 та вашу первісну інвестицію в сумі $100. В такий спосіб кожний Canada Savings Bond на $100 матиме вартість $250. Бонди інших деномінацій також можуть рости таксамо швидко.

Дорослі, діти, бізнеси та інституції — всі можуть купувати Canada Savings Bonds. Їх продається у вигідних вартостях від $50 до $50.000, за готівку або на сплати на місці вашої праці, у банку чи інвестиційній установі. І так, як завжди, Canada Savings Bonds можна колинебудь інкасувати по номінаційній ціні з добавкою нарослих відсотків.

Не багато інвестицій приносять такий зиск. Жодні не будують з такою певністю на майбутнє. Купуйте Canada Savings Bonds, щоб ваші заощадження дійсно росли.

Купіть свої ще сьогодні!